

Vrye Weekblad

4-10 OKTOBER 1991 Prys: R2,20 (BTW INGESLUIT)



'N LEGENDE STERF

Rugby: 'n Spel vir sissies / SAP takes a small step towards a new South Africa

'n Nuwe weg vir die DP / Het teaterkritici nog 'n rol?

Rus vir koningin Elizabeth se siel / Luiperds: 'n Skugter dier kom nader

Kortverhaal deur Johann de Lange

Laat ons maar leer uit ons foute

- 4 SA se 'Meneer eetstaker'
- 5 Só kom vredesproses in werking
- 7 No renegade meetings between ANC and Nat academics
- 8 Vrees vir terreur by die Statebondskonferensie
- 9 'n Nuwe rol vir die DP? Lubowski se ma wend haar tot Mandela
- 10 SAP takes a step towards new South Africa
- 11 Die SAP en die 'juffroutjies'
- 12 Elizabeth II kan rus vir haar siel vind
- 14 South Africa: A future history
- 16 Luiperds: 'n Skugter dier kom nader
- 18 Fiksie: 'n Bed by die venster deur Johann de Lange
- 19 Boeke: Werkerspoësie
- 20 Wêreld: Rooi ligte in Rooi China Sumatra se tropiese woud verdwyn
- 21 Wêreld: Die hel van 'n huishulp in Koeweit Wetenskaplikes veroordeel aborsiepil
- 22 Miles Davis: A remembrance
- 24 Rugby? 'n Spel vir sissies
- 26 Die week se TV-programme
- 27 Elmari Rautenbach se TV-rubriek
- 29 Rushdie, fundamentalistiese terreur en die Appèlraad
- 30 Sportrubriek deur Tinus Horn Lanse en Drake deur Tim en Matt Sandham
- 31 Rubrieke: Regspraakies / Skoolpraakies
- 32 TAG-seminaar: Hoe om lewe te blaas in 'n lyk Die critic is dood
- 34 Opera: Min soprane kan Drivala dit nadoen Musiek sonder grense
- 35 Resensies
- 38 Beplan jou naweek saam met die kenners
- 39 Nettie Pikeur se blitskosplan

Mense wonder baie wat die toekoms inhou en hoe dié Nuwe Suid-Afrika dan nou uiteindelik gaan lyk.

Getoets aan die laaste week of twee se gebeure, gaan dit dalk nie so goed gaan nie.

Aan die ander kant is dit juis die voordeel van die betreklik stadige oorgangproses waarin ons nou is: ons kan uit ons foute leer. En daar was heelwat lesse te leer die laaste week. Vir alle kante.

(Terloops, ek skryf dié rubriek uit Kaapstad, waar ek kon sien hoe wild dit by die staking op die kampus van die Kaapstadse Universiteit (UCT) gegaan het, en hoe Cosatu se betogings teen BTW hande uit geruk het.)

Die optrede by UCT was onsmaklik en onbeskaaf - die soort boewery wat 'n mens laat dink aan die donker dae van Uganda of 'n Suid-Amerikaanse piesangsrepubliek op sy ergste.

Die beginsel was goed: Studente en werkers het saamgestaan om vir die werkers hoër lone te beding. Toe word dit 'n staking, en daar ruk dit hand-uit. Studente en



max du preez

werkers rig brandende versperings op om studente en personeel te verhinder om die kampus te gebruik; studente dreig ander wat klasse probeer bywoon; tuinslange word in lesingsale gebruik; radikale studente dans tydens lesing op die lessenaars van studente wat wil studeer. Teen die einde van protes was daar 'n rasse-onttoen: wit studente wou mees voortgaan met klasse, terwyl

swart studente was wat die staking aangevuur en die wit studente probeer keer het. Dit was nie lank nie of die eerste wit studente sê die voorspelbare: "Julle kan bekostig om nie te studeer nie, want hulle studeer verniet. Ons betaal".

Maar dit was nie net wit studente wat ontstel is deur die barbaarse optrede nie. Die meeste ernstige swart studente het ook so gevoel - maar wie opponeer nou sulke gewelddadige skurke in die openbaar?

Die staking is uiteindelik deur onderhandeling beëindig en die werkers het 'n verhoging van 17 persent gekry. ('n Oud-student het in 'n brief aan 'n dagblad geskryf dat hy 'n honneursgraad en sewe jaar ervaring het, en nou net soveel verdien as 'n skoonmaker by UCT.)

Die skerwe van die beginsel van vryheid van spraak en assosiasie en dié van demokrasie lê onder die voete van die klein minderheid op UCT.

Die opmars teen BTW (kan ons nie maar almal begin praat van VAT eerder as Bee Tee Wee nie?) in Kaapstad het ook nare gevolge gehad. Winkelveusters is gebreek en

BRIEWE

AIKONA, NIE IKONE

James Ferreira van Sunnyside skryf:

Ag nee, soveel onverdunde kak het ek lanklaas in my lewe gesien. Dat iemand nog kan dink dat Madonna die moeite werd is om drie lyne oor te skryf, verbaas my.

Sy is vervelig, die toppunt van on-sexy, dom en somer gewoon obseen. Toe doen julle dit sowaar en gee haar drie bladsye (VWB 27 September - 3 Oktober). Shame, very intellectual aangebied ook. Nou kan julle maar voortgaan in dié trant en skryf oor Kylie Minogue, Belinda Carlyle en Jason Donovan. Miskien is hulle sellis meer interessant as ou Primadonna.

Van Primadonna gepraat, laat haar stunts julle nie dink aan Maradona nie? Ewe veel kontroversie oor ewe min talent en substansie. Ek gril somer... Blegghh!

Iemand soos Sting of David Bowie sou dalk goed afgaan, of volg julle die hype rondom "pop-ikone"? Klink vir my eerder na "pop-aikona"...

CHURCHES SHOULD SUPPORT FREEDOM OF RELIGION

David Lipsitz of the Church of Scientology, Johannesburg writes:

I would like to commend Gerrie Lubbe for his article in support of religious freedom in *Vrye Weekblad* (31 August - 5 September 1991).

Freedom of choice as to religion should have no limits. And all religions should definitely be free to propagate their faiths. The last thing that South Africa needs is to replace "apartheid by colour" by "apartheid by religion".

Instead, all religions should look towards common purposes and work together towards achieving those. Churches always have been and always will be looked upon to bring about social reform. With rising crime statistics, drug abuse and shocking educational statistics, all churches should work, in the framework of any and all available means, to achieve improvements in society as a whole. Any methods adopted by any Church as part of their dogma should be used to contribute to

making a better society. The yardstick to be used is: do the methods work and do they bring about a betterment of conditions.

Perhaps what is also needed is a forum whereby all religions can work together to nurture and strengthen the concept of mutual tolerance and acceptance. One idea which should be implemented to assist in achieving this is the implementation of a Religious Freedom Week or Month such like they had in America since 1988, sanctioned and officially passed by President Ronald Reagan.

KERKBESLUITE HET 'N HOL KLANK

Ex-dominie, Berea, Johannesburg skryf:

Mooi so ds Awie Louw (VWB 27 September). Daar slaan jy die spyker toe reg op sy kop. Terwyl sinodes besluite teen apartheid neem, wys die praktyk uit dat die besluite 'n holle klank het. Terwyl teenstanders van die kerk se beleid deesdae blykbaar stilbly wanneer besluite in die sinode geneem word, lag hulle in hul mou. Terug

by die huis gaan die gewone onversoenlikheid teenoor swart en bruin Christene doodgewoon op die ou patroon voort.

Mense soos dr Andries Treurnicht daag die kerk nie verniet nie al lankal uit om hulle onder tug te plaas oor hulle nog steeds apartheid steun. Hulle weet die kerk sal dit nie doen nie, want dan loop helfte van die lidmate.

Dit kan 'n kerk wat nog altyd op politieke gebied magtige invloed uitgeoefen het, nie bekostig nie. Die kerk van Christus as dienaar sonder geld en sonder invloed is mos heeltemal ondenkbaar.

VWB BEVREDIG

Petros Muzi Khumalo van Vryheid skryf: Ek is bly om hierdie geleentheid te kry. Ek is jammer ek kon nie vroeër aan u skryf nie. Ek glo *Vrye Weekblad* is die enigste koerant wat my kan bevredig.

Ek is siek en sat van die propaganda wat ons daagliks in NP-gesinde koerante moet lees. Ek ondersteun die ANC en ek is sterk teen suiwer propaganda gekant. Dis waarom ek 'n gesaghebbende koerant soos *Vrye*



DIE NUUSTYDSKRIF
VIR MENINGSVORMERS

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike weeklikse nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/40168/06). Wending Publikasies Beperk en Vrye Weekblad se adres is: Breestraat 153, Newtown, Johannesburg. Die posadres is: Posbus 177, Newtown 2113. Die telefoonnommer is (011) 836 2151 en die faksnommer 838 5901. Die Kaapstad-kantoor se telefoonnommer is (021) 47 8960 of 47 8819, en die Pretoria-kantoor (012) 834 879.

Redakteur: Max du Preez
Assistent-redakteurs: Jacques Pauw, Andrea Vinassa (Kuns), Ina van der Linde
Politiese korrespondent: Hennie Serfontein
Kopieredakteur: Johan Bruwer
Ontwerp: Anton Sassenberg
Kaapse kantoor: Christelle Terreblanche
Redaksie: Audrey Brown, Pearlle Joubert, Laetitia Pople (Kuns), Esma Anderson, Lucky Khuzwayo.
Advertensies: Joyce Dube, Louwrens Potgieter
Redaksie-assistent: Irene Zulu
Kantoorbestuur: Joseph Moetsi, Vernon Zulu.
Bestuurskonsultant tot Wending Publikasies Beperk: Mark Boere

Vrye Weekblad word gedruk deur Caxton Beperk, Kommandoweg, Industria. Vrye Weekblad kos R1,95 plus 25 sent AVB. Dit kos R110 (AVB en aflewering ingesluit) om vir 'n jaar in te teken, en R40 (AVB ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die tydskrif R2,20 plus verkoopbelasting. Tariewe vir buitelandse intekenare is by navraag by (011) 497 2911 beskikbaar. Probleme met verspreiding moet gerig word aan Louwrens Potgieter by (011) 836 2151.

daar was selfs plundering; busse is gekoop en bottels en klippe is na die polisie gegooi. Cosatu moes die volgende dag op 'n perskonferensie amptelik om verskoning vra vir die geweld van sy ondersteuners, hoewel dit duidelik aan die slagkreet van *One Settler, One Bullet!* was dat talle van die geweldenaars eerder ondersteuners van die PAC en Azapo was.

Daar is eenvoudig net nie meer plek vir dié soort optrede in die veranderende gemeenskap waarin ons op die oomblik lewe nie. En ons moet almal voortaan die organisasies en leierskappe waaronder die geweldenaars staan, verantwoordelik hou vir hul optrede.

Maar wat sê dié gebeure ook vir ons?

Ek dink dit sê vir ons dat daar steeds 'n uiters vrugbare teelaarde vir protes, selfs gewelddadige protes, onder die onderdrukte gemeenskappe bestaan wat nie net met staatskundige onderhandelinge met leiersfigure ongedaan gemaak kan word nie. Dit loop dié. Die gewone massa swartmense voel nog nie bevry nie. Die kwessie waaroor daar op 'n gegewe tyd geprotesteer word, is nie eens so belangrike nie as om uiting te gee aan 'n gevoel van beswaardheid teen die voortsetting van die ondergeskiktheid van swartmense in die gemeenskap. Met dié faktor sal ons deeglik rekening moet hou in die maande wat voorlê.

Die ander les wat ons uit die gebeure moet leer, is dat die dae van eensy-

dinge besluitneming finaal oor en verby is. Selfs die Cosatu-leiers weet dat VAT 'n beter belasting is as AVB. „Maar die NP-regering moes geweet het dat hulle nie in 1991 eensydig so 'n belangrike besluit kan neem soos 'n nuwe belastingstelsel nie. En die NP en die kabinet het oorgenoeg tyd en geleentheid gehad om te konsulteer - dit was uit die ou soort arrogansie dat dit nooit gedoen is nie.

Die waarheid behoort nou uiteindelik deur selfs die dikste wit skedel te dring: al het ons nog amptelik 'n wit regering, is die dae van wit alleenheersing vir ewig verby. Die tussentydse regering sal waarskynlik eers oor ses of meer maande tot stand kom, maar die de facto-situasie is dat die De Klerk-regering klaar nie meer besluite kan neem sonder om minstens die ANC-leierskap daarin te ken nie.

* Ek het dié week 'n aanhaling raakgeloop wat iets sê wat ek lankal in mooi woorde wou omsit. Ek sien die aanhaling op 'n boekie van *The Homestead*, die mense wat na die Kaapse straatkinderes omsien, en 'n anonieme Griekse filosoof kry die krediet daarvoor:

How shall we achieve justice in Athens?

We shall achieve justice in Athens when those who are not injured are as indignant as those who are.



SO SÊ HULLE

“Ek was as kind onbewus van die rassisme van die wit kinders. Eendag het 'n groepie vir my geskree ‘Pik! Toe skree ek maar terug ‘Graaf!’”

Aartsbiskop Desmond Tutu.

“He'll be an excellent governor. He's smarter than Reagan and sounds like Henry Kissinger.”
American political analyst Tom Page on Arnold Schwarzenegger's rumoured intention to run for governor of California.

“Afrikaans is weer besig om die anti-koloniale taal van bevryding en hoop te word wat dit was.”

Nelson Mandela.

“If only the situation which prevailed on the Island amongst inmates could exist in the country, we would be facing less problems.”
MK commander Junior Limpopo.

“Ja, ek gee beslis om!”

Bob Geldof by 'n geselligheid in Londen op die vraag: Gee jy om om Suid-Afrika se ambassadeur Kent Durr te ontmoet?

“Those were the days, my friend.”
Frederick Forsyth, writer of spy thrillers, on the demise of his favourite villain, the KGB.

“Dis nie waar nie. Mense wat so sê stel vir haar én vir my in die verleentheid.”
Moeder Theresa oor gerugte dat Sonia Ghandi, die vermoorde staatshoof van Indië se weduwee, haar by haar liefdadigheidsorde gaan aansluit.

“People don't realise when they are offensive to older women. Older women are either reviled or invisible.”
Germaine Greer on her 53rd birthday.

“Onthou, moenie vloek nie. Moenie soos oom Fanus wees nie; wees skoon.”
Fanus Rautenbach met sy uittrede as radio-grapjas en kommentator.

Weekblad lees. *Beeld*, *Rapport* ens is besig om onsin te versprei.

Ek was bly om te hoor *Vrye Weekblad* was een van die koerante wat Inkatha lekker aan die kaak gestel het, deur inligting te openbaar dat Inkatha en die NP besig is om die ANC te ondermyn.

THE PROPAGANDA WAR

E Ayleson of Sunnyside, Pretoria writes: I have been shown a copy of another pernicious document published by the ANC, which is designed to sow dissension within the security forces. This organisation's "Message to Soldiers and Police" reeks of half-truths and distortions and even contains this outrageous claim: "There is a conspiracy among the highest echelons of government to sabotage negotiations. They are determined to drown the peace process in blood."

The whole tenor of the document seeks to undermine the loyalty of security force members to the government in power. It will fail because our policemen and servicemen will not be deceived by such blatant propaganda, especially when it comes from a movement that still insists on recruiting and training its own private army. Bearing in mind the earlier disclosures concerning the conspirators in Operation Vula, the claim quoted above should boomerang.

HOW SANE ARE PSYCHIATRISTS?

MS Lourens of Johannesburg writes: A few weeks ago the shocking news was released that John Sylvester spent 73 years in mental hospitals and institutions after stealing an apple.

This is yet another true reflection of what goes on in mental institutions across the globe. Week after week reports are published on psychiatry. Yet, particularly in South Africa, these crimes are so well protected by law, that the broad public is totally unaware of the truth.

This is a tragedy of a wasted life. The bad news is - there are thousands of lives being wasted in Tara, Weskoppies, Sterkfontein, and others right now. Come on South Africans, when are you going to wake up?

Psychiatry does not work because it is not based on a workable technology, but on pieces of ill-conceived research lumped together and called "a science".

Psychiatrists confuse the mind with the body: treat the brain's chemistry and end up deforming the victim's mind forever.

In Australia, psychiatry is on its way out. In the USA, the number of psychs are decreasing. Everywhere you look, there are bad products and people hooked on drugs.

Rina Venter closes her eyes rather than calling an independent enquiry - despite many complaints of abuse, rape, drug addiction and people going missing.

John Sylvester is a sane man that was locked up for 73 years. The psychs couldn't identify sanity - what about the poor souls with problems, that land in their hands?

MORALISTIESE TWAK

A van Boom van Rayton skryf: Met ontsteltenis lees ek in 'n (ander) Afrikaanse koerant dat André Brink skryf: "En jy moet

onthou, dit is die kerk waar elke jaar nog 'n gedenkdien gehou word vir Ruth First, Joe Slovo se vrou wat 'n aantal jare gelede dood is in 'n bomontploffing."

Ja, ons onthou dat vir ons opgedis is dat tweespalt in die ANC gelei het tot moorde onder mekaar en dat sy die slagoffer daarvan was. En nou kan ons lankal weet dat daar waarskynlik in Pretoria 'n oulike pakket gemaak is deur iemand wat 'n salaris van die Staat ontvang het en die taak gehad het om makabere opdragte uit te voer en dat hy die pakketjie op geheimsinnige wyse na die buiteland gestuur het. Daardie verrassing was vir Ruth First.

Ons kan ook met belangstelling iemand soos Albie Sachs volg en vasstel of dit die soort mens is wat deur 'n sluipmoordenaar bygekom behoort te word. Ruth First het haar verzet teen 'n drakoniese regime. 'n Regime waarvan 'n groot persentasie van die uitvoerders lidmate was van die gereformeerde kerke van Suid-Afrika. Terwyl een van die grootste Afrikaanse kerke nou apartheid bely, is die merkwaardigste dat die moontlikheid groot is dat die moordenaars van Steve Biko, Ruth First, Dulcie September (wat 'n oulike Afrikaanse naam) en vele andere in die rade van die kerke sit. Niemand in regeringskringe sal my ooit met hul moralistiese praatjies kan beïndruk nie.

(Brief verkort - redakteur.)

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur behou die reg voor om briewe te verkort. Skryf aan:

VRYE WEEKBLAD BRIEWE, POSSUS 177, NEWTOWN 2113.



Wynand Boshoff in sy hospitaalbed in die Brenthurst-Kliniek in Johannesburg waar hy onbewaak met sy eetstaking besig is uit protes teen 'n landdros wat weier om borgtog aan hom toe te staan.

SUID-AFRIKA SE "Meneer Eetstaker"

'n Vermeende swendelaar, Wynand Boshoff, is reeds die afgelope twintig maande in aanhouding sonder dat sy verhoor behoorlik van die grond af kan kom en is op sy derde eetsaking. Vandeeweek het 'n landdros hom betig omdat hy besig is om die staat af te dreig en geweier om borgtog aan hom toe te staan, hoewel hy dikwels onbewaak in 'n luukse Johannesburgse kliniek lê en enige tyd daar kan uitstap. **JACQUES PAUW** doen verslag

Hy is besig om die reputasie as Suid-Afrika se "Meneer Eetstaker" te kry, dié vermeende swendelaar wat nou op sy derde eetstaking is omdat hy die afgelope twintig maande aangehou word sonder dat die staat sy saak afgehandel kry.

Vandeeweek is Wynand Boshoff in 'n rystoel in die Johannesburgse landdroshof ingestoot om weer eens by 'n landdros te pleit om borgtog aan hom toe te staan en te verhoed dat hy dalk weens 'n gebrek aan kos blywende fisieke skade opdoen of selfs sterf.

Hy is al byna twee maande dae sonder kos, sê 'n onbewaakte Boshoff eers uit sy hospitaalbed in die Brenthurst-Kliniek in Johannesburg. Maar later erken hy darem dat hy elke dag vier koppies tee met melk en suiker drink en vandeeweek 'n bord kos geëet het omdat hy gemeen het die landdros gaan wel borgtog aan hom toestaan.

"Dis dié dat ek nog aan die gang kan bly. Ek neem geen vaste stowwe in nie en dis geen vemeukspul hierdie nie," sê hy.

Hoewel hy veronderstel is om in aanhouding te wees en deur 'n polisieman opgepas te word, was daar geen teken van enige lid van die mag die twee kere dat VWB hom vandeeweek besoek het nie.

Die mediese verslae wat langs sy bed lê, wys dat hy die afgelope twee maande byna 20 kilogram verloor het, dat daar bloed in

sy urine is, dat hy elke dag Stopayne-pille vir hoofpyn drink en dat sy glukose-telling heelwat laer is as die drie berugte verregse eetstakers wat onlangs op borgtog uit die HF Verwoerd-Hospitaal vrygelaat is.

Hoewel die staat vandeeweek gesê het hulle hoef nie langer Boshoff se borgaansoek teen te staan nie, het streeklanddros LJ van der Schyff gesê dit kan 'n gevaarlike presedent skep om 'n eetstaker op borg vry te laat.

"Dit kan beteken dat enigiemand wat borgtog wil hê, net op 'n eetstaking gaan," het Van der Schyff gesê en bygevoeg dat dit vir hom na afdreiging lyk.

Boshoff is daarna in sy rystoel terug na sy luukse kamer in dié peperduur kliniek, waar hy sedertdien weier om enige kos in te neem. "Ek is al twintig maande in aanhouding en daar het nog steeds niks gebeur nie. Neem jy my kwalik dat ek nie wil eet nie?" vra hy.

Boshoff is in Januarie verlede jaar gevang en staan tereg op 39 aanklagte van bedrog waarby sowat R100 000 betrokke is. Hy het na bewering krediet op 'n valse wyse verkry.

Boshoff het eers skuld op die aanklagte erken, maar het later besluit dat hy beïnvloed is om 'n erkenning te doen en het besluit om sy pleit te verander.

Hy het uit die Diepkloof-Gevangenis, waar hy aangehou is, briewe aan die

landdros begin skryf. Hy het in Augustus verlede jaar op sy eerste eetstaking gegaan omdat hy niks van die hof gehoor het. Hy het ná elf dae weer begin eet toe daar op sy briewe gereageer is.

Hy het sowat ses weke later weer opgehou eet omdat daar weer 'n tydperk verbygegaan het sonder dat iets gebeur het. Hy het sewe dae sonder kos gebly.

Boshoff het voorheen al dringende aansoeke om borgtog gedoen, wat deur die streekhof en die Hooggeregshof geweier is uit vrees dat die beskuldigde sou ontsnap. Boshoff sê hy het 'n vorige veroordeling vir bedrog wat 15 jaar terug dateer.

Vandeeweek het die staatsaanklaer, JL Wolfaardt, aan die landdros gesê die staat staan nie die borgaansoek teen nie. Die Adjunk-prokureur-generaal van Transvaal, adv AP de Vries, het nie beswaar teen die borgtog nie omdat dit "die enigste manier is om die beskuldigde voor die hof te kry en die saak af te handel."

Dié argument het Van der Schyff egter nie beïndruk nie. Hy het gesê hoewel die staat nie die aansoek teenstaan nie, die hof nie 'n blote rubberstempel is nie. Die landdros meen daar is steeds 'n moontlikheid dat die beskuldigde kan verdwyn.

Boshoff se prokureur, Leon Goosen, het aan die hof gesê sy klient is só swak dat hy sal doodgaan as hy nie binnekort weer

begin eet nie. Hy het gesê Boshoff se spraak is reeds aangetas, hy is besig om die sig in sy een oog te verloor, daar is bloed in sy urine en hy is besig om van sy weefsel te verloor.

Goosen het aan die hof gesê dat Goosen ook weier om te eet weens die toestande binne die gevangenis. Boshoff het gesê die kos in die tronk is oneetbaar en vuil. Hy het as voorbeeld genoem hoe bevrore vis in die tronk se agterplaas rondgegooi word om dit te ontvries. Hy het ook nie die spesiale dieet ontvang wat hy veronderstel was om te kry nie. Hy het glo 'n maagsweer.

Goosen het aan die hof genoem dat hy sy klient twee keer in aanhouding in die Brenthurst-Kliniek besoek het, en dat hy elke keer onbewaak was.

Boshoff het gesê daar is genoeg kanse vir hom om uit die hospitaal te stap en te ontsnap.

Dit gebeur gereeld dat die polisiemanne wat hom moet oppas, hulle aanmeld vir diens, maar kort daarna verdwyn en eers weer laataand of vroegoggend terugkeer.

Boshoff het gesê dit is jammer dat die drie regse eetstakers, wat verlede maand uitgevang is dat hulle in 'n veel beter toestand is as wat algemeen verwag is ná beweerde eetstakings wat gewissel het tussen 45 en 66 dae, so verneuk het en sy eie eetsaking nou diskrediteer.

Boesak se verkiesing 'n terugslag vir SAKP

In weerwil van Nelson Mandela se oproep dat dit in belang van die ANC is dat Alan Boesak tot voorsitter van die organisasie se wes-Kaapse streek verkies word, het die SAKP tot op die laaste nippertjie voortgegaan met 'n veldtog teen dié kandidaat. Nou het die SAKP bedroë daarvan afgekóm, skryf HENNIE SERFONTEIN

DIE verkiesing verlede naweek van Alan Boesak as die nuwe voorsitter van die Wes-Kaapse streek van die ANC word in politieke kringe as 'n terugslag vir die SAKP gesien.

Dit het plaasgevind teen die agtergrond van 'n byna openlike en verbete veldtog teen die Boesak-kandidatuur ten einde Tony Yengeni, wat onlangs aangestel is as voltydse hoof van die SAKP in Wes-Kaap, verkies te kry. Hy is ook 'n streekbevelvoerder van Umkhonto we Sizwe (MK) en het bekendheid verwerf weens 'n uitgerekte hofsak waarin hy die hoofaangeklaagde was en wat ná die Pretoria Minuut teruggetrek is.

Yengeni is al in die eerste rondes uitgeskakel in die geveg om die voorsitterskap, maar is uiteindelik tot die sleutelposisie van sekretaris verkies. Die vise-voorsitter is Archie Sibeko, wat jare lank 'n politieke uitgewekene en later in beheer van die Cosatu-kantoor in Londen was. Sibeko is blykbaar ook nie 'n kommuniste.

Boesak is uiteindelik met 'n stewige twee-derde meerderheid verkies.

In Wes-Kaapse kringe is verbasing uitgespreek dat die SAKP selfs tot op die kongres nog voortgegaan het met 'n anti-Boesak-veldtog. Hulle het Nelson Mandela se openingstoespraak geïgnoreer, wat algemeen vertolk is as 'n oproep dat dit in die ANC se belang is dat Boesak tot leier verkies word.

In sy toespraak het Mandela, soos in verskeie ander toesprake in die week, weer 'n beroep gedoen dat die etniese verskeidenheid ook in die ANC-leierskap weerspieël moes word. Mandela was veral bekommerd dat in die Wes-Kaap, waar die bruinmense meer as 50 persent van die bevolking uitmaak, die ANC-leierskap oorwegend swart was.

Hy het gewaarsku dat die NP besig is om belangrike deurbrake in die Skiereiland te maak en daarin geslaag het om honderde lede, veral in bruin gebiede, te werf. Mandela het spesifiek die name van Boesak, Trevor Manuel, Cheryl Carolus, Reggie September en Franklin Sonn genoem as mense wie 'n belangrike rol in die ANC-leierskap behoort te speel.

Aangesien Carolus en Manuel na Johannesburg moet verhuis vanweë hul verkiesing tot die werkgroepkomitee van die NEC, is die Mandela-uitlatings allerweë vertolk as duidelike ondersteuning vir die Boesak-kandidatuur. "Al wat hy nie gedoen het nie, was om prontuit te sê die mense moet vir Boesak stem," het een kongresganger aan VWB gesê.

Blykbaar is tydens die benoemings-prosedure toegelaat dat mense kort toesprake ten gunste van kandidate kon maak en dat mense van die vloer besware

kon lug.

Die feit dat twee persone - albei na bewering SAKP-lede - toegelaat is om Yengeni se saak te bepleit, terwyl net een namens Boesak kon praat, word deur die Boesak-ondersteuners as 'n subtile poging deur kommunistiese simpatiseerders gesien om Yengeni te bevoordeel.

Yengeni-ondersteuners het Boesak se kandidatuur bevraagteken en veral sy sogenaamde styl van leierskap en individualistiese optredes gekritiseer.

'n Belangrike ontwikkeling tydens die benoemings-besprekings was dat een van die swart afgevaardigdes van Khayelitsha onverwags opgestaan het en glo gesê het dit sou 'n ramp vir die ANC wees as Yengeni gekies word, omdat hy lid is van die SAKP, en die meeste ANC-ondersteuners Christene is. Sy verkiesing as voorsitter sou die posisie van die ANC in die Wes-Kaap verder verswak, is glo gesê.

Boesak het blykbaar oorweldigende steun van die swart en bruin afgevaardigdes van die plattelandse gebiede gekry. Ook het hy 'n verrassend groot ondersteuning uit township-geledere in die Skiereiland gekry en is oorweldigend deur die Moslems ondersteun.

Nog 'n bruinman, Ebrahim Rasool, is tot een van die ander vyf topposte as tesourier gekies. Verskeie ander bruinmense, waaronder Jakes Gerwel van die Universiteit van Wes-Kaap, is tot die breë bestuur verkies.

Die verkiesing van Boesak as voorsitter het as ietwat van 'n verassing gekom. Boesak self was geensins van plan om nou al met so 'n hoë profiel tot die politiek toe te tree nie, en het blykbaar steeds gemeen hy het nog 'n rol om in die toekoms in die kerk te speel.

Maar toe hy die Woensdag voor die kongres van 'n twee weke lange besoek aan die VSA terugkeer, is hy deur twee realiteite gekonfronteer. Mandela was besig om 'n beplande veldtog veral in bruin geledere te loods en het Boesak saam met hom gebring om twee vergaderings aan die Rand toe te spreek. Aanstaaende Maandag tree hulle weer saam op in Reigerpark, buite Boksburg.

Boesak is dus 'n belangrike faktor in die strategiese denke van Mandela om die beeld en samestelling van die top-ANC leierskap te verbreed.

Die ander faktor was dat Boesak onverwags 'n dag voor die konferensie deur 'n afvaardiging van ANC-lede uit swart en bruin geledere genader is. Hy is volgens Boesak-ondersteuners gekonfronteer met die waarskuwing dat dit vir die beeld van die ANC rampspoedig sou wees indien iemand soos Yengeni as voorsitter van die Wes-Kaap verkies word. Ter elfder ure het hy die benoeming aanvaar.



Alan Boesak

Sedert die episode vroeër vanjaar toe 'n leidende SAKP-figuur in Namakwaland die rol van die kerk openlik by 'n ANC-vergadering bevraagteken en gekritiseer het, is daar groot ontevredenheid en onsekerheid onder gewone Christene op grassootsvlak. Dit word as een van die redes genoem waarom die ANC tot dusver so sukkel om veral in bruin geledere lede te werf en takke te stig, dit terwyl die NP in die laaste tyd net in Mitchell's Plain 'n duisend lede in 'n rekordtyd gewerf het.

Dit kan aanvaar word dat die Wes-Kaapse verkiesing weer opnuut die soeklig sal laat val op die ANC/SAKP-alliansie en veral die netelige kwessie van dubbele lidmaatskap. Daar word reeds gesê dat Yengeni gou sal moet kies tussen sy pos as sekretaris van die ANC en SAKP-leier in die streek.

Dis egter 'n saak wat die nasionale leierskap van die ANC - baie waarvan ook self SAKP-lede is - verkies om nie nou aan die orde te stel nie.

Maar die Boesak-Yengeni-gebeure moet ook in 'n breër verband gesien word, naamlik teen die agtergrond van 'n subtile magspel deur 'n seksie van die SAKP, bekend as die "kabal". Soos voorheen in VWB berig, was die kabal voor die ANC se Julie-kongres verantwoordelik vir die berekende veldtog teen Thabo Mbeki en veral teen Jacob Zuma, die twee sleutelonderhandelars.

Volgens ingeligte ANC-bronne was 'n verdere manifestasie van die magspel waarneembaar toe die ANC se werkgroepkomitee van die NEC onlangs vir sowel Mbeki as Zuma van die onderhandelingskomitee weggeneem het en daarmee ontslae geraak het van die twee mense wat die afgelope vier jaar intens by

die proses betrokke was.

Die besluite is geneem in die afwesigheid van Mandela, Mbeki en Zuma, wat al drie oorsee was.

Mbeki is gesink nadat hy hoog aangeprys is as synde onontbeerlik aan die internasionale front. Die volle NEC het egter kort daarna die besluit omvergewerp en Mbeki is weer as lid van die onderhandelingspan benoem.

Dit is bekend dat Mandela by sy terugkeer woedend was, omdat sowel Mbeki as Zuma sy vertroueling is en hy nou met hulle saamwerk. Daarom is die direkte ingryping deur Mandela toe hy persoonlik daarop aangedring het dat ook Zuma weer terug in die onderhandelingspan geplaas moet word, betekenisvol.

Mandela het na bewering gesê dat niemand binne die ANC meer as Zuma gedoen het om die onderhandelingsproses te bevorder nie.

Dit sou 'n belediging vir Mandela se politieke vernuf wees om te dink dat hy nie terdeë bewus is van bogenoemde onderstrominge wat rondom hom plaasvind nie. Sy kragdadige inmenging met die geval Zuma getuig hiervan. Dit was ook baie opmerklik hoe hy in sy afsluitingstoespraak tydens die ANC-kongres op berekende wyse diegene wat massa-aksies en ander radikale optredes bepleit het, direk in die bek geruk het. Die manier waarop hy dit gedoen het, getuig daarvan dat hy bewus was van die gekoukus deur 'n bepaalde SAKP-groep.

Hy het gesê: "Diegene wat beweer dat die ANC onderhandelinge belangriker as massa-aksies beskou, weet klaarblyklik nie wat óf in die ANC óf in Suid-Afrika aan die gebeur is nie."



Let all
know peace



ANC and Nationalist academics did not have renegade meetings

Recent media suggestions that Afrikaner academics and ANC officials held meetings for years without informing their leaderships are false.

It was also falsely alleged that National Intelligence was involved with the meetings, *writes* **HENNIE SERFONTEIN**

PROMINENT media speculation last Sunday that senior ANC leaders have been meeting secretly with members of the Afrikaner Nationalist establishment for years without informing the leadership, are either totally incorrect or a distortion of true events.

A Sunday newspaper and the Dutch magazine *Vrye Nederland* recently suggested: that a meeting was held in Magaliesburg on August 10 this year which was part of a series of such meetings, supposedly held monthly; that separate "deals" were made at this meeting without informing the ANC leadership; that three such meetings have already taken place this year and were organised by the Broederbond in conjunction with National Intelligence (NI).

Information obtained from both ANC and Nationalist sources reveal a totally different, but no less remarkable, picture of what really happened since such meetings began in October 1987:

* The ANC President Oliver Tambo was fully and continuously informed from the outset.

* Neil Barnard, the head of NI, allegedly tried to "persuade" Dr Willem de Klerk, brother of the State President, in October 1989 not to attend one of the meetings with the ANC, as the latter in his opinion would be defeated within a year.

* These meetings actually prepared the way for the NI itself to officially meet the ANC in secret only two months later in Geneva in December 1989.

* At its last meeting in London over the weekend of February 10, 1990 it decided that the way for South African cricket to return to international competition was to torpedo the Satting team then in South Africa. It succeeded in doing so within 48 hours, to the chagrin of State President FW de Klerk.

* Nationalist Minister Dawie de Villiers also attended the meeting for a while, thus becoming the first cabinet minister to meet with the ANC.

Prof Willie Esterhuysen of the University of Stellenbosch was the driving force and key organiser behind the secret talks which ultimately played an important role in preparing the way for the unbanning of the ANC and the release of political leaders.

Significantly it took place at the same time, perhaps in conjunction, with the meetings in prison between Nelson Mandela and senior cabinet ministers.

Esterhuysen refuses to discuss in detail his own role in the process apart from

stressing to VWB: "We did not seek the sanction of the Government or any other organisation. It was a totally independent initiative, and involvement by the NI is nonsense."

"Of course, I assume that if the NI were not aware of what we were doing, they were inefficient."

Esterhuysen was at that stage collecting information on the ANC for a book he was writing. Michael Young, then a director of Goldfields in London, helped with the research and provided the financial and logistical backing for the subsequent meetings held outside London. He also acted as chairperson.

Esterhuysen was accompanied to this first meeting by Professors Sampie Terreblanche and Willie Breytenbach of the University of Stellenbosch and Marinus Wiechers of Unisa. The ANC was represented by Aziz Pahad, Tony Trew, Harold Wolpe and Wally Serote.

Thereafter the meetings continued on a quarterly basis, with participants changing from meeting to meeting and specialists sometimes invited to contribute to specific topics.

Prof de Klerk along with Esterhuysen and Terreblanche were the key members of the Afrikaner team. Thabo Mbeki, Jacob Zuma and Pahad became the permanent ANC representatives.

Joe Nhlanhla, in ANC intelligence and security at the time, attended at least three meetings.

Although at first a private initiative, the meetings enabled participants on both sides to brief their respective leaderships either officially or unofficially.

De Klerk, because of the links with his brother, and Esterhuysen with his close relationship with key government figures - despite resigning from the NP in 1987 and renouncing government policy along with other Stellenbosch academics, are believed to have continued to play key roles.

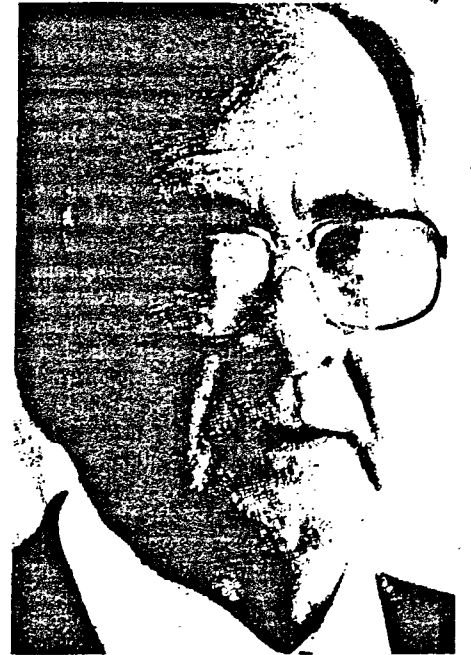
In October 1989 the cover of the meetings was partially blown when a Sunday newspaper reported that Professor Mike de Vries, the Rector of US, was to attend a meeting with the ANC in London with De Klerk, Terreblanche, Esterhuysen and businessman Louis Kriel. Later De Vries flatly denied having met with the ANC.

De Vries was at the time ironically involved in a "political witchhunt" against Matie students who had dared to meet ANC youth leaders in Lusaka.

The October 1989-meeting was also attended by a well-known NG Kerk



Sampie Terreblanche



Willem de Klerk

minister from the Cape who does not want his identity revealed.

By this time the ANC expressed their willingness to meet Afrikaner business leaders, which led to a bitter rift between Esterhuysen and Terreblanche and between Terreblanche and his brother, Mof Terreblanche, a prominent businessman and close friend of Pres FW de Klerk.

The businessmen insisted they would attend only if Sampie Terreblanche were not present. The delegates were Marinus Daling, Willem Pretorius, Attie du Plessis - brother of minister Barend du Plessis - (all representing Sanlam), and Mof Terreblanche.

As a result of his exclusion Sampie Terreblanche and Esterhuysen are no longer on speaking terms and the relationship between the two Terreblanche brothers is also highly strained.

Sampie Terreblanche insists he was kept away because "my analysis would expose the NP policy for what it really was. They did not want me to prevent them from selling horse turds to the ANC as figs" (an Afrikaans idiom).

This meeting with business people took place in London the weekend after February 2, when Mandela was released.

At an informal gathering on midnight Friday February 9, consensus was reached that the cricket tour of Mike Gatting should be stopped immediately in the long term interests of South African cricket. The issue was raised by ANC cricket fanatic Pahad and thoroughly discussed with the businessmen - some who were linked to the

sponsors of the team.

Business partners in Johannesburg and black cricket officials, who still steadfastly refused to meet Dr Ali Bacher, director of the white SA Cricket Board, were equally astonished by this decision.

Within 48 hours the tour was cancelled and the opposing factions were meeting; a development directly responsible for the present return to international cricket. But Pres De Klerk was said to be furious about it.

It was during this meeting that Dawie de Villiers attended a lunch with ANC and Afrikaner officials. He is said not to have been present during the cricket discussions.

This brings one to the controversial meeting on August 10 this year presented as a secret underhand move by the ANC members. Regardless of claims to the contrary, this was the first meeting on SA soil since February last year. VWB had been aware that since the beginning of this year plans were afoot to get the main participants together in order to evaluate the whole process. All suggestions that a group of ANC members were secretly meeting on their own accord with government leaders during the past 18 months, apart from the official negotiations, are thus totally false.

This meeting was again chaired by Young, with Esterhuysen, De Klerk, and most of the above-mentioned businessmen including newcomers present. The ANC representatives were Mbeki, Pahad, Trew and newcomer Penuel Maduna.

VREES VIR TERREUR BY STATEBONDKONFERENSIE

Koningin Elizabeth II kom vandeeweek in Harare aan vir die jaarlikse Statebondskonferensie, wat vanjaar in Zimbabwe plaasvind. Maatreëls om die veiligheid van die sowat 50 staatshoofde en hul afvaardigings te verseker, is volgens kenners heelwat strenger as in die verlede nadat verskeie voorvalle die laaste maande plaasgevind het wat daarop dui dat daar planne kan wees om die konferensie te probeer ontwrig. **JACQUES PAUW** doen verslag



Pres Robert Mugabe ... koningin Elizabeth sal oorkant die pad tuisgaan.

Amerikaanse ambassade in Harare met vuurpyle aan te val.

Die Irakese het hulle vuurpyle opgestel in die weelderige Monomotapa-Hotel, wat uitkyk oor die Amerikaanse ambassade. Die vuurpyle is glo in die Irakese diplomatieke sak na Harare gesmokkel.

Die twee is deur die CIO in hul hotelkamer in hegtenis geneem, maar die voorval is eers geheim gehou. Die twee terroriste en drie Irakese diplomate is dae later uit die land gedeporteer. 'n Kort verklaring het bloot gemeld dat drie Irakese diplomate gedeporteer word.

Die Amerikaanse regering was aanvanklik só ontsteld deur die voorval dat hy by die Zimbabwiese regering daarop aangedring het dat die Irakese ambassadeur ook uit die land gesit moet word.

Eers is gemeen dat die beplande vuurpylaanval verband hou met die Golfoorlog, maar kort voor lank is vasgestel dat die IRL ook by die komplot betrokke was, berig die *Mail on Sunday*.

Twee jaar gelede het Scotland Yard op 'n soortgelyke komplot van die IRL afgekom om die gewese Britse eerste minister, Margaret Thatcher, op 'n besoek aan Zimbabwe aan te val.

Lede van die Yard het 'n operateur van die IRL, Nicholas Mullen, gevang en hy is 30 jaar lank tronk toe gestuur. Mullen het ook 'n huis in Zimbabwe gehuur van waar hy die projek sou bestuur en met ivoor en diamante sou smokkel.

Tydens die inhegtenisneming van die Irakese terroriste was daar ook 'n afvaardiging van die PLO in die hotel. Boonop, het Britse intelligensie-offisiere vasgestel, is die afvaardiging van die PLO tydens hul verblyf in die hotel deur lede van die IRL besoek. Die IRL-lede het hulle as sakemanne voorgedoen.

Die Britte glo nou dat die PLO en die IRL deel was van die Irakese komplot. Dit is bekend dat dié groepe in die verlede van mekaar intelligensie-inligting ontvang het en dat operateurs van die PLO en IRL in Irak opgelei en bewapen is.

Kenners wys daarop dat die verdeeldheid wat vroeër in die Statebond geheers het weens die skerp meningsverskille oor sanksies en ander optrede teen Suid-Afrika aan die een kant, en Thatcher se versoenende houding teenoor Suid-Afrika aan die ander kant, nou verdwyn het en dat werklike versoening verkry kan word - iets wat beslis nie deur die PLO, IRL of Irak begeer word nie.

Sedert die inhegtenisneming van die Irakese is die yslike veiligheidsoperasie vir die Statebondskonferensie verskerp en versnel. Die veiligheid van die sowat 4 000 afgevaardigdes moet verseker word.

Die bomontploffing by die Sheraton het bewys dat die gevaar nog nie heeltemal besweer is nie. Die strate in die middestad van Harare is verlede maand vir sowat 90 minute versper nadat die polisie die 459 stokke dinamiet voor die kantore van die Britse ambassade ontdek het. Dié ontdekking is gedoen ure voor die aankoms van die Britse minister van buitelandse sake, Douglas Hurd.

Die sekretaris-generaal van die Statebond, Emeka Anyaoku van Nigerië, het ná die ontloffing by die Sheraton gesê: "Ek is baie beïndruk deur al die voorligting oor die veiligheidsmaatreëls wat ek gekry het. Ek het geen rede om te vermoed dat die ontloffing die staatshoofde se vertroue in dié maatreëls sal ondermyn nie."

Rhodes-Universiteit



Departement Afrikaans en Nederlands

Honneurs 1992

Die Departement Afrikaans en Nederlands bied in 1992 'n Honneurskursus aan wat in oorleg met voornemende kandidate saamgestel sal word. 'n Kursus wat bestaan uit vyf vraestelle, waarvan een deur 'n navorsingsopstel vervang kan word, sal saamgestel word uit die volgende moontlikhede:

- (1) 'n Navorsingsopstel
- (2) Taalkunde (die Taaldebate, Taalverskeidenheid, Onderwysgerigte taalstudie, ens.)
- (3) Literatuurteorie (bv. die Feminisme en Post-Strukturalisme)
- (4) Skeppende skryfwerk (die skryf van prosa- en dokumentêre videotekse, die literêre kabaret, ens.)
- (5) Afrikaanse en/of Nederlandse prosa
- (6) Afrikaanse en/of Nederlandse poësie
- (7) Afrikaanse en/of Nederlandse drama
- (8) 'n Komponent waarin kanoniserings, die herlees van ouer tekste, randverskynsels (bv. Afrikaanse poplied) en Nederlandse koloniale literatuur onder meer ter sprake kom.

'n Gekombineerde Honneurskursus in samewerking met ander Departemente (bv. Engels, Sosiologie, Politieke Studies en Joernalistiek) is ook moontlik.

Skryf aan: Die Hoof
Departement Afrikaans en Nederlands
Rhodes-Universiteit
Posbus 94
6140 Grahamstad

of skakel 0461-22023 uitbreiding 227 of 228

'n KLEED van geheimhouding is oor die veiligheidsmaatreëls vir die komende Statebondskonferensie in Harare getrek - nadat 'n Irakese moordbende glo vanjaar in die Zimbabwiese hoofstad betrap is, 459 stokke dinamiet by die Britse ambassade ontdek is en 'n bom in die konferensiehotel ontplof het.

Britse intelligensie-offisiere en agente van Scotland Yard is die laaste paar weke reeds in Harare saamgetrek om die veiligheid van die Britse vorstin - wat Donderdag in die land aankom - en die 55 staatshoofde te verseker.

Die Zimbabwiese Handelsvertegenwoordiger in Suid-Afrika, SH Comberbach, het vandeeweek na Harare vertrek om aan sy regering verslag te gaan doen oor die moontlikheid van enige bedreiging uit Suid-Afrika. Hy het gesê dit is "blote roetine" en daar skuil niks daaragter nie.

Die Statebondskonferensie, jaarlikse bymeekaarkomplek van die wêreld se invloedrykste politieke en koningin Elizabeth II, word altyd beskou as 'n potensiële teiken vir terrorisme. Die veiligheidsmaatreëls by volgende week se konferensie is selfs strenger as in die verlede.

'n Internasionale poging is van stapel gestuur om die veiligheid van die kongresgangers te verseker. Kanadese veiligheidsdeskundiges staan die Zimbabwiese Central Intelligence Organisation by, wat onlangs teruggekeer het nadat van sy lede kursusse in Brittanje bygewoon het. Nuwe veiligheidsstoerusting, afkomstig van Duitsland, is in die hotel en by die lughawe geïnstalleer.

Dit was opvallend dat toe die bom op 20 Julie in die Sheraton ontplof, bomdeskundiges van die Britse Leër eerste op die toneel was. Hulle het die vorige nag in die hotel ingetrek. Die bagasie van alle gaste in die hotel word nou deursoek.

Die koningin self, wat Suider-Afrika vir die eerste keer in 12 jaar besoek, sal in State House bly vir die duur van die konferensie. Dié imposante woning is uit die koloniale era gereserveer vir die Britse goewerneurs en is oorkant die pad van Mugabe se ampswoning. Weke lank al patroleer gewapende wagte die perseel en strate in die omgewing, terwyl nuwe lemmetjiesdraad op die betonmuur aangebring is.

Die Londense *Mail on Sunday* het verlede maand berig dat Amerikaanse en Britse intelligensie-offisiere 'n komplot deur van die wêreld se mees gevreesde terreurbendes ontbloeit het wat daarop gemik was om die Statebondskonferensie te ontwrig en stabiliteit in die wêreld te versteur.

Die terreurplan behels 'n alliansie tussen elemente in die regering van die Irakese diktator, Saddam Hoessein, die Ierse Republikeinse Leër (IRL) en die Palestynse Bevrydingsorganisasie (PLO).

In Maart, dae voordat die Amerikaners triomfantlik uit die Golfoorlog getree het, het twee Irakese terroriste in Zimbabwe aangekom met die uitsluitlike opdrag om die

'n Nuwe rol vir die DP?

Aanvaar die DP die ANC se verwagte uitnodiging na die Patriotiese Front-konferensie einde vandeemaand in Durban, kan die buite-parlementêre politiek belangriker word as die parlementêre politiek, skryf **CHRISTELLE TERREBLANCHE**

DIE verwagte ANC-uitnodiging aan die DP om die Patriotiese Front-konferensie by te woon kan 'n onafwendbare klemverskuiwing van die parlementêre politiek na die buite-parlementêre terrein meebring. "As die DP die uitnodiging aanvaar, kan die parlement finaal sy rol as sentrifugale punt in die politiek vir dié van 'n belangrike speelveld' verwissel," word in DP- en ANC-kringe voorspel.

Onder die mense wat só meen, is lede van die hoëvlak-afvaardigings wat onlangs een dag lange intensiewe samesprekings in Johannesburg oor toekomstige samewerking gevoer en hulle daartoe verbind het om die "breedste moontlike groepe mense in die land by die oorgangsproses en die totstandkoming van 'n nie-rassige grondwet te betrek".

By dié geleentheid het die ANC dit onomwonde gestel dat hy die DP se teenwoordigheid by die Patriotiese Front-konferensie einde vandeemaand in Durban sou verwelkom. Volgens die ANC het die PAC en Azapo ook nie wesentlike probleme met so 'n uitnodiging nie.

"Die ANC het aangedui ons hoef ons nie vooraf te verbind tot die konferensie se finale besluite nie," sê David Dalling, DP-LP vir Sandton. "Dit beteken dat ons ons ook nie voor die tyd hoef te verbind tot 'n grondwetgewende vergadering of 'n bepaalde vorm van oorgangsregering nie".

Die voorwaarde vir bywoning was eers dat die partye en bewegings hulle tot 'n grondwetlike vergadering verbind, maar na verwagting is 'n meer ope uitnodiging na die DP op pad. Die ANC het intussen bevestig dat die "idee van 'n grondwetgewende vergadering" steeds ten grondslag aan die konferensie lê.

Zach de Beer, DP-leier, sê vandeeweek hy is nog nie seker van die voorwaardes nie en het nog geen amptelike uitnodiging ontvang nie. "Enige uitnodiging van dié aard sal beslis ernstige oorweging geniet," sê De Beer. Hy is deur die DP-koukug gemagtig om 'n besluit oor die uitnodiging te neem, aangesien die PF-konferensie voor die DP se jaarkongres plaasvind.

Dalling meen as die uitnodiging taamliek oop is, soos verwag word, en die DP tot geen besluite verbind nie, kan die party niks verloor deur die konferensie by te woon nie. "Ek sou sê die DP sal wys wees om die kwessie van 'n grondwetgewende vergadering te gaan debatteer," sê hy.

Bronne in die ANC meen die DP se bywoning sal die party beslis versterk, omdat die DP hom daardeur met die hoofstroom van demokratiese magte buite die parlement sal allieer.

"Dit sal beteken dat die DP nou sowel 'n parlementêre as buite-parlementêre rol moet vertolk," sê Dalling. "Hoewel dit beslis 'n wending sal wees, is dit wat die DP nog altyd wou doen.

"Maar dit beteken nie dat daar nie meer plek vir die parlementêre politiek is nie - want 'n nuwe grondwet moet nog gelegitimeer en gelegaliseer word. Die wetlike

kontinuering van 'n grondwet kan nie eenvoudig laat vaar word nie. Dit sal net bevestig dat die parlement nie meer die alfa en die omega van die politiek is nie."

Verskeie politieke waarnemers meen die jonste toenadering tussen die ANC en die DP is waarskynlik die gevolg van die "Inkathagate"-skandaal. "Die tyd van 'Gee vir FW 'n kans' is verby," sê sommige DP-LP's. Hulle sê ook die ontmoeting en ooreenkoms met die ANC "het ons stoutste verwagtinge oortref".

Die werkgroepe wat nou ingevolge die samewerkingsooreenkoms tot stand gebring gaan word - met Dalling en Mohamed Vali Moosa van die ANC aan die spits - word op sigself deur baie as alliansievorming beskou. Geen soortgelyke werkgroepe bestaan tussen die DP en die NP nie, buiten 'n nie-aggressieverkiesingspakt spesifiek om die KP uit die parlement te hou asook samewerking op plaaslike stads- en dorpraadsvlak. Die ANC het al herhaaldelik te kenne gegee dat hy die DP as 'n potensiële alliansie-vennoot beskou.

Dalling is nie seker of so 'n politieke alliansie tot 'n veelparty-konferensie deurgevoer kan word nie. "Dit kan wel wees dat so iets uit die PF-konferensie spruit, maar dit is bespiegeling," sê hy. "Sommige DP-lede hoop op 'n nouer en meer permanente verhouding, maar ander sal dit tydelik wil hou. Ek dink nietemin ons kan 'n waardevolle bydrae lewer op die konferensie. Die ANC en die PAC sal daarmee kan wys dat dit nie 'n 'swart magsgroepering' verteenwoordig nie, maar dat witmense ook in die ontwikkeling van 'n breë alliansie vir demokrasie belangstel."

Volgens Dalling verteenwoordig die stigter komitees beslis ook 'n nuwe hoofstuk in die verhouding tussen die ANC en die DP. Hy sê die idee is om soveel moontlik gebiede van ooreenkoms en verskil te ondersoek. "Indien ooreenkoms oor kwessies bereik kan word, kan ons na strategiese kyk om die doelstellings te bereik."

Die eerste komitee - oor vroueregte - is onmiddellik tussen die ANC Womens League van Gertrude Shoppe en die DP-woordvoerder oor vroueregte, Dene Smuts, tot stand gebring, omdat noue skakeling in die Wes-Kaap reeds danksy die voormalige Fedsaw-organisasies bereik is. "Ons wil probeer om die alliansie landwyd uit te brei," sê Smuts. "Dit is uiters belangrik, want vroueregte is haalbaar juis na gelang van die mate waarin ons kan saamwerk."

Die komitee sal ook besondere aandag skenk aan 'n handves van vroueregte as deel van 'n toekomstige grondwet. Albei het al besprekings-dokumente in dié verband opgestel.

Ander komitees wat beoog word, is een oor die oorgangsproses (wat onder meer 'n oorgangsregering, grondwetlike liggame en veelparty-konferensie strategie behels) asook een oor grondwetlike modelle, 'n toekomstige regstelsel en een oor

grondhervorming en vergoeding vir konfiskasie van grond.

"Daarnaas beoog ons samewerkingskomitees op plaaslike vlak tussen veral die streekkantore van die partye, soos in Kaapstad, Port Elizabeth en Durban. Die komitees sal binne 'n maand tot stand gebring word," sê Dalling. "Die besluite oor samewerking is gegrond op lang besprekings waarin ons baie gemeenskaplike grond gevind het en gesien het ons deel baie waardes."

In dié verband noem hy 'n lang debat oor

federalisme. Die ANC het sedertdien sy gewilligheid uitgespreek om dié model te ondersoek naas sy eenheidsstaat-model. "Ek dink ons voortgesette samesprekings, ook oor ekonomiese beleid, is in die belang van die land."

Oor die talle gerugte van 'n onafwendbare skeuring in die DP en die moontlikheid dat bywoning van die PF-konferensie dit kan verhaas, wil DP-leiers nie nou praat nie. "Die DP-kongres [in November] gaan rigtingbepalend vir die party wees," word uit verskeie oorde voorspel.

Lubowski se ma wend haar tot Mandela

MOLLY LUBOWSKI, ma van die Swapo-aktivis adv Anton Lubowski, het haar twee jaar ná sy dood tot ANC-president Nelson Mandela gewend in 'n desperate poging om die moordenaar/s van haar seun aan die man te bring.

Lubowski is op 12 September 1989 in Windhoek in 'n sluipmoordaanval voor sy huis in Windhoek-Wes in 'n AK-47 koeëlreën dood. 'n Paar maande later het die voormalige minister van Verdediging, genl Magnus Malan, in die parlement verklaar dat Lubowski 'n betaalde agent van die SA Weermag was. Lubowski se ouers verwerp dié aantying steeds as 'n "red herring".

"Die afgelope twee jaar het ons, die ouers van Anton Lubowski, alle moontlike weë ondersoek om ons seun se moordenaars voor die gereg te bring, net om elke deur in ons gesig toegeslaan te kry..." sê Lubowski in die brief aan die ANC-leier. "In die lig van ons oënskynlik hopelose situasie, vertrou ons dat jy (Mandela) bereid sal wees om druk op die regering uit te oefen ten einde die skuldiges te laat teregstaan", lui die brief.

Die brief is tydens 'n persoonlike ontmoeting verlede Vrydag in Somerset-Wes aan Mandela oorhandig. Lubowski sê Mandela het haar verseker dat hy op hoogte van die moord is en sy bes sal doen om geregtigheid te laat geskied. Staatspresident FW de Klerk het vroeër vanjaar ná herhaalde versoeke aan hom die Lubowski-gesin in kennis gestel dat bykans geen getuïenis bestaan dat Lubowski deur lede van die Burgerlike Samewerkingsburo (BSB) vermoor is nie. Die regering is daarom nie van voorneme om enige ondersoekprosedure te begin of die uitlewering van verdagtes aan Namibia te magtig nie.

Nadat herhaalde versoeke deur die prokureur-generaal van Namibia, Hartmut Ruppel, aan Suid-Afrika vir die uitlewering van twee verdagtes - die BSB-lede Staal Burger en Chappie Maree - om tegniese redes van die hand gewys is, moes 'n derde verdagte in Namibia, Donald Acheson, weens gebrek aan getuïenis vrygelaat word. Toe het Ruppel aan VWB gese: "Dit bly vir ons onverklaarbaar dat Suid-Afrika nie ernstige stappe doen om die moord te ondersoek nie. Die probleem is dat die moord in Suid-Afrika beplan is en hier [in Namibia] uitgevoer is, terwyl die land nog onder Suid-Afrikaanse beheer was."

Hy het laat blyk dat net 'n grootskaalse deurbraak in Namibia se polisie-ondersoek of 'n soort samewerkings-ooreenkoms met Suid-Afrika die saak sal kan beredder. Suid-Afrika het nog geen uitleweringsooreenkoms met Namibia nie.

Mev Lubowski en haar man, Wilfried, is egter ook nie tevrede dat Namibia genoeg gedoen het om die saak op te los nie en het by geleentheid van die tweede herdenking van sy dood verlede maand 'n ope brief aan President Sam Nujoma gerig om hul ontevredenheid te kenne te gee.

Intussen het Swapo se Departement van Inligting en Publisiteit herhaal dat hy die BSB vir die moord aadadig hou.

In haar brief aan Mandela se Lubowski voorts dat haar seun in 'n huis totaal gekant teen apartheid grootgeword het. "Sy pa het drie verkiesings teen die NP in Namibia beveg. My man en ek het in 1979 lede van Swapo geword - ons seun in 1984. Van daardie dag af is Anton ses keer sonder verhoor aangehou."

Met die oorhandiging van die brief het sy Mandela daarop gewys dat Pres De Klerk gesê het hy beskerm nie moordenaars nie, maar dat hy nogtans geweier het dat haar "regspan by die Harms-kommissie die moord kon ondersoek of Malan se valse karaktermoord kon betwis".

Herhaalde oproepe deur lede van die publiek en menseregte-organisasies vir 'n onafhanklike kommissie van ondersoek na moordbendes wat politieke moorde buite die grense van Suid-Afrika insluit, het ná die Harms-kommissie nog geen resultate opgelewer nie. - CHRISTELLE TERREBLANCHE.

SAP takes a step towards a new South Africa

It is easy to be critical, even derogatory, about the SA Police Academy's one-day conference last week on police standards 'in a new South Africa' - but one should not miss its historic significance, writes **HENNIE SERFONTEIN**. For one thing, most white police officers had never before been exposed to ANC and radical thinking in an open debate.

THE one-day conference on police standards "in a new South Africa" held in Graaff-Reinet last week by the South African Police Academy - based in this beautiful Karroo town - was certainly a historic event.

It is easy to be critical, cynical and even derogatory about aspects of the conference - as such observations seem to be justifiable under the circumstances. But the very fact that it was held at all - and more important, the wide variety of views which were presented from far left to far right across the whole political spectrum, made it an unique event.

Although there must have been many - probably a few hundred - large and small, public and private conferences and discussions across the political divide the past eighteen months, this was the first to be initiated by the SAP. And the topic is of the greatest sensitivity to all South Africans at a time of continuing political violence and ongoing criticism of police involvement.

The conference was apparently the brainchild of General Johan Coetzee, the former Commissioner of Police, who is now Rector of the new SAP Academy.

A number of years ago he went on early retirement, apparently because of frustration and dissatisfaction with the inflexible hardline strategies used in the PW Botha era to try and stop the escalating unrest.

Present at the conference were not only a number of senior police officers from the police headquarters in Pretoria, black officers from various homelands, and academics from the departments of politics, criminology and public administration from Afrikaans universities, Unisa, the University of the North and the University of the Western Cape. But the participants also included representatives of political parties and organisations such as the NP, the ANC, the IFP and the Afrikaner Vryheidstigting as well as some younger "leftist" researchers and academics involved in studies of violence and police action from the Universities of Natal, Wits and Cape Town.

Among them were former Wits Student Representative Council president and Nusas-leader, Etienne Marais, now involved in a police investigating research project and Laurie Nathan of the Centre for Inter-group Studies at UCT, who is a former conscientious objector and co-author of a book highly critical of the police.

It was in fact Nathan who told VWB at the end of the conference: "I hope you



General Johan Coetzee

are not just going to be critical, because although there might have been much more to criticise than to praise, it is nonetheless a very important beginning, and part of the complicated process to shape a new police force."

Talking to the various delegates, it became clear that many were uncertain what to expect - seeing that most white police officers have never been exposed to ANC and radical thinking in an open debate. "We did not know what to expect," a police officer admitted afterwards.

Reflecting the apprehension from the other side, a black academic from Turfloop remarked as delegates entered the college grounds for a social braaivleis the first night: "I have never been so close and so surrounded by so many policemen, and I do not think I like it." Throughout the conference he never said another word.

It was clear throughout the conference - during informal breaks, in social bantering, at the final banquet and during the very theoretical academic presentations by police officers - that however well the SAP meant it, falling over backwards to be accommodating to erstwhile enemies, none of its representatives (who were all white) had any concept of the real depth of the majority of black people's distrust of the police. Nor were they in a position to know what emotional self-control some of the black participants had to exert, or to realise the turmoil in their minds.

Ironically black bitterness and suspicion towards the SAP and a lack of trust was expressed for the first time in the discussion from a most unexpected quarter - by Brigadier MJ Maoyi of the Gazankulu Police.

To everybody's surprise he stood up to ask why the only black police

representatives had come from the homelands. Where were the black police in the SAP?

"Have they been invited? If not, why?" he asked. Baloyi said he posed the question because in the homelands the police were worried about talks of reintegration into the SAP, where blacks are seen to be excluded from the positions of influence.

The problem of distrust in the SAP's present leadership was reflected by the ANC's Matthew Phosa when he told VWB: "You know we have in our possession enough affidavits from black policemen who have defected - and the public will be surprised if they really knew how many there were - to charge one of the senior officers present here with twelve charges of murder involving the deaths of activists. But we cannot do that, because with those very same people we must negotiate about the future of our country".

His colleague Sydnet Mafumadi, also a member of the ANC's national Executive Committee (NEC), spoke to VWB about his own anguish over the mysterious disappearance of his brother almost two months ago. But then he recently discovered that the senior officer whom a top SAP general had assigned with great flourish as investigator of the case, was recently identified as the police handler of somebody captured spying on the ANC.

Yet there they were that night at the banquet, standing to attention when the "Polisielied" in Afrikaans was played. Phosa at the main table, and Mafumadi at the head of another table, facing the jovial Brigadier Andre Prins, said to be an ex-chief of disinformation, with much bantering between the ANC men and the police officers and academics, some who are Conservative Party supporters.

The conference's official theme was: "Standards with regard to human resources: The position in a future SA with special reference to the SA Police".

The two main papers were presented by senior staff of the academy. One presenter was Dr (Brigadier) ID de Vries, a former senior lecturer at Wits, notorious for years as a key witness in political trials and a man who spent some years on the Government committee censoring the press during the years of the State of Emergency. He is now head of the department of Political Science at the Academy.

His paper was entitled: "Depolitization and other political determinants in the Standards Debate."

The other presenter was Major D Kilian, a former policeman and now head of the department of Public Administration at the Academy.

Both papers were highly academic - often abstract - and in content far removed from the political and demographical problems and realities, also in the SAP itself. By and large the presenters could just as well have been speaking about another country.

None of the papers expressed any urgency on how to tackle the basic problem facing the SAP as an organisation not reflecting the real racial tensions and with its leadership totally in white control, with only six percent being black. There was no reference to crash programmes or other similar measures in view of the delicate position of the police in the period of transition and thereafter.

These were all questions that were raised in the subsequent discussion.

Kilian delivered the first paper entitled: "Affirmative action: The necessity of high standards regarding human resources in the SAP: An exploration of some of the personnel and administrative problems and possible solutions."

His paper was apparently meant as a reformist "verligte" viewpoint - if one evaluates it within the strict framework of SAP policy. When General Coetzee presented him, he proudly said that Kilian would not represent the official head office view as the Academy was an institution with a critical approach.

Kilian advocated a system of affirmative action to achieve equal employment opportunities, stressing the importance of efficient non-discriminatory training and proper selection criteria based on merit.

However, he also pleaded for specialization and dividing careers in the SAP into two streams - A and B - with the latter the lower level, but denied that race or colour would be a factor.

It is significant that Brigadier Jan du Preez, representing the head office, rejected Kilian's proposals, stressing that promotion should be on merit alone and warning against the lowering of police standards.

Clearly reflecting the official thinking of the present SAP high command, Du Preez said pointedly: "We must be sensitive to the fact that affirmative action can create fear among different people within the SAP. Where fear reigns, conflict abounds."

Prof Albert Venter brought the discussion back to reality after the Kilian and Du Preez papers by stating that "part of

the struggle was because the white elite kept the black elite out of everything." That was the crux of the problem for the SAP and he wanted to know what the SAP was going to do to tackle it on the short run.

The issue of standards and the apparent norms applied by the SAP were criticised by several of the black and academic delegates, and was first raised by Amanda Gouws of the University of Stellenbosch Political Science faculty.

Whose standards should apply? was the question asked repeatedly. A point that was repeatedly made was that, while the SAP itself was highly pleased with its professionalism, the perception from the black townships was exactly the opposite.

Nathan said the crux of the police problem was that 95 percent of the leadership was white and warned that "as long as black people lack confidence, it will never get public co-operation."

Prof PS Botes of the University of Pretoria and General Coetzee referred to opinion polls which showed that the police was held in high esteem, also by a majority of black people. But S Jaqwauth of the University of Natal presented findings of opinion surveys amongst black townships around Pietermaritzburg which showed exactly the opposite.

Prof Clifford Shearer, a Canadian criminologist, warned that policy had nothing to do with coercion, and it was vital to establish new norms. All the psychological and aptitude tests for aspirant policemen were unimportant. "If one is concerned with a policy of affirmative action, then what counts is not what one did in the past, but what you are going to do in the future."

The proposal of De Vries that the SAP could be depoliticized by abolishing the post of Minister of Law and Order and giving the Commissioner of Police the same status as the Auditor General, did not impress ANC spokesperson Phosa.

He said what was even more urgently needed was to "demilitarize" the police.

Phosa questioned the continuous use of Casspirs and other armed vehicles in townships where conditions were very peaceful.

He said it was not for the present SAP to lay down standards - that had to be worked out with the community. Phosa stressed that while the ANC had no intention to launch a witch hunt and dismiss police, "one could not build a new house with old bricks".

Ironically the strongest criticism of the SAP came from IFP representative SB Mfayela, who warned that it was futile to ignore the past as "for most people in South Africa the SAP had an image of a cruel organisation serving apartheid."

One of the most important contributions from the floor was made by André Prins, who spoke with great passion and clearly reflected the grassroots gut feelings of the officers, and their frustration at being continuously under heavy public criticism.

He challenged all politicians present to tackle the issue of violence as a whole and objected to the distinction of political violence. People were upset about the 3 100 deaths in "political violence", while 23 000 alone were murdered in the past year.

Addressing Phosa directly, he said: "We would like to become demilitarized. But it is very difficult to become the bobby on the beat if you could be shot with AK47's."

Vroue-gelykheid in die SAP: 'n uitdaging van die Staat

Op die Suid-Afrikaanse Polisie se kongres oor regstellende denke is AMANDA GOUWS deeglik ontnugter omdat vroue-kwessies nie deel gevorm het van die gesprek nie

The state is male in the feminist sense: the law sees and treats women the way men see and treat women.

Hierarchies among men are ordered on the basis of race and class, stratifying women as well. The state incorporates these facts of social power in and as law. Two things happen: law becomes legitimate, and social dominance becomes invisible.

- CATHERINE MACKINNON, TOWARD A FEMINIST THEORY OF THE STATE.

'n POLISIE-KONGRES met die tema van "agterstand-uitwissing" (affirmative action) gee 'n mens die hoop dat ras en geslag op die agenda sal wees - veral as die eerste beginsel van hoofstuk 3 van die Nasionale Vredesakkoord lui dat die polisie sal poog om die mense van Suid-Afrika te beskerm op 'n onpartydige manier, ongeag politieke oortuigings, ras, godsdiens, geslag of etnisiteit (sien punt 3.1.1).

Nietemin het die kongres wat verlede week op Graaff-Reinet gehou is weer bevestig dat geslag nog nie eens die agenda van openbare beleid, of agterstanduitwissing in Suid-Afrika bereik het nie.

Op die kongres is die vraag uit die gehoor gestel waarom daar so min vroue in hoë range van die polisie is - ondanks die feit dat vroue in baie gevalle beter presteer in toetsing. Die vraag is begroet met die antwoord dat vroue beter vaar in toetse - nie omdat hulle slimmer is nie, maar omdat mans die toetse nasien (en 'n geskaterlag van die gehoor).

Dit was dalk 'n ligsinnige antwoord - maar die politieke implikasies daarvan strek veel verder. Soos ook die politieke implikasies daarvan dat die gehoor in baie gevalle aangespreek is as "geagte here", al was 'n hele aantal vroue teenwoordig (hoewel baie min in vergelyking met die aantal mans).

Die weiering om die "gender issue" ernstig op te neem het baie te doen met die persepsie dat die polisie 'n verlengstuk of agentskap van die staat is. Die staat is per definisie manlik omdat dit bestaan uit hiërargiese strukture wat deur mans daargestel is. Die staat bepaal die sosiale orde en die belange van mans as mans. Mag is geleë in die hiërargiese strukture wat die sosiale definisie van vroue binne dié stelsel bepaal. Wat dit beteken, is dat daar aan vroue en hulle rolle binne die samelewing bepaalde definisies uit 'n manlike oogpunt gegee word.

Dié definisies word deur vroue self aanvaar en selde bevraagteken omdat die magsverhouding wat binne hierdie strukture (soos byvoorbeeld die reg) geleë is, onsigbaar is. Verkragting is 'n goeie voorbeeld van 'n manlike definisie wat aan 'n vroulike ervaring gegee word. Die reg legitimeer manlike geweld. Die blaam word selde op die aggressie van mans geplaas - vroue word eerder geblameer dat hulle mans uitlok en "daarvoor gesoek het".

Om "gender issues" te erken, beteken daarom ook om geldigheid te gee aan vraagstukke wat die manlike aard van die staat uitdaag. Omdat die polisie eerstens deel vorm van die manlike

definisie van die staat en tweedens tradisioneel deur mans gedomineer word (patriargies is) word enige uitdaging van die magsverhouding van die staat onmiddellik verwerp. Maniere om dit te doen is om vroue se eise belaglik te maak of om vroue neerbuigend te behandel (patronise).

En dit is presies hoe vroue behandel is wat dit gewaag het om die "gender issue" te opeer. Ons is aangespreek as "klein dametjies" of "dametjies" of "juffrouetjies", terwyl mans op hul professionele titels aangespreek is.

Voorts verhinder dié manlike definisie van die staat mans om die brutalisering van vroue in patriargale samelevings raak te sien en te erken - die manier waarop en die taalgebruik

waarmee prostitute gearresteer word (sien Karen Lotter se artikel in *Weekly Mail* van 20 September 1991) het geen ernstige kritiek van die kant van die polisie uitgelok nie, hoewel dit op die kongres geopper is.

Die mees suksesvolle manier om die eise van vroue te hanteer is egter om dit heeltemal van die agenda af te hou. Daarom is dit moontlik om 'n kongres oor regstellende aksie te hou sonder om oor vroue te praat - en daarom sit die "dametjies" en die "juffrouetjies" in hul kantore en skryf artikels vir koerante oor die feit dat die "gender issue" nog nie eens op die agenda is nie.

(Dr Amanda Gouws is verbonde aan die departement van Politieke Wetenskap aan die Universiteit van Stellenbosch.)

INSTITUTE FOR AFRICAN
ALTERNATIVES (IFAA)

UNIVERSITY OF STELLENBOSCH
ECONOMIC PROJECT



SYMPOSIUM

Confronting unemployment in South Africa

DATE: Thursday 17th October, 1991

TIME: 9.00 a.m. - 5.00 p.m.

VENUE: Ipelegeng Community Centre
Cross Roads, White City,
Soweto, Johannesburg
Tel: (011) 982 5810

KEY SPEAKERS:

Professor Bade Onimode - University of Ibadan, Nigeria
Professor Servaas van der Berg - University of Stellenbosch
Mr. Eugene Nyathi - Centre for African Studies
Professor Andre Roux - University of Western Cape
Professor J Groenewald - University of Pretoria

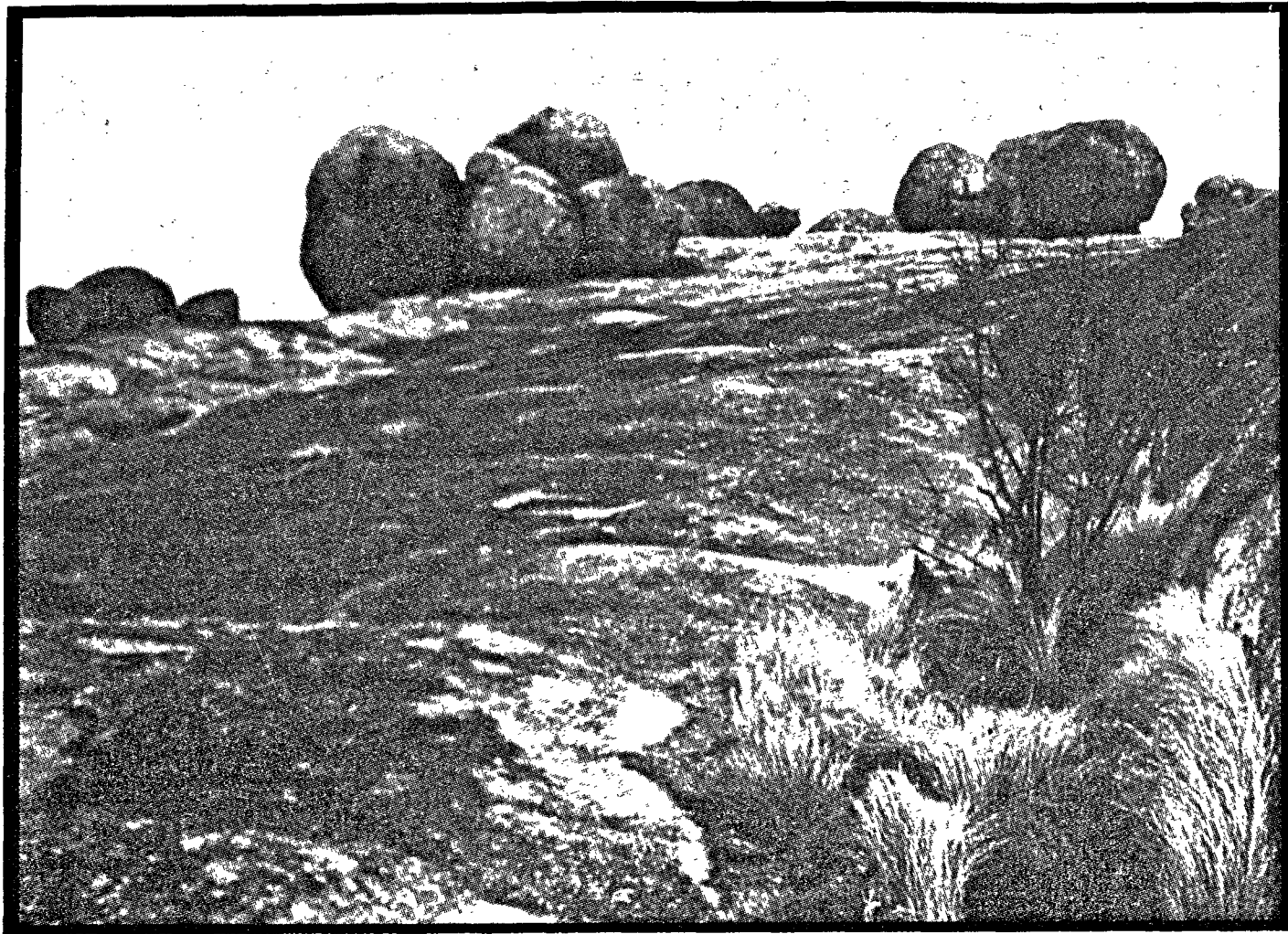
FURTHER ENQUIRIES:

Institute for African Alternatives (IFAA)
4th Floor, Sable Centre, 41 De Korte Street,
Braamfontein 2001. Tel: (011) 339 6752

or

Stellenbosch Economic Project

University of Stellenbosch - Tel: (02231) 772117 Fax: (02231) 772031



Die Matopo-heuvels met hul byna beekhou-agtige, geronde rotsformasies. (Foto's uit Die natuurwonder van Suider-Afrika deur Alf Wannenburg en die fotograaf JR Dickson, C Struik, Kaapstad.)

Elizabeth II kan haar verlustig aan dié land

As koningin Elizabeth 'n kans kry om weg te breek van die Statebondkonferensie in Harare, kan sy rus vir haar siel vind in die natuurskoon van *Zimbabwe*, skryf **REINET LOUW**, wat pas per motor deur die land gereis het

DIS behoortlik 'n goue paleis wat vandeemaand in Harare, kom ons praat sommer van die hele Zimbabwe, op die afgevaardigdes aan die Statebondskonferensie wag. En Elizabeth die Tweede van Engeland sal miskien nie aldag vars komkommer op haar toebroodjies kry nie, maar sy sal blink leef en lekker kan weglê aan hengse biefstukke en Zimbabwe se nasionale drank - hul lekker Zambezi Export bier met sy mooi groen etiket.

Die internasionale konferensiesentrum in Harare het plek vir 4 000 en staan net buite die middestad vas aan die Sheraton Hotel, waarskynlik die grootste en duurste in die land (250 dollar per persoon per nag vir sy vyf sterre, en Amerikaanse dollar, asseblief, nie Zimdollar nie). Dit wemel daar van Oosterse toeriste.

Ná 'n bomontploffing so 'n twee maande gelede is die hotel se sekuriteit opgeknop. Jy ry nou deur 'n doolhof van draad en gras om uiteindelik deur 'n hekwag bekyk te word vóór jy deur 'n elektroniese verklikker by die voordeur stap.

Die ontploffing het van sy glans binne-langs laat taan, maar as die namiddagson oor Harare sak, blink hotel en sentrum se buitekant steeds soos van suiwer goud en verblind almal wat huis toe gaan.

Heeltemal alleen in 'n wilde Afrika sal die koningin ook nie wees nie. Tussen die groot Harare-strate wat nou na Robert Mugabe, Josiah Chinamano, Samora Ma-

chel en andere vernoem is, lê nog Park Lane en Rotton Row, Livingstone en Selous Avenues en Josiah Tongogara Avenue word eenkant gewoon weer Princes Road.

Almal praat Engels en by hotelle is die Engelse brekfis nog die groot gunsteling naas koffie en 'n rolletjie. Kom jy die somer in die Nyanga-hoogland, sou jy sweer dis die Britse countryside, groen en sag, met moors waarop jy Cathy en Heathcliff pleks van koedoes en bosbokke verwag. Selfs in 'n droë lente is dit nog Quaint met 'n hoofletter, met pienk country-restaurante waar jy lemon curd en tee kry, alles toe onder blomme.

Selfs die kleinste grondpaadjie in die land het 'n duidelik leesbare naambord. Sussex Road, lees jy tussen die stofwolgies deur, en Doctors Gift Lane.

BANG? JY SPEEL!

Ons het pas per motor deur Zimbabwe getoer. "O, julle gaan in Zimbabwe vakansie hou," het vriende en kennisse beleef gesê. "Dis lekker."

Dan is daar so 'n oomblik se stilte, moontlik terwyl hulle aan die Sheraton dink, vóór hulle vra:

"Is julle nie bang nie?"

Natuurlik is jy skrikkerig. Gesoute reisigers wéét wat alles langs die pad verkeerd kan loop en jy belaaai jouself met malariapille, maagmedisyne en pleisters - maar bang vir geweld daar anderkant? Jy lees die

koppe in ons plaaslike koerante: swart-teen-swart-geweld, wit-teen-wit-geweld, swart-teen-wit-geweld en wit-teen-swart-geweld. Vir pasella is daar bankrowe, inbrake, verkragtings en 'n paar ander gruwels. Dit raak deesdae jouself en mense wat jy ken. Nou die dag is 'n jong vriend in Johannesburg by sy werkplek deur 'n dronkie doodgeskiet.

Dis eerder die stories oor ure se wag by die grens en tekorte wat jou benoud maak. Netnou is daar nie kos op die rakke nie, soos in Rusland, en dalk nie petrol by die pompe nie.

En dan is ons natuurlik vier wit Suid-Afrikaners in 'n swart staat wat nog nie juis naweke die De Klerks oornooi vir braaivleis en 'n biertjie nie.

Die wag by Beit Bridge anderkant die grens was nie te kwaai nie. Sorg dat julle vroeg Vrydagoggend daar is, is ons deur gereelde reisigers gemaak, anders kan julle maklik 'n halwe dag of langer daar sit. Die meeste mense is maar op hul senuwees wanneer hulle met 'n handvol papiere voor 'n amptenaar staan - en dié keer was ons ook beslis: het ons die regte vorms ingevul, het ons die regte inligting gegee, gaan hulle ons glo, al lieg ons nie?

"Toe maar," sê die Zimbabweër agter ons en bekyk die tou met 'n kennersoog. "Dis vinnig vandag. Binne 'n uur is ons hier uit." Terwyl ons wag, vertel hy waar ons ons volgende voorrade kan koop. Super-

markte, nogal.

Een gevaar is gou duidelik: as daar sowat 10,5 miljoen mense in Zimbabwe woon, is daar maklik honderd miljoen boerbokke en die helfte kuier om die hoofpaaie. Terwyl die vroue in die motor koer "hoe fraai" (dis lente en daar is miljarde klein bokkies) tussen die grotes, moet die bestuurder sy ry ken.

Die paaie self is oor die algemeen aan die smal kant, wat jaag in elk geval baie moeilik maak. Aan die ander kant - die paaie is leeg en die enkele motors wat jy sien is meestal stokoud, pragtig onderhou. Af en toe kom ons ook 'n vragmotor teë en een tot twee keer per dag 'n stampvol bus, belaaai met huisraad, pakkasies, enige ding wat enigiemand moontlik wil vervoer.

Ons rustige tempo wys iets anders, wat in die volgende twee weke oor en oor bewys word. Zimbabwe moet een van die skoonste lande ter wêreld wees.

Langs die hoofpaaie, in die stede en dorpieë en statte, selfs in die parke en by piekniekplekke: die wêreld, die grond en die mense is skrikwekkend skoon. Daar's geen rommel wat rondlê nie, geen papiere, plastieksakke, stukkende bottels of ou blikkies nie.

Dalk eet die boerbokke alle rommel op, dalk is dit bloot omdat Zimbabwe geen weggooi-samelewing is nie. Jy betaal maklik 60 Zimsent vir 'n plastieksak.

Blikkiesdrank is onverkrygbaar en 'n koeldrank in 'n bottel kos jou dalk 'n dollar, maar gee die bottel by enige winkel in en jy kry die helfte terug. Staan sommer daar en drink en jy betaal net 45 sent (sowat 30c by ons).

Wanneer ons 'n keer beskeie ons bottels bloot op die toonbank wil terugsit, keer 'n man ons voor: "Julle moet mos geld terugkry," verduidelik hy vriendelik.

Dieselfde met bier (jy koop alles in glasbottels en dit help ook baie), wat ewe spotgoedkoop is. En selfs noodsaakliker as koeldrank in dié warm wêreld. Bowendien koop jy - uiters beskaafd - bier in enige supermark of kafee.

'DIS NIE MOOI NIE'

'n Halfuur buite Beit Bridge ontmoet ons 'n polisieblokkade, die eerste van baie. Ons ry in 'n Kanadese Jeep met 'n linkerhandstuur en die kere dat hulle ons nie bloot deurwaai nie, loop die polisie gewoonlik eers na die "verkeerde" venster, merk die stuur is aan die ander kant en bars uit van die lag.

Dan word daar vrae gevra oor die motor, oor ons en oor ons vakansie. Net een polisieman het kommentaar gelewer oor ons land: "Sê vir die ANC en Inkatha hulle moet ophou met mekaar baklei. Dis mos nie mooi nie."

Daardie eerste aand in die Matopos National Park kan ons die woonplek nie glo nie. "Ons het 'n fout gemaak - ons moes hier op die grendste geëindig het," sê ons - niks kan so wonderlik wees nie.

Ons slaap in een van die twee lodges in die kamp (daar is baie ander kleineres): twee groot slaapkamers, 'n reusagtige sitkamer (met 'n vuurherd waarin die hout gereed lê, net ingeval), 'n groot kombuis, badkamer en aparte toilet, alles weer silwerskoon. Die mooiste is die balkon met 'n uitsig oor die hele vallei en die meer en die braaiplek tussen reusagtige rotse.

Dit kos ons Z\$70 vir die nag vir vier - Z\$17 per kop vir die soort hut wat jy skaars in die Krugerpark kry. So 'n R13 per kop dus, afhangend van die wisselkoers. Alle linneware, breekgoed, kombuisgoed is daar, tot poeding- en slaai-bordjies, skoon tafeldoek en linneservette.

Ons het toe g'n fout begaan nie - die ander kampe se hutte is net so mooi, net so skoon, net so groot, ewe goed toegerus (een plek by die koue Mutirikwi-meer het selfs warm blommertjieslakens!) en telkens met 'n ordentlike lig by die braaiplek. Ja, saans kom pak hulle selfs die vuur en steek aan, as jy so gedoen wil he.

Bowendien was die ander selfs goedkoper as die eerste (meestal net Z\$60 vir al vier saam per nag).

En as die uitsig nie altyd heeltemal so asemrowend is soos by Matopos nie, is daar ander dinge wat daarvoor vergoed: soos die blouwildebeeste en rooibokke wat by Hwange op die grasperk voor ons hut slaap, en die vlakvarke en meerkatjies wat soggens daar by jou kombuisdeur kom rondsnuffel.

By die Zambezi National Park, langs Vic Falls en op die walle van die magtige Zambezi, was dit weer bosbokkies wat dag en nag om jou wei terwyl 'n groot trop bobbejane saans in die boom voor die lodge sit en jou en jou vleisbraaiery in tien tale vloek.

En soggens sien jy vanuit jou slaapkamer die son bloedrooi oor die Zambezi opkom.

Dit was ook daar dat ons die middag stowwerig en warm aankom en 'n gedekte tafel vind, met sulke mooi gestyfte servetjies wat regop langs elke bord staan...

Die dorpie self het 'n nuwe laag verf en alles is blink en skoon vir die koningin se besoek. Op pad na die waterval self is die paadjies netjies en met nuwe doringtakke afgebaken. Dit sal keer dat die hoë gas dalk verkeerd trap wanneer sy dié amptelike wêreldwonder bekijk.

HIER'S NOG RUIMTE

Die parke is ook nie oorvol nie: by die Krugerpark is baie Suid-Afrikaners al behoorlik dik vir die baie en groot busse vol toeriste wat stof en pryse opjaag. Hier is dit nog jy en die natuur en die diere, dikwels in 'n oop voertuig.

Daar is streng reëls dat jy nie mag uitklim, diere voer of van die pad af ry nie - maar tog het jy hier 'n baie sterker band met die wêreld waarin jy nou beweeg as in ons eie nasionale parke.

Dis nie oorvol leeus nie (hulle het behoorlik ons ore doof gebrul by Hwange, maar ons het g'n katte gesien nie), maar daar is reusagtige troppe olifante en buffels, genoeg renosters, baie bokke en, nouja, voëls vir Afrika.

Dalk was dit die lentetyd, maar die olifante daar het darem baie persoonlikheid. Hulle rol in modderbaddens, spuit mekaar met stof en water nat en raak soms net skoon uitspattig met mekaar. Dit wemel (weer) van kleintjies, gretig om die grotes na te boots, maar darem nog sku vir die diep water. Ene-tjie hardloop benoud tussen twee poele en kan nie besluit in watter een hy sy eerste bad moet neem nie.

Ons kry die motor op die ferrie by Mlibizi - jy gaat in trurat bergaf tot op die boot. Die toeskouers se senuwees is gedaan, die son bak al lekker en ons bestel ons eerste biere. Ons bloos (maar nie baie rooi nie) as ons merk dis nog nie eens nege-uur die oggend nie.

Die aand sien ons die son oor Kariba sak. Die gidsboek het taamlik lirieë daarvoor geraak, maar dié keer is dit geregverdig: die verskillende kleure is ongelooflik (jy hoop regtig die hoge gaste kry ook vandeemaand kans om so iets te doen).

Die volgende oggend gesels ons met 'n eensame jong Duitse apteker. Hy vra wat beteken die woord "slob". Ons kyk na al die vrolike verkreukelde toeriste (jy slaap sommer in jou kleren in uitskopstoel of op matrasse op die dek) wat geesdriftig hul spek en eiers pak - party sluk dit met bier af - en beduie: Dis soos almal hier lyk.

SILWERSKOON STRATE

Die stede is soos die res van die land: oop en mooi met baie blomme en parke en bome. Die VO-huise (Voor Onafhanklikheid) staan nog ewe swierig en die meeste tuine ewe goed versorg as VO. Houghton hier kom ons, staan opsy.

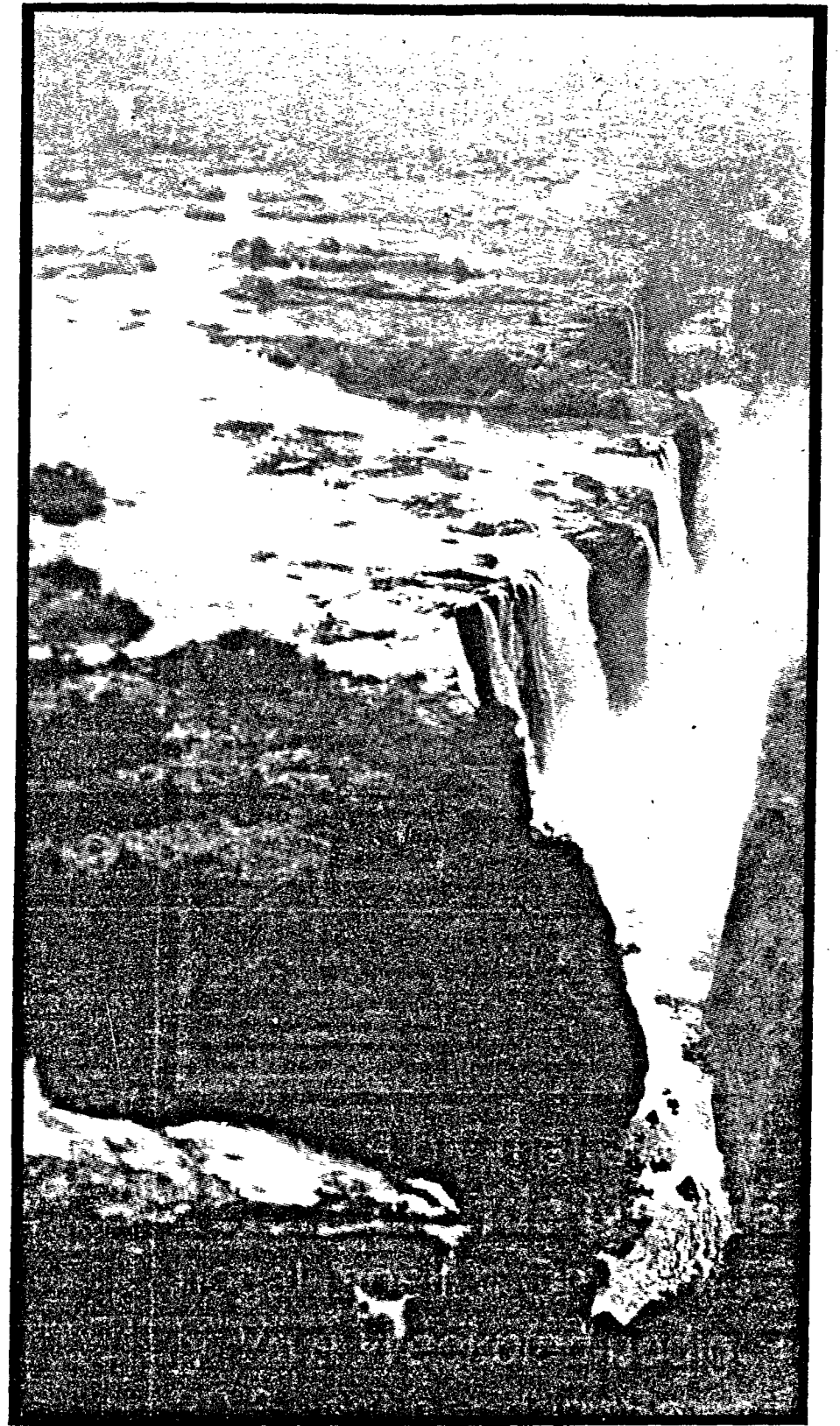
Dit wemel van die voetgangers, netjies aangetrek met af en toe 'n mooi vrou in eksotiese Afrika-drag. Die lewe is informeel, veral op die platteland. Formele kleren daar beteken bloot 'n skoon kortbroek.

Die strate is steeds skoon, skoon, skoon, die winkels vol ware, die meeste plaaslik. Ons hoop die koningin koop vir haar kleinkinders 'n paar mooi Afrika-artikels soos die pragtige mandjies of die ongelooflike beelde wat die Shona-kunstenaars maak. Solank sy net van die plaaslike sjokolade wegbly.

In Bulawayo en Harare is daar hipermarkte soos MT en Bon Marché, vol plaaslike en ingevoerde produkte. Die supermarkte het meestal alle noodsaaklike goed (maar selfs 'n stukkie paté as jy so wil). 'n Boervrou sal heeltemal tevrede daar kan leef.

Jy betaal jou ore van jou kop af vir 'n groot bottel Nescafé (tot Z\$50), maar hul plaaslike koffie is heerlik en heeltemal billik. Vleis is goedkoop en lekker en oral bied wit en swart slagters trots hul boerewors aan. Ons vriend, 'n kenner, proe so rou, knik tevrede en koop. Dis lekkerder as dié wat ons op Messina gekoop het.

Dan praat jy nie eens van die stewige, vars brood wat jy oral kry nie. G'n sagte kafeebrood nie, maar behoorlik gerys met 'n heerlike korsie. Ons het by winkeltjies op die platteland, supermarkte, restaurante en bakkerie gekoop. De leste



Die Victoria-waterval ... een van die natuur se imposantste skouspele.

broodjie was heerlik, en meestal net 75 sent.

Petrol is duurder as in Suid-Afrika, maar met die huidige goeie wisselkoers betaal jy eintlik daar goedkoper.

Die lekkerste is seker die mense. Waar jy kom, is hulle vriendelik, hoflik en gasvry. Gee jou indrukke van hul land en hulle straal. Hulle vra gretig uit: was jy al hier, het jy al dat gesien?

Baie ken Suid-Afrika, het al in die land gewerk. Julle moet nou kom, sê ons, dinge lyk anders.

Ander wag al lank vir so 'n kans. Ons wil Suid-Afrika toe kom, sê hulle. Hoekom? wil ons weet.

"Want daar by julle is almal ryk."

Vir ons vriende, Deon en Corrie Nel wat agt jaar lank diplomate in Amerika was, is dit 'n heerlike, vry gevoel dat niemand vir jou "baas" of "miesies" sê nie.

"Wat veral opvallend is, is die feit dat die ou skansmure tussen 'ons' en 'hulle' nie in Zimbabwe bestaan nie. Die mense kyk jou almal trots en reguit in die gesig as gelykes."

Net een bankklerk had duidelik nie vir ons ooghare nie. Jy sug verlig: vir 'n

oomblik het jy gedink dis 'n land van engele, nou weet jy dis ook maar net gewone mense.

JA-NEE...

Terug by die grens staan ons (aan óns kant) en kyk hoe twee bloedjong doeane-mannetjies (in bruin uniforms was hulle miskien weernag-ouens) 'n swartvrou van Zimbabwe se tas ondersoek.

Die een lê uitgestrek, sigaret in die mond, bo-op 'n houttoonbank, die ander staan met sy hande op sy heupe na haar en kyk. Sy bring hekelwerk in om hier te verkoop (in Zimbabwe kan so 'n gehekelde tafeldoek \$70 kos of minder as jy klere of skoene in ruil kan gee).

Die mannetjie pluk alles uit en laat die lappies en tafeldoek een na die ander op die grond val.

Bo-op die berg, net buite Louis Trichardt, eet ons 'n laaste brekfis by 'n piekniekplek vóór ons die lang pad Johannesburg toe aanpak. Die wêreld is besaai met papiere, blikkies, vullis. Vieslik so uitgesmyt op die grond.

'n Half lê vullisdrom staan eenkant, 'n bietjie verlore.

South Africa: A history of the future

Within ten years of the establishment of the new post-apartheid South Africa, the country literally tore itself apart. Far from realising the high hopes held out for the creation of a peaceful and prosperous non-racial democracy, the Federal Republic of South Africa soon sank into bloody internal conflict that destroyed not only its infant democracy but also the country itself. This is the essence of a new book: *South Africa 1994 - 2004: A Popular History*, by Tom Barnard, the nom de plume of a well-known political analyst. The book follows the pattern of the popular work by Arthur Keppel-Jones, *When Smuts Goes*, published in 1947, which predicted the rise of Afrikaner nationalism with startling accuracy.

JACQUES PAUW examines *South Africa 1994 - 2004*

WEDNESDAY, 13 April 1994 - The Federal Republic of South Africa was officially proclaimed with all the pomp and ceremony that traditionally accompanies the birth of a new state. Pretoria's National Stadium (as Loftus Versfeld was hurriedly renamed) was packed to capacity as the orange, white and blue flag of the Republic of South Africa was lowered a few minutes before midnight on the Tuesday and the new Federal Republic's green and gold flag, with its diagonal black bar, was hoisted for the first time. Centuries of white rule, at least temporarily, come to an end in South Africa.

The founding of the new South Africa resulted from what became popularly known as a historical compromise hammered out between several political parties after three years of negotiations. The talks on a new constitution were concluded towards the end of September 1993, rather sooner than many observers had predicted from the outset.

The flag was a clever compromise: it contained all three colours of the ANC's banner, but green and gold also represented Springbok sports colours. In return for the Nationalists' concession on the black bar in the flag the ANC agreed to drop, for the time being, its insistence on changing Pretoria's name to Mamelodi. About Johannesburg the NP did not have the same strong feelings and agreed that it be renamed iGoli, the City of Gold.

RIGHTWING EXTREMISTS

The 1933 Constitution provided for the retention of English and Afrikaans as the country's two official languages - something bitterly resented by several black political organisations which had insisted on denying Afrikaans the same status as English. The NP had, however, made language a make-or-break issue in the constitutional negotiations.

The composition of the Federal Republic's first government was evidence of the new commitment to nation-building and reconciliation. Although the ANC, of which President Eminent Magqabi was the leader, had won roughly 55 per cent of the seats in the 300-member National Assembly in the previous month's general elections, the organisation had decided to form a government of national unity with the Christian Democratic Alliance (CDA), the second-largest party in the chamber with 34 per cent of the seats. (The CDA was formed out of a merger between the NP, DP, Labour Party and leading former members of the Inkatha Freedom Party.)

The leader of the CDA, Neels "Sagmoedige Neelsie" Havenga, who had succeeded FW de Klerk as leader of the NP upon the

latter's retirement from politics for health reasons at the conclusion of the constitutional negotiations, was elected Vice-President by the electoral college of parliament as part of the agreement between the ANC and the CDA to share the spoils.

The CDA's remarkably strong showing in the polls proved that the party attracted considerable support from coloureds and Indians and also drew considerable black support. It was an ironical twist of history that the former NP, the party of apartheid, had via the CDA become more non-racial than the ANC, long the champion of non-racialism.

Although absent from the April festivities, the disaffected elements made sure that they were not forgotten: some resorted to spoiling tactics. Shortly after the celebrations began on the evening of 12 April, the National Stadium was plunged into darkness when a nearby electricity substation was sabotaged. A group of rightwing extremists was soon rounded up. In the subsequent trial their ringleader, the charismatic Tertius "Boerboel" Beyers, a commandant in the Afrikaner-Bevrydingsfront (ABF), warned that the attack was but a "light foretaste of what the Afrikaner people have in store for Magqabi and his band of white renegades".

SCARCITY OF JOBS

Existing foreign investors in South Africa had to contend with a volatile labour force. Several multinationals, badly mauled by continuing labour unrest in 1996 and 1997, threatened to withdraw from South Africa. In October 1996 the Textron Corporation, an American multinational, decided to pack up after eight months of disruptive behaviour by employees belonging to Nactu. Seven other multinationals withdrew over the next 14 months in what became popularly known as a second wave of disinvestment from South Africa.

The rising fortunes of blacks in the public sector of course did very little to relieve the tremendous pressure for jobs at grassroots level. The critical scarcity of jobs was widely recognised as a major cause of crime, of which both the incidence and violence had been steadily increasing since the mid-eighties. White-owned business, from the largest to the smallest, were attacked with alarming regularity and impunity by armed gangs. White homes, particularly in the more affluent suburbs, likewise became popular targets for armed attack by well-organised robbers. Wealthy crime "families", compared by the local media to the Mafia, sprang up in many black townships. The most notorious of these was the Mosilike family in Soweto,

which openly boasted that it ran a network of over 100 "trained operatives".

CP SUPPORT GROWS

Despite its failure to win a single seat in the National Assembly, the CP remained a political force to be reckoned with. Opinion polls conducted in 1996 and 1997 found that CP support had grown to over 55 per cent among white voters.

Just as he was riding the crest of a wave of popular white discontent, the CP leader, Reinhardt De Witt, was struck down by perhaps the unkindest cut of all in pure-white politics: a love affair across the colour line. His honour was called into question by his youngest daughter's "lapse of judgement", as De Witt put it. Petronella De Witt-Hoogenboezem was sued for divorce by her husband, Prof Hermanus Hoogenboezem. *Rapport* revealed that one of the grounds for the divorce action was Mrs De Witt-Hoogenboezem's extramarital relationship with Farouk Ebrahim, an Azapo activist from Natal. Deeply embarrassed and concerned, De Witt resigned as party leader in October 1997. He went down fighting, accusing the government's "dirty tricks department" of trying to discredit him and the CP. The CP elected one of its self-styled young lions, Hardus Poggenpoel, as new leader.

'CLASS OF '76'

In the end, Magqabi's international preoccupations cost him more than his office; he lost his life in an aircraft crash in southern Sudan in January 1998 while on a peace mission. The radicals, mostly younger members from the "Class of '76", argued that the moderates had had their chance with Magqabi, but that their "Westernised" approach had failed to address such critical issues as housing, employment and inter-necine warfare.

In the end, the radical faction in the ANC prevailed and its leader, Defence Minister Qunta, was elected as the new ANC leader. Where Magqabi appeared to be conciliatory and cautious, Qunta tended to be resolute and bold. Qunta was determined to take the country beyond the transition so that a "truly liberated" South Africa could emerge. Many of Qunta's political beliefs still had more in common with SACP policies than with Magqabi's ideas.

The election manifesto committed the ANC to "develop a programme of action to give the people a material share in the wealth of the country". The redistribution of land was specifically mentioned as "a top national priority". In all, 12 parliamentary candidates and 138 other people were killed in the four-week election campaign,

and many more were injured in the partisan violence. The ANC again won an outright majority of seats, but the margin of victory was smaller than many observers had expected. The ANC captured 58 per cent in the 1998 election; the CDA's share held steady at roughly 33 per cent. All but one of Qunta's cabinet members belonged to the ANC. The exception, newly appointed Justice Minister Jack Herring, was leader of the SACP.

SURVIVAL OF AFRIKAANS

At a news conference in April 2000, an Afrikaans journalist asked Qunta for his reaction to the Government's indifference over the survival of Afrikaans. Qunta snapped back: "I do not speak that language", and ignored the question. In July 2000, the National Media Trust took up an offer to buy 49 per cent of the shares in the *Vrye Weekblad*. The paper had found itself in dire financial straits.

Vrye Weekblad's very first edition after the state buy-out confirmed the suspicions of critics about the future political direction of the paper. Its entire front page was devoted to an exposé of racism in the white upper levels of the CDA. *Vrye Weekblad* had somehow obtained a tape recording of conversations at a private social function hosted by CDA politician Basjan Strydom, a former Minister of Agriculture in Magqabi's cabinet. Discussing recent government actions with fellow MP's, Strydom reportedly remarked: "It just goes to show that you can take the kaffir out of the bush, but you can't take the bush out of the kaffir."

NELSON MANDELA SQUARE

Meanwhile, the countrywide name-changing proceeded apace. In the process of choosing new names, history repeated itself: black heroes often replaced white heroes. The ultimate honour for Nelson Mandela was probably the renaming of Strijdom Square in the centre of Mamelodi after him. For some whites, this was too much. A marble statue of Mandela to commemorate the renaming of the square, a "gang of reactionary thugs" - as the Minister of Public Safety described them - necklaced the life-size sculpture. Outraged, a black mob took vengeance by vandalising one of the holiest shrines of Afrikanerdom, the Voortrekker Monument. These tit-for-tat attacks were repeated a few months later after the unveiling of a monument to the freedom fighters, which replaced Paul Kruger's statue on Liberation Square (previously Church Square).

The CP took the initiative in calling a number of mass protest actions in 1999 and

2000. The second march on parliament, in February 2000, saw violent clashes between the protesters and police. The farmers' siege of Mamelodi three months later turned into a bloodbath when police opened fire on unarmed farmers, killing 11 of them and wounding over 50. In September 2000, a white gang of heavily armed raiders fired rockets on Qunta's official residence in Mamelodi. Qunta and his family were out of town that evening, but several guards at the residence were wounded in the hit-and-run attack.

Political adversity did not deflect the government from implementing the economic components of its comprehensive strategy for liberation. In the parliamentary sessions of 1999, 2000 and 2001, the government got legislation passed which was aimed at affecting a redistribution of wealth. In 200 alone, no less than 32 companies disinvested. The number of migrants increased from 35 000 in 1998 to over 60 000 in 2003.

The slow movement of Afrikaners from other parts of the country to Orania, as the envisaged Afrikaner homeland in the northwestern Cape had become generally known, gathered momentum between 1999 and 2001. According to some estimates, more than 100 000 "new" Afrikaners migrated to the arid northwest between 1994 and 2001.

STATE OF EMERGENCY

In the early hours of 16 December 2001, a day on which many South Afrikaners still commemorate the Vow of 1838, a series of carefully planned armed attacks took place countrywide. The east wing of the Union Buildings was badly damaged in a rocket attack. Ten newly delivered Chinese MiG fighters, the pride of Defence Minister Gqamla, were destroyed in a sabotage attack.

The emergency regulations were remarkably similar to those used by previous white governments. Provision was made for detention without trial, the banning of organisations deemed to threaten law and order, and for restrictions on the media. The Qunta Government, it seemed, was using the emergency to persecute political opponents over a wide front. Western Nations heaped criticism on the Qunta government for suspending the constitution and declaring a state of emergency.

STRUGGLE FOR SURVIVAL

Barely seven years old, the Federal Republic of South Africa found itself locked in a struggle for survival. It was a struggle between forces from within: the main conflict was between those who wanted to preserve the territorial integrity of South Africa under black majority rule, and those who wanted to subdivide South Africa into a larger black-dominated state and a smaller Afrikaner republic, each enjoying sovereign independence.

Orania was acquiring more and more of the trappings of statehood. A provisional government was announced in February. Schoeman was named as Acting President of Orania and an Executive Council of 10 members were appointed to govern the territory until a constitution had been drawn up and a general election held. Another key appointment was that of Jan Swanepoel, a former general in the SADF, as Commandant-General of the Orania's People's Defence Force. Orania spanned an area of some 420 000 square kilometres, representing 34 per cent of South Africa's total land area. Afrikaners were by 2002 still vastly outnumbered by "non-whites" in Orania. Estimates then put the total white population at 247 000, whereas the coloureds numbered well over 400 000, and the blacks 230 000.

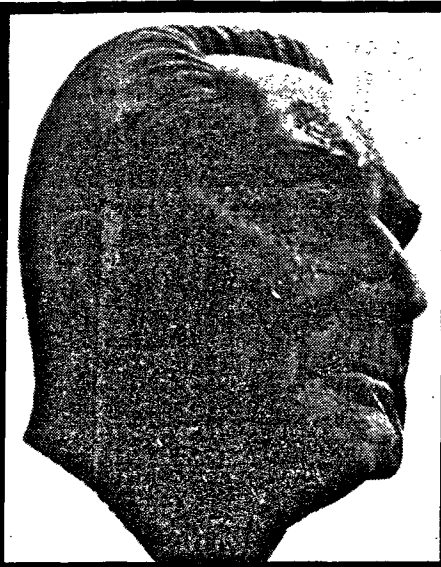
The internal politics of Oranian secession constantly made headlines in the South African media. In a series, "Meet the



After rightwing extremists necklaced the life-size marble sculpture of Nelson Mandela, an outraged black mob took vengeance by vandalising one of the holiest shrines of Afrikanerdom, the Voortrekker Monument.



FW de Klerk retired from politics for health reasons at the conclusion of the constitutional negotiations.



The ultimate honour for Nelson Mandela was probably the renaming of Strijdom Square in the centre of Mamelodi after him. For some whites, this was too much.

true Oranians", *Vrye Weekblad* ran weekly biographies of leaders of the Afrikaner rebellion. Schoeman would himself not qualify for citizenship of such a republic, the newspaper found. The Oranian leader was a man of "mixed blood of very recent vintage". *Vrye Weekblad* had discovered that two of Schoeman's paternal uncles and their families had previously been classified as coloureds. Orania's rulers were so incensed at having their pasts unveiled that they clamped an indefinite ban on *Vrye Weekblad*.

THE REBEL CAUSE

The South African Government's Operation Xosha would have four components. The first called for a land, sea and air blockade of Orania. The blockade would be accompanied by co-ordinated strikes into military and police reserves. A third measure was the mobilisation of military and police reserves. Finally, the strategy provided for harsh punishment for those suspected of supporting the rebel cause in South Africa. The death penalty was re-introduced for high treason.

By the end of April 2002, according to a report from Amnesty International, at least 2 760 people had been detained under the emergency regulations. Most of them had presumably been arrested on charges arising out of the Afrikaner and Zulu resistance.

But more surprising to many observers than Orania's refusal to capitulate, was that the SADF had after a full month still not complemented its blockade with the large-scale military attacks called for in Qunta's grand strategy. Persistent rumours in Mamelodi and in the foreign media at the time had it that the Defence Force's entire computer network had been knocked out. The South African military was therefore simply unable to plan and execute the required strikes into Orania.

On 4 May, The SA Air Force struck at Upington, causing death and destruction. Worst affected was a predominantly coloured township, where aircraft bombs and missiles killed over 200 people and wounded another 326.

NEW PRESIDENT

In early August 2002, Mamelodi released a dramatic statement: Qunta had died "after a brief illness". It was appointed at the same time that the NRC had appointed the Minister of Public Safety, Mxolisi Cindi, as the new president. A British tabloid, citing impeccable sources, claimed that Qunta had died of Aids. Also a former member of MK, Cindi had established a reputation for ruthlessness in dealing with dissent from

both Afrikaner and Inkatha quarters during the state of emergency. Critics had often referred to him as the only genuine Marxist remaining in the ANC.

And so the scene was set for an intensification of the confrontation between the new leader and Orania. A new phase in the hostilities began in the second half of September. By now, hostilities against the rebel territory had lasted more than six months, and the Oranians still showed no sign of surrendering despite their military defeats.

NUCLEAR ARMS

The worst fears about Orania's claimed secret weapon seemed to be confirmed when the Dutch newspaper, *De Telegraaf*, broke the sensational story that the rebels possessed nuclear arms. A former South African nuclear scientist told the paper that Orania had obtained several nuclear devices that had earlier been developed at the instruction of the Vorster and Botha governments but since then kept "in storage" by unnamed friendly foreign governments. The De Klerk government arranged for the "safe-keeping" of the devices for possible future use instead of having the dismantled in keeping with the treaty provisions.

The South African conflict was overnight transformed into a truly global issue: The spectre of a nuclear attack concentrated the collective international mind. The UN Secretary General arrived in Mamelodi on 18 February 2003 for talks with Cindi, followed by a similar round with the Oranian leadership in Upington. The Security Council set the ball rolling for official UN involvement in negotiations between South Africa and Orania.

ORANIA INDEPENDENT

Agreement was reached on the central issue of partition: Orania would be given independence from South Africa within 12 months of a final accord being signed. Orania would comprise no less than 20 per cent of the total land area of South Africa. With a view to peaceful co-existence in future, the parties agreed to conclude, on Orania's independence, a treaty of non-aggression, friendship and co-operation.

The drafting of Orania's new constitution proved a fairly uncomplicated and uncontroversial exercise and was completed in three months. In Orania's first general election three months later, Bonthuys's Freedom Party won 63 of the 100 seats. Bonthuys became Prime Minister and Dr Daan Greyling, one of the early spiritual leaders of the volkstaat idea, was elected President.

FIRST COUP D'ETAT

The outcome of the Geneva conference had meanwhile also heralded profound political changes in South Africa itself. The ruling NRC lifted the state of emergency at the end of August 2003 and freed most of the hundreds of political detainees. At the same time, it announced the appointment of a Constitutional Advisory Panel (CAP) to prepare a new draft constitution for the country.

The CAP had scarcely been appointed when its principal architect became the victim of South Africa's first coup d'etat. On 23 September, President Cindi was ousted from office in a near bloodless coup. The take-over was led by the recently installed Chief of the SADF, General Liso Xexe, who declared himself President and Chairman of the NRC.

To "ensure the legitimacy" of a new constitution, Xexe instructed the CAP to introduce the name Azania in place of South Africa. The CAP completed its labours within four months, and the NRC approved the draft constitution with only minor amendments. In a referendum in March 2004, 56 per cent of the voters approved the new constitution.

The next month, John Mzimasi Dazana was sworn in as the first President of the Republic of Azania, as the state was henceforth known. Dazana was the fifth Xhosa head of state in a row. Compared with the international enthusiasm that had accompanied the birth of the Federal Republic of South Africa 10 years earlier, the proclamation of the Republic of Azania on 8 July 2004 was a minor event. Only nine foreign leaders, six of them from elsewhere in Africa, accepted Mamelodi's invitation to attend the inauguration of Azania and Xexe. The birth of the independent Republic of Orania a few weeks earlier had been even less of a diplomatic event.

THE RIGHT CHOICES

On one critical point most informed commentators agree: The break-up of South Africa could and should indeed have been prevented. The end of apartheid, therefore, need not have spelled the end of South Africa. Or to put it differently, they share the conviction that South Africa could have survived intact the transition to a non-racial democracy and molded its diverse population into a proud nation, if only the right choices had been made at the right time.

(South Africa 1994 - 2004 is published by Southern Book Publishers and is available at R49,99.)

fiksie

I

EK lê op 'n enkelbed in 'n skemer kamer. Voor die venster hang plastiekblindings. Tussen die stroke deur die verlate straat onder. 'n Paar geparkeerde motors, 'n rent piece wat moeg sy straatblok patrolleer. Die kamer is heel spartaans: twee enkelbeddens (een leeg) met beddegoed en twee staalstanders waaroor klere gegooi kan word. Hoewel dit die begin van die winter is, lê ek kaal onder met 'n laken. Ek het voor by die toonbank 'n verwamer gaan vra. Die sagte gedruis daarvan is die enigste geluid in die kamer. Ek kyk hoe die rent piece oorbuk by 'n motorruit.

My deur is driekwart toegetrekt want ek is nie nou lus vir geselskap nie. In die gang stap mans met wit handdoeke om hul lywe op en af. Ek ken die gevoel. Elke kom-slag vat net die snykant so effens weg, maar versadig nie. Uiteindelik is dit nie die orgasme, die kóm, waarna gejag word nie, maar die avontuur van 'n ander lyf, 'n onbekende lyf, nóg 'n lyf. Om soveel as moontlik ander te laat kom terwyl jy jouself terughou vir laaste.

Ek en Marius het altyd saam hiematoe gekom, saam 'n kamer betrek vir die nag. Maar apart gejag. Laatnag in skemer kamers langs slapendes gestaan, soms versigtig 'n laken weggetrek om wat verbode is te ontdek. Godweet gekruisig aan ons hormone. Soms as die slapende wakker word, was dit weer die begin van nóg 'n avontuur.

Maar vir eers is dit net aangenaam om agteroor te lê, die wit laken koel oor my onderlyf, met my een been wat bokant die laken uitsteek, die materiaal soos 'n koel vel teen my. Aangenaam om met die ná-gloed bestek te lê en opneem, beelde voor my toe oë te laat afspeel: al die anonieme lywe, die vlugtige soene, omhelsings, die aangename pyn van seks, die melancholie. Soos 'n bidsnoer voel ek dit oor en oor gebeur.

Marius het erg agteruitgegaan sedert ek hom laas gesien het. Sy gesig het skraal, byna asketies geword met hol wange en skerp wangbene. 'n Uitgeteerde Christus. Sy oë groot en blink, soos vars wonde. Ek kon nie help om te dink aan die foto's van gevangenes in die strafkampe nie: al daardie uitgeteerde, opeengestapelde kaal lywe. En die groot weerlose oë wat by die kameralens instaar van waar hulle op stellasielbeddens lê, benerig en bang en alleen.

Toe hy my 'n paar weke gelede een oggend vroeg bel om te sê hy moet in die hospitaal opgeneem word vir toetse, het ek onmiddellik geweet. Hy was al 'n geruime tyd voortdurend siek. Geringe infeksies, maar hardnekkig. Ek het hom die aand ná werk gaan besoek en die hele tyd oor allerlei onbenuillighede gesels. Ek het hom nie gesê dat ek daardie oggend ná sy oproep sê vir 'n bloedtoets gegaan het nie. Ek het gekyk hoe die silwer naald my vel breek en in die aar opskuif en hoe die rooi bloed vinnig in die glasbuis opbruise, en vir die eerste keer het ek my liggaam wantrou, asof dit verraad teen my beplan het.

Die simptome het vinnig vererger. Hy het baie gewig verloor. Sy hare wat nog maar altyd aan die yl kant was, het verder



'n bed by die venster deur Johann de Lange

uitgeval. Ek het moeilik my vrees en weersin om aan om aan hom te raak oorkom. Ek kon egter sien dat hy dit wou hê, 'n aanraking. Ek het begin om sy hand vas te hou terwyl ons gesels, of om sy natgeswete gesig met 'n klam waslap af te vee. Sy arms was uitgeteer, net vel en been. Die are het sigbaar daarvoor gekronkel. Die medisyne het hom naarmate gemaak, baie laat slaap. Later het hy deurmekaar begin raak en vanmiddag het hy met tye nie geweet wie ek was nie.

Iemand stoot die deur van my kamer oop en bly in die opening staan. Wie is dit?

In die koshuis was daar een ou, Isak, wat sommige aandae laat my deur oopgemaak en in die opening bly staan het sonder om in te kom?

"Wie's dit?"

Maar hy het nooit geantwoord nie. Dan het ek deur toe gegaan en met my hande oor sy gesig en lyf begin voel asof ek probeer raai het wie dit was, en hom uiteindelik raakgevat, warm en hard in sy slaapproek. Altyd sonder onderbroek. Dit het 'n hele ritueel geword, woordeloos. Later, na skool, het die donkerkamers gevolg, waar ek dieselfde ritueel herhaal het met mense wat ek nog nooit gesien het nie en nooit sou sien nie. Ook nie op daardie oomblik in die swoel donkerte wou sien nie. Ek het soos die meeste ander 'n wese van die oomblik geword, want dit is 'al wat jy kan ken, wat jy kan vertrou, waarvan jy seker kan wees.

Die Marius vir wie ek lief was soos vir 'n broer het onherkenbaar geword. Die liggaam in die bed was nie langer hy nie. Al die pille, die X-stale, die pers vlekke oor sy lyf en gesig, die hoofpyne, die verwildering, die hallusinasies. En die woede, die bitterheid en verset in sy helder oomblikke.

Hy was omring deur masjiene wat net sy agteruitgang gemoniteer het en daar was 'n dik pyp waardeur hy asem moes haal. In sy nek kon ek 'n aar sien klop: sy hart wat met die gulheid van die lewe aanhou klop, selfs waar hoop nie meer bestaan nie, omdat dié van niks anders as klop weet nie. Ons het geweet dat al die medisyne en masjiene net die onvermydelike uitgestel het.

Maar hy was bang om te gaan. Bang vir die niks, vir die ontmoeting met 'n wrokkige God. Ek het hom probeer wegpraat van sulke gedagtes. Dan het hy weer weggeglip, onbereikbaar ver. Ek wou hom nog vertel van die fliek wat ek gesien het, die een waar die land Mel Gibson se gat kon sien, maar ek het agtergekome dat sulke dinge nie meer vir hom saakmaak nie. Ek het al hoe meer uigesluit gevoel uit sy krimpende wêreld.

Die man het intussen nader gekom en hurk nou langs my bed. Sit sy hand tussen my bene. Ek voel my roer, hard word teen my sin. Ek vat sy hand weg, druk dit liggies.

"Nie nou nou, ek wil bietjie rus. Miskien later."

Hy staan op, stap toornig weg. Klap die deur toe.

II

Ek onthou nou skielik weer die ou man wat homself voor my ontbloot het by 'n piskrip in die stad. Hy was kort, baie verwaarloos. Hy het na my toe aangeskui-fel gekom terwyl ek staan en pis het om geld te vra. Ek het my lyf van hom af weggedraai, maar hy het nog nader gekom. Hy het geld nodig gehad om by die hospitaal uit te kom sodat hulle sy "kanker" kan kyk. Ek het skepties na hom staan en luister. Hy het met sy klere begin vroetel, sy broek losgemaak en tot op sy enkels laat val. Hy het nie onderbroek gedra nie en ek kon die bleek, suur voël tussen sy bene sien hang. Hy het sy hemp opgelig en oor sy sy was 'n groot pleister bo-oor vuil verbande geplak. Toe hy die pleister aftrek, was daar 'n sny onder die vuil verbande; 'n sny waardeur die binnegoed sigbaar uitgepeul het, en die vertrek was meteens gevul met die stank van stukkende binnegoed. Ek het my maag voel ruk.

Hy het sy wond gewys, woordeloos, sy oë onpeilbaar. Ek het geld in sy hand gedruk en buitentoe gevlug, in die sonlig

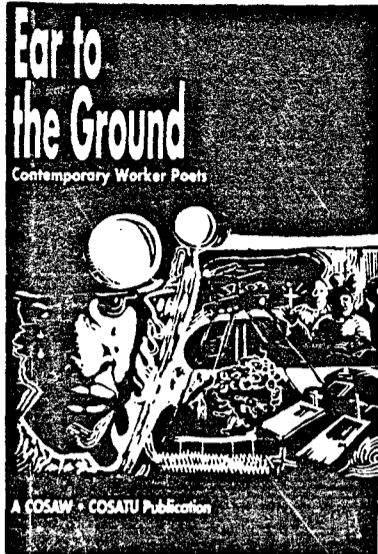
in, en 'n bus gehaal terug woonstel toe. Al die mooi nostalgiese beelde wat my 'n rukkie tevore nog in die donker rolprentteater laat huil het oor myself was vergete. Ek het bly dink aan hom wat met sy stinkende wond en sy pyn op 'n bus sou moes klim hospitaal toe en myself kasty omdat ek nie aangebied het om saam met hom te gaan nie.

Voordat ek weg is, het Marius gevra ek moet sy bed tot teenaan die venster skuif. Sy kamer het uitgekyk op 'n park oorkant die straat waar ons saans gaan cruise het. Ek het hom gegroet en ons het geweet ons sou mekaar nie weer sien nie, en ek het 'n behoefte gehad om te vergeet.

Die rent piece is nie meer onder die straat nie, maar iewers in 'n vreemde bed, of op pad huis toe met geld in sy sak, meteens weer seker van sy toekoms. Ek staan op en maak my deur oop. In die skemer gang sluit ek my by die slaaploses aan.

Vrye Weekblad plaas elke tweede week 'n kortverhaal. Verkieslik ongepubliseerde kortverhale in Afrikaans of Engels, nie langer as 1 200 woorde nie, kan gestuur word aan: Vrye Weekblad Fiksie, Posbus 177, Newtown 2113. Die redaksie sal besluit watter verhale geplaas moet word en geen korrespondensie sal oor dié keuse gevoer word nie. Skrywers ontvang R250 vir 'n verhaal/verhale wat gepubliseer word.

'n ander werklikheid



Ear to the ground. Contemporary worker poets
COSAW/COSATU
R14,50

JEANETTE FERREIRA

"As South African workers, we enter yet another arena of battle. The field of arts. For us, as workers, poetry especially oral poetry, is a vehicle which expresses our love for humanity and nature. This worker compilation illustrates that. No union gathering passes without poetry recitals, chanting and singing. There is no way we can begin to articulate the richness of worker poetry which sometimes erupts spontaneously during union gatherings."

Aldus dié bundel se voorwoord deur Mi Hlatshwayo, kulturele koördineerder van Cosatu. En dit is ook hoe hierdie poësie verstaan moet word. Dit is 'n oor teen die grond, luisterend en rapportierend van dit wat gebeur, gevoel, gehoop word in daardie massa werkers wat lank voor die agtuurverkeer al werk toe gestroom het. Die titel is ontleen aan Thabadiawa Mufamadi se *The poet*:

*An ear to the ground
Listen to the winds
Listen to the sound of the rivers
Awakening the masses from the slumberland
I am the poet
I chart the path to power...*

Die digters is vir die meeste lesers waarskynlik onbekende name. Maar ek twyfel of dit die intensie van dié bundel is om debutante bekend te stel (*"I hate writing about myself, but I enjoy writing about others,"* sê Cindy Maroleng). Hierdie gedigte identifiseer en aktiveer 'n kollektiewe bewussyn en ek dink dit is belangriker. Byna elkeen van die gedigte is 'n uitdrukking van groepfrustrasie, groepaspirasie, groepprojeksie - selfs wanneer die spreker in die eerste persoon praat.

Daar is al soveel gesê oor werkerspoësie. Almal weet teen dié tyd al dat dit problematies is om hierdie poësie met sogenaamde Westerse estetiese kriteria te benader. Dit is sekerlik onvanpas om hier nou weer 'n debat daarvoor te begin. Dalk moet daar eerder gekonsentreer word op dit wat in dié poësie gevind kan word wat nie in, sê nou maar die *Groot Verseboek* gevind kan word nie.

Dit is byvoorbeeld relevant om te onthou dat hierdie gedigte mondeling ontstaan en dikwels weer mondeling vertolk word. In 'n sekere sin moet die gedigte dan gelees

word soos 'n dramateks gelees word. Die opset waarbinne dié dramatiese vertolking geskied, is gemeenskapsale, 'n luid deelnemende gehoor en huilende babas. In 'n mondelinge situasie dra die vertolker se kleredrag en liggaamstaal by tot die interpretatiewe moontlikhede van die vertolking, so ook die metaforiese ruimte.

Elke digter in die bundel se gedigte word voorafgegaan deur 'n kort opsomming van die digter se geskiedenis en sy/haar plek in die werkersgeskiedenis. (Die gebrek aan hierdie biografiese gegewens was destyds een van my besware in *Vrye Weekblad* toe *Aankoms uit die Skemer* die Afrikaanse literatuur-establishment in 1988 met 'n taamlieke bang getref het.)

Die biografiese besonderhede sou so beskou kon word as toneelaanwysings, as narratiewe inkleding van die poësie. Dit het byna dieselfde funksie as Adam Small se vooraf-woord tot sy drama *Krismis van Map Jacobs*, waar dit gaan oor die sosiale opset in die Kaapse vlakte: *"... die mense waarvoor dit hier gaan, (is) dispensable. Hul bestaan bly egter 'n soort werklikheid."*

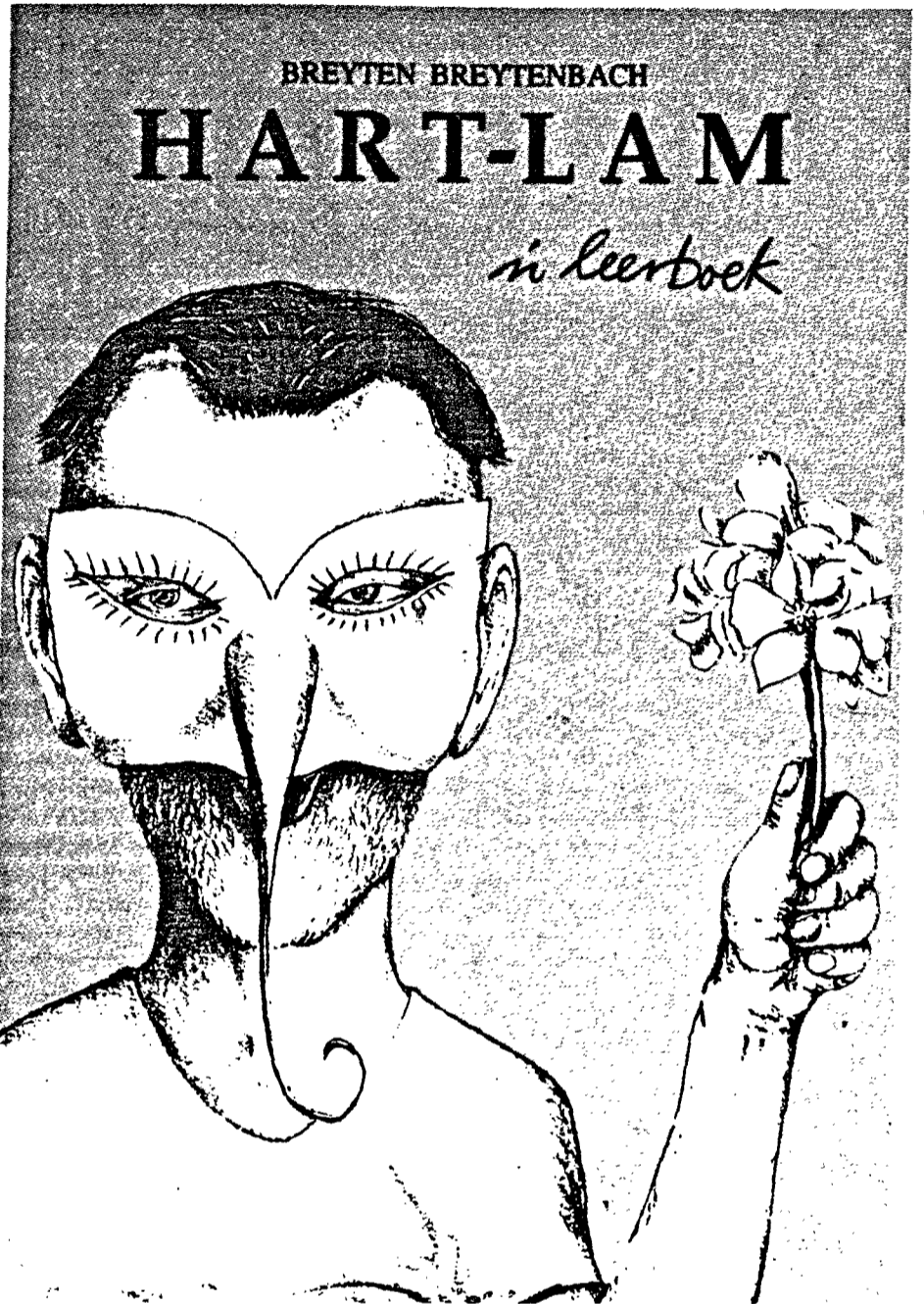
Die gedigte in *Ear to the Ground* is 'n soort werklikheid wat naas die poësielesende, bundel-kopende publiek s'n bestaan en dit kommunikeer 'n werklikheid wat haas onbekend sal bly indien dit nie hier op skrif staan nie. Wat is hierdie werklikheid? Die impak van geweld (Mufamadi se *Oozing Blood*, Naapo se *Street Sleeper*), honger en werkloosheid (Naapo se *Like a Racehorse*, Meintjies se *Unemployment*), die skade aan mense se selfbeelde wat hieruit ontstaan (Maroleng se *Memories*, Naapo se *Street Sleeper*, Meintjies se *Unemployment*), persoonlike belydenisse (Maroleng se *Red Eyes*), werkersvierings en 'n oproep tot eenheid (Adams se *May Day*, depressie (Naapo se *Street Sleeper*), strewe tot vergiffenis (Maroleng se *Memories*). Die groot aantal gedigte in die bundel wat in Zoeloe en Xhosa (en in Afrikaans) verskyn, dwing ook 'n ander werklikheid aan die leser op: die broodnodige aanleer van ten minste een Afrika-taal. Dit is 'n werklikheid in 'n land wat moeisam en gewelddadig aan die verander is.

Die leser met gesofistikeerde estetiese behoeftes kan dan natuurlik teleurgestel word. Die gedigte kan moeilik tuisgebring word onder begrippe soos "tegnies, vernuwend" of "tegnies verdienstelik". Dit is ook nie die doel nie. Die doel is wel om onder meer 'n "skriftelike kommunikasiekanaal" te ontgin. Skriftelike, liriese kommunikasie is in dié stadium een van die mees effektiewe versoeningsvorme vir mense wat woordgevoelig is, al is almal nie ewe vaardig in die uitdrukking van woordgevoeligheid nie. So beskou is veral Roseline Naapu se stelling besonder interessant: *"You can say whatever you want to, without knowing how to write. The next person can write it for you."*

Maar wat van gesofistikeerde behoeftes wat 'n bepaalde tegniese vaardigheid vereis? Uit al die bundels people's poetry wat al verskyn het, al uit die argumente wat literatoure druk met mekaar gevoer het, het ons ten minste dié bietjie saligheid in die huidige literêre diskoers ingebou: "Niemand waag dit meer om in te storm waar engele dit nie met 'n veerligte tred sou waag nie."

Werkersliteratuur het gekom om te bly. En sowel werkers as literatoure is besig om iets by mekaar te leer oor die funksie van literatuur.

(Jeanette Ferreira is professor in Afrikaanse letterkunde aan die Universiteit van Zululand.)



totdat jy dink

BREYTEN BREYTENBACH se jongste uittalings oor die bewussyn, die verskil tussen poëts en joernaliste, kuns en skrywe in Afrika en ja, bannellingskap het onlangs verskyn. *Hart-Lam, 'n leerboek* (Taurus, R18,99) is 'n bundel van vier opstelle elkeen bedoel vir 'n geleentheid, met Breyten se eie illustrasies. Hier's 'n voorsmakie:

"'n Mens ly jou hele lewe aan menswording."

"Ek is verlief op hierdie land met 'n eerste liefde."

"Julle moet verwar word weer en weer totdat julle gedwing word om vir julself te dink."

"The poet - bless his sensitive little socks - normally has time for Africa, he can hum and haw to his heart's content. He is also relieved from the strictures of having to make sense."

"Te veel mense het, by wyse van spreke, van Kubus tot by Rema gekom, gewas van die bloed van apartheid, sonder om selfs by Kliptown of Damaskus 'n draal te maak."

"Ons moet seker maar leer om mekaar met veel liefde in die hol te leer."

"Versoening is 'n vat aan mekaar vir Afrika, en met vuil hande."

"Thus I always draw in Afrikaans, my mother tongue which, because it is my mother tongue, is prerational."

"You husband your weaknesses: these are the souvenirs of your native land."

"You end up speaking all languages with an accent even the distant one of your youth."



'n Luiperd loer oor die rand van 'n termiehoop na 'n trop Impalas wat daar naby vreet. Die geselskap se vroeë aanrakings met die luiperds was glad nie gereëid nie - dikwels was dit net 'n glimp soos dié voordat die ratse diere in die bosse verdwyn.

'n Skugter dier kom nader...

Omdat luiperds menssku is, was daar tot dusver betreklik min bekend oor hul gedrag in hul natuurlike omgewing. Nou het 'n omvattende studie - in eenvoudige taal en toegelig met talle pragfoto's - verskyn wat gewone mense die kans gee om intiem kennis te maak met dié "mistieke" dier. **LAETITIA POPLE** is gefassineer deur die glimp op die private lewe van dié grasieuse wesens

DIE luiperd is 'n skugter dier. Min mense het al die kans gehad om hom vir lang tye waar te neem in sy habitat. Hy bly wegglip - daarom is dit baie moeilik om 'n deeglike studie van hom te maak. Al bewys van sy teenwoordigheid is spore, sy prooi wat hy na boomtoppe opsleep en sy geroep in die nag. Geen wonder dat dit 'n soort mistieke dier geword het nie.

Nou is daar 'n pragboek oor luiperds beskikbaar - *The Leopards of Londolozi* geskryf deur Lex Hes, 'n wildlewe-fotograaf en veldwagter verbonde aan die Londolozi-reservaat in Oos-Transvaal.

Die boek het begin as aantekeninge in 'n notaboek tydens safari's, later het dit Hes se hele liasseerkabinet gevul.

Die hooffigure in die boek is 'n wyfie en haar verskeie werpsels oor 'n tydperk van 12 jaar. Die boek gaan eintlik oor 'n besondere verhouding - een van vertroue tussen mens en dier. Die wyfie is oënskynlik nie gesteur deur die agtervolging nie, of sy was gewoon aan die mense. Danksy haar

"vertroue" het kennis van die luiperd, wat eers skraps was, gegroei tot 'n "intimiteit" tussen die mens en luiperd wat nog nooit tevore geken is nie.

Die verhouding het nie vanself gekom nie, maar is oor 'n lang tyd opgebou. Sodra die veldwagters gesien het die wyfie raak ongemaklik weens hul teenwoordigheid, het hulle dadelik padgegee. Binne skaars ses maande het die Land Rover vir die luiperds 'n bekende en vertroude teenwoordigheid geword. Op dié manier kon die Hesgeselskap die luiperds se jagtegnieke en parings waarneem en sien hoe hulle met ander roofdiere oor die weg kom.

Die hele lewensiklus van welpie tot uitgegroeide luiperd het hom telkens voor hulle oë afgespeel. Die wyfie dra haar welpies gedurig rond na 'n nuwe skuilplek. Dit het telkens 'n geduldige soektog op tou gesit na die nuwe skuilplek. Die geselskap moes eenkeer toekyk hoe die

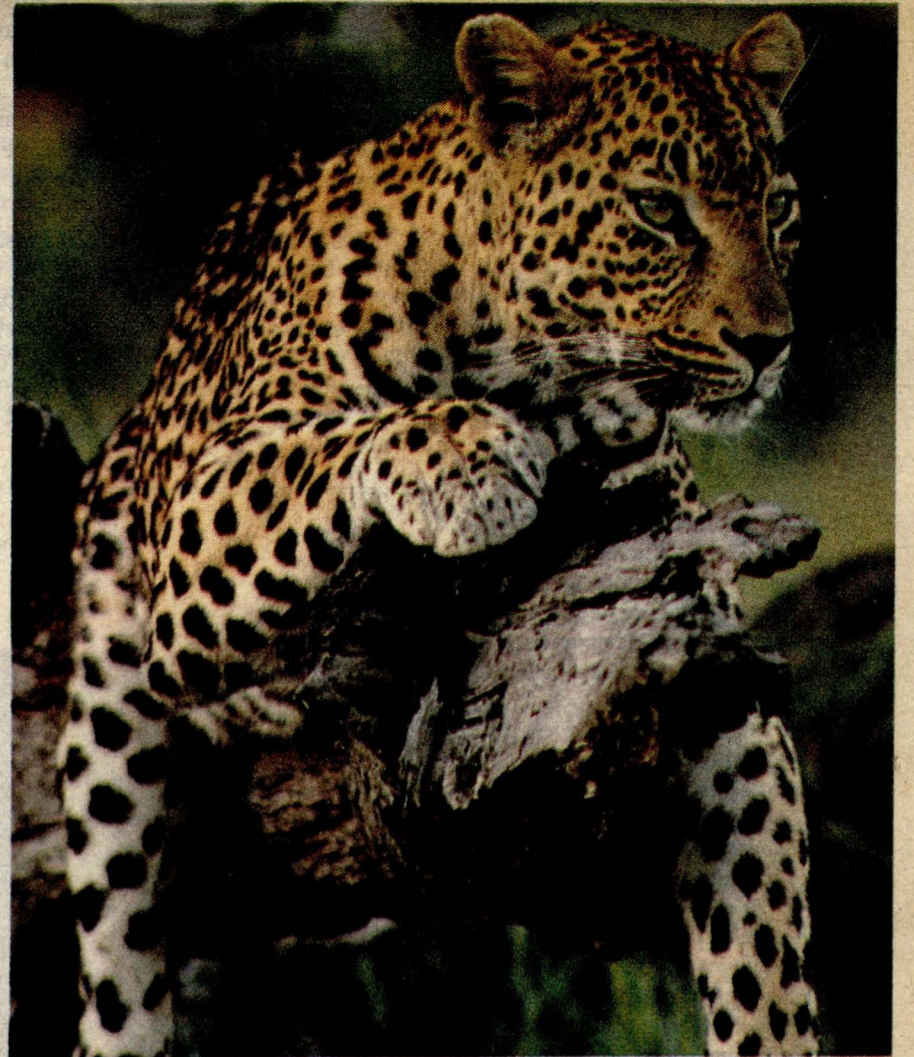
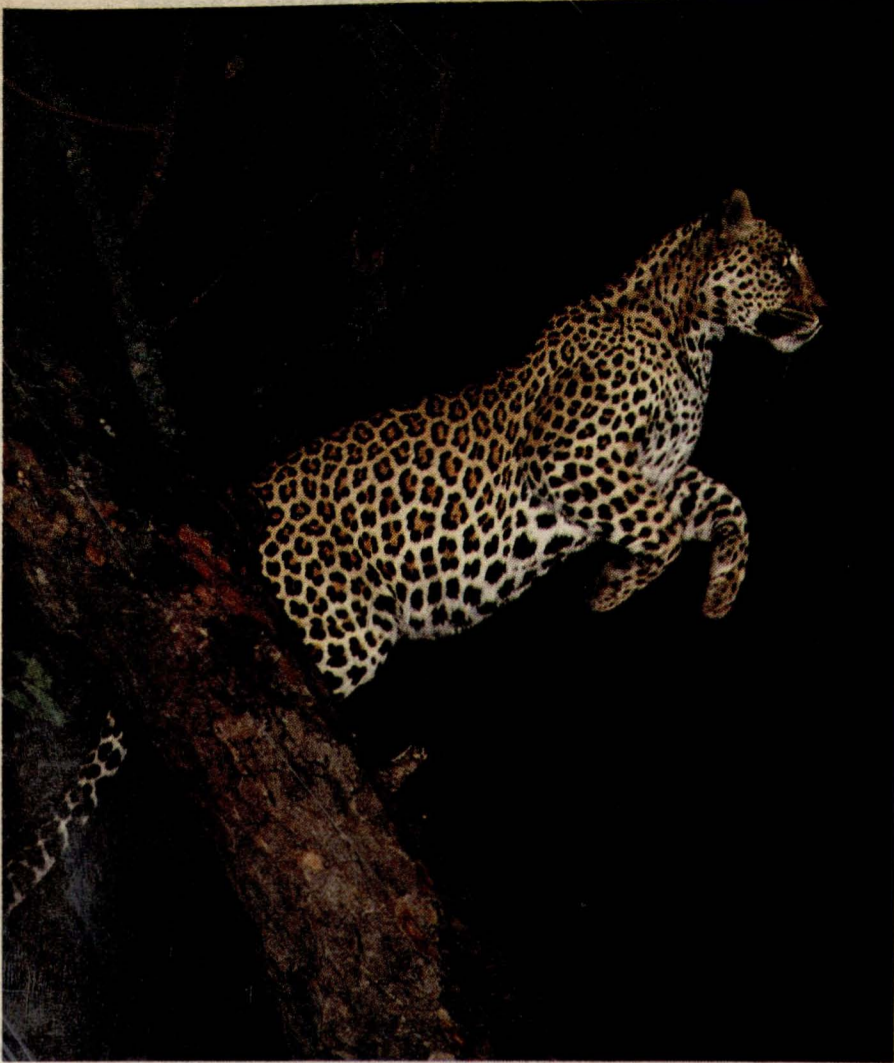
ma haar welpies opvreet nadat hulle deur 'n leeu doodgebyt is. Skaars ure tevore het hulle haar nog spelerig geterg.

Die Hesgeselskap het gesien hoe die welpies op 'n dag alleen gelaat en aggressief weggejaag word deur die wyfie. En hoe hulle dan op eie houtjie regkom, uit dure ondervinding leer om weg te bly van die buffel en die leeu, en moesaam groei tot volwassenheid - wanneer hulle hul eie prooi in 'n boomtop kan optrek.

Gedurende paringstyd paar luiperds voortdurend. Hulle kies gewoonlik die digste bosse daarvoor - daarom is daar nie foto's van so 'n sessie nie. Ná 'n paringsessie verskuif hulle na 'n ander digte bos en sit dit voort. Hulle kom net uit in die ooptes om te rus - 'n baie frustrerende petalje vir iemand wat wil foto's neem. Een van die wagters moes gefrustreer toekyk hoe 'n paartjie voor sy oë paar nadat hy hulle dae aaneen agtervolg het. Sy kamera se battery het die gees gegee.

Hoewel 'n luiperd nooit van kolle verander nie, is dit verstommend hoe die veldwagters die luiperds van mekaar onderskei. Hulle ken die luiperds uit aan spikkels net bo die basis van die snorbaarde. Die Shangaan-spoorsnyers wat die veldwagters help om die luiperds op te spoor kan uit 'n gebuigde grasspriet of 'n stofspoor op 'n klip 'n hele geskiedenis aflei. So kon hulle die skynbaar onverklaarbare dood van 'n jong luiperd verklaar uit die tekens om haar. 'n Mannetjiesluiperd se spore uit die suide ontmoet haar spore uit die noorde. Uit dieper kloumerke kon hulle aflei dat dit 'n baie gewelddadige paring was met 'n tragiese uiteinde.

Daar bly egter raaisels omtrent die luiperd. Van die mannetjiesluiperd se gedrag is min bekend. Hulle word minder gesien as die wyfies - waarskynlik omdat hulle territoriaal is en dus yl versprei oor groot gebiede voorkom. Die luiperd is 'n



LINKS BO: Met sierlike gemak spring 'n luiperd van tak tot tak. Sy stert word gebruik vir balans en sy naels vir vasgryp.
REGS BO: Selfs al rus die luiperd, is die oë wakker op soek na prooi.
LINKS: Nog nooit tevore is kannibalisme by luiperds opgemerk nie. Dié luiperdwyfie het so pas aan haar welpie begin vreet nadat dit deur 'n leeu doodgebyt is.
ONDER: 'n Jong luiperd kou aan die vel van 'n Impala-karkas. Luiperds eet altyd eers die sagte maagdele tussen die agterbene. Die Impala is hul gunsteling-prooi.

'n "familie" voorkom nie. Dit gebeur wel dat 'n mannetjie soms vriendelik raak met 'n wyfie en haar welpies en hulle 'n rukkie lank vergesel.

Die luiperd het baie vyande in die diereryk - veral die leeu en die buffel. Die kleiner jagluiperd laat spaander egter as die lywige luiperd in die omtrek kom. Daarom steel luiperds baie keer 'n jagluiperd se prooi, omdat dié dadelik die hasepad kies en sy prooi net daar laat lê. Die luiperd se habitat word gekenmerk deur hoë bome en digte bosse sodat hy hom gou uit die voete kan maak. 'n Jong luiperd het eenkeer 'n trop buffels getart en toe hulle storm, het hy in 'n boom op laat spaander terwyl die buffels onder gestaan en blaas het.

Hes skryf ook van die keer in die reënseisoen toe 'n luiperd hulle raakgesien het waar hulle onder 'n boom skuil. Sy het doodluiters oorgestap, in die boom geklim en die takke oor hulle koppe geskud sodat

hulle papnat geword het. Of dit aspris is, weet mens nou nie.

Soos die ander wild in Suid-Afrika is die luiperd se habitat besig om te krimp en is sy oorlewing in die weegskaal.

The Leopards of Londolozi deur Lex Hes word uitgegee deur Struik Winchester en kos R165. Alle foto's deur Les Hes.



Rooi ligte in Rooi China

Kommunistiese China weier volstrek om te hervorm. Maar oor een kapitalistiese onderneming moes hulle kopgee: prostitusie. PASCAL TROUILLAUD doen verslag

BEIJING. - China se Nasionale Dagfeesvieringe - 1 Oktober - het maar triestig verloop. Ekonomiese probleme en 'n toenemende vervreemding van die buitewêreld waarin demokratiese revolusies oral plaasvind, het die gees gedemp.

"Daar is geen mag ter wêreld wat die vasbeslotenheid van 1,1 miljard Chinese om die sosialistiese pad te loop kan skud nie," hou die Kommunisteparty-mondstuk, *Die Volksdagblad*, vol. Maar blykbaar voel 'n paar mense anders.

"Wie die duivel gee om oor sosialisme? As ek kon, sou ek China binne 'n sekonde verlaat. Jy kan nie hier geld maak nie," sê 'n middeljarige sakeman.

Maar met die verspreiding van 'n oeroue kapitalistiese onderneming (of is dit sosialistiese mededeelsaamheid), prostitusie, gaan dit kloppisboom, dankie. Danksy die owerhede se spreekwoordelike blinde oog.

Die ekonomie van China se ekonomiese vertoonstuk, die stad Sjensjen, wentel juis om prostitusie. Loer die kommunistiese meisies uiteindelik oor die onderdeur? Sjensjen is reg langs Hongkong geleë.

"Sedert 1985 is sowat 2 000 prostitute gevang en die polisie kan nie byhou nie," berig 'n dagblad in dié stad.

"As daar geen prostitute in Sjensjen was nie sou die stad glad nie gefloreer het nie. Hoteleienaars meen hulle sou sonder prostitusie geen sake kon doen nie," skryf die koerant.

"Prostitute hier is die mooiste in die hele China en hul prys is ook die hoogste," skryf Sjensjen se dagblad. Die koerant meen prostitusie floreer omdat dit goed georganiseer is en danksy die instroming van sakemanne, veral uit Hongkong.

Volgens twee joernaliste het hulle sowat 100 prostitute teëgekomp in die voorportaal en restaurants van een groot hotel. Die verslaggewers het hulle voorgedoen as sakemanne.

Hulle was skaars in hul hotelkamer of 'n 19-jarige prostituut bel om haar dienste aan te bied. Die prys: 225 dollar (sowat R585).

Die prostitute is nie noodwendig geldgierig nie. Hul onkoste is hoog. Minstens 12 dollar (sowat R31) moet aan hotelpersoneel betaal word as hulle langer as 40 minute in 'n kamer bly, en sowat R100 aan veiligheidswagte wat kywie hou in geval die polisie in die verkeerde hoedanigheid opdaag.

Om al haar onkoste - kos en duur klere inkluis - te dek moet 'n prostituut minstens R962 'n dag maak.

Sjensjen se hotelle is vol jong vroue wat uit die sentraal-westelike provinsie

Sachuan instroom weens die werkloosheid wat daar heers. Ander kom na Sjensjen met die hoop om 'n buitelandse te ontmoet wat hul reiskaartjie na 'n ander land sal wees.

Maar die dagblad kom ook 'n paar ander mense by. Die artikel trek die inwoners behoorlik kaal uit oor hul gebrek aan samewerking.

Die kommuniste se verweer? Prostitusie bestaan nie eintlik nie. Dit het in 1949 verdwyn toe die Kommunisteparty die leisels oorgeneem het. Die prostitusie wat wel kop uitsteek, is die skuld van die groter ekonomiese openheid wat in die vroeë jare sewentig ingetree het. - AFP

Woud verdwyn soos groot speld

DJAKARTA - Amerikaanse en Franse satellietfoto's wys dat sowat 'n derde van Sumatra se tropiese woude tussen 1982 en 1990 verdwyn het.

Volgens die Franse ruimte-navorsers Bertrant Fleutiaux sal dié vernietiging van die inheemse woude na verwagting na ander eilande in Indonesië versprei.

"Die uitroeiing van bosse neem twee vorme aan - oop kolle met struikgewasse wat plek-plek voorkom, en die totale verdwyning van die bome," sê Fleutiaux.

Dié gevolgtrekking is bereik deur satellietfoto's uit die vroeë jare tagtig met onlangse foto's te vergelyk.

Die verdwyning van die wyd-uitgestrekte tropiese woude van Suidoos-Asië het dramaties toegeneem onder die dubbelle las van nywerheids groei en bevolkingsaanwas. - AFP.

Wetenskaplikes veroordeel aborsiepil

ADELAIDE - Die Franse aborsiepil RU 486, wat chemiese vrugafdrywing by swanger vroue bewerkstellig, is vandeeweek skerp aangeval deur twee Australiese wetenskaplikes wat sê die middel kan vir baie vroue lewensgevaarlik wees.

Renate Klein van Deakin Universiteit en Lynette Dumble van Melbourne Universiteit sê die middel - wat sedert 1988 in Frankryk beskikbaar is - is vals voorgestel as 'n "wondermiddel" en die gevare daarvan is deur die Franse vervaardiger, Roussel Uclaf, verdoesel.

"Ons vrees dat die mistastings en mites

wat die navorsing en ontwikkeling van RU 486 vergesel het onetiese propaganda is wat gelei het tot die aanvaarding van die middel sonder dat die gevare daarvan deeglik oorweeg is," het die twee vandeeweek in 'n referaat voor 'n kongres van wetenskaplikes gesê.

Klein en Dumble sê langdurige kwaai bloeding is die gevaarlikste nuwe-effek van die middel. Nadat 'n Franse vrou wat RU 486 gebruik het verlede April dood is, het Roussel 'n waarskuwing uitgereik dat dit gevaarlik kan wees vir vroue bô 35 en dié wat baie rook.

Klein en Dumble sê wanneer die middel alleen gebruik word, misluk dit in 40 persent van die gevalle. Word dit saam met prostaglandine gebruik, verminder die mislukte aborsies na 5 persent.

Die twee wetenskaplikes sê hoewel die nuwe middel veronderstel is om swanger vroue 'n "groter keuse" van aborsie-metodes te bied, "kan dit in werklikheid vroue se toegang tot wettige, veilige en deur vroue beheerde aborsie-metodes in die toekoms verminder".

- AFP

Die hel van 'n huishulp in Koeweit

KOEWAITSTAD - Duisende arm vroue uit Asië wat as huishulpe in die Midde-Ooste 'n bestaan gaan probeer maak, kry ples van die verwaagte hemel 'n hel.

In Koeweit het 'n mishandelde huishulp uit Sri Lanka vandeeweek onthul hoe sy sedert haar aankoms in 1990 stelselmatig deur haar huisbaas gemartel is en tydens die Irakese inval alleen agterlaat is met 'n paar blikkies kos. Toe die huismense ná die oorlog terugkeer, is sy weer geslaan en sonder betaling op straat uitgesmyt.

Die vrou, Srinah, wil nou terugkeer na haar geboorteland - maar sy het geen geld nie.

Agentskappe wat werkers in Asië werf vir die Golfstate, sê dié immigrante woon oor die algemeen in haglike toestande, word bitter min betaal vir lang ure se werk en word dikwels mishandel en seksueel gemolesteer. Sowat 'n miljoen jong vroue uit Indië, Pakistan, Sri Lanka en die Filippyne werk as huishulpe in die Midde-Ooste.

Srinah sê toe sy by haar werkgewer in Koeweit opdaag, het hy haar onmiddellik begin mishandel. Sy moes haar hare kort afsny, 'n Moslem-sluier dra en haar naam verander na Zeinar. Sy het naderhand haar regte naam vergee. Sy moes van kaas en brood lewe en tot 20 uur per dag werk.

Die liggaam van die hawelose vrou is oortrek met slaan- en snywonde en sy dreig om selfmoord te pleeg.

Die ambassadeur van Sri Lanka in Koeweit, Janaka Nakkawita, sê sy land probeer die aantal van sy burgers wat in die Midde-Ooste werk, verminder. Voor die Irakese inval het 170 000 van sy landgenote in Koeweit gewerk, maar vandag is daar net 30 000, sê hy.

Nakkawita sê daaglik kom vrantalente Koeweities of daar nie vir hulle huishulpe beskikbaar is nie.

Koeweit self wil ook die aantal immigrante verminder en het die uitreiking van visas aan werkers uit Asië sedert die Irakese inval gestaak. Die Koeweities kom egter blykbaar maar moeilik sonder huishulpe oor die weg. "Koeweitis is gewoon daaraan om bedien te word," sê 'n vrou van die hoofstad. 'n Vroulike dokter sê sy wil haar werk laat vaar omdat sy nie meer 'n huishulp het om haar kinders te versorg nie. - AFP.

Soos 'n vis in die water

MANILA - Sowat twintig munisipale swembaddens in die Filippyne is in reuse-visdamme omskep, volgens 'n woordvoerder van die regering.

Die swembaddens is teen 'n verlies bedryf en daar word gemeen dat visbroeiplase vir die staat meer geld sal inbring. - AFP.

Die Toyota Cressida.



Hy bied jou alles van A tot Zzzzzz...

Of jy nou vroeg-vroeg op 'n Maandagoggend op pad werk toe is, of oor die naweek in die wildernis uitspan, met 'n Toyota Cressida voel jy altyd tuis. Dis asof die Cressida meer as net een motor is. En hy het 'n indrukwekkende lys kenmerke om dit te staaf.

Jy hoef net agter die stuur in te glip om te besef dat die Cressida 'n ultra-luukse motor is. Met spoedsensitiewe kragstuur. Egte leerbekleedsele. 'n Sentrale sluitstelsel en elektriese beheerde vensters. Snelheidskontrole. Lugversorging met outomatiese klimaatbeheer. 'n Vierspreeker gehalte stereoklankstel...

Draai nou die sleutel en voel hoe sy kragtige 3.0i 24-klep dubbelnokasenjinn onder jou grom; met 'n indrukwekkende 140 kW teen 5 600 r/min. Om nie te praat van die Cressida se ten volle onafhanklike vering wat beslis 'n nuwe betekenis aan padhouvermoë en gerief gee nie.

Passasiersveiligheid en betroubaarheid is ook twee van

die Toyota Cressida se uitstaande kenmerke. Verder gerugsteun deur die

opsie van 'n een, twee of drie jaar waarborgverlenging. Voeg die ruim kajuit en volop pakplek hierby en die Cressida lyk sommer na 'n heel ander motor. Die perfekte gesinsmotor.

Dit maak nie saak hoe jy na hom kyk nie, kenmerk vir kenmerk en rand vir rand bied die Cressida jou die beste motorwaarde wat daar is. En dit is geen slaaptydstorie nie.

Alles loop reg, altyd reg

TOYOTA

C R E S S I D A

Cressida Reeks: 2.0 liter GS & GSE; 2.4 liter GL & GLE sedan en stasiewa; 2.0 liter 24-klep dubbelnokas GLI-6 & GLI-6 Executive; 3.0 liter 24-klep dubbelnokas GLS & 3.0i; met 'n keuse van handrat of outomaties.

Miles Davis - A remembrance

Jazz critic and Miles digger **DUMA kaNDLOVU** is a South African writer who has lived in New York for the last fourteen years and has had several encounters with the man. "No-one can claim to have known Miles," he says.



Now that he's dead, this is as close as we'll get

THERE will be raging arguments about whether Miles Davis, who died in a California hospital on Saturday at the age of 65, could be described as the father of fusion or not. But what cannot be argued is the fact that the diminutive trumpet genius was one of the most important, if not the most influential jazz musicians of all time.

Further arguments could of course be created around Miles' personality. What exactly created the aura, the invincibility? Was it the music? Was it the personality? Or was it a combination of both? Those who have been around Miles will tell you that the man was unpredictable, to say the least. Miles took his larger-than-life status and wove it around his personality, and perhaps created with it a license to look the world straight in the face and then spit out the words: "Fuck you!" He got away with it.

Miles Dewey Davis was born in Alton, Illinois on May 25 1926. He painted his name ferociously across the jazz plateau over a period of four decades with the rapid-fire sounds that seemed to write signatures, not only for Miles the creator, but also for a whole generation of musicians around him.

His life spans a quilt of fascinating stories

of musical genius, alleged abuse of spouses and sidemen, and a total disregard at times for the very people that bought his records and elevated him to legendary status. Miles was an institution.

Of all the formerly exiled South African musicians, fellow trumpeter Hugh Masekela probably knew Miles best. And because of this, he says, he refuses to comment on Miles' passing. "Miles was not a person inclined towards ceremony. He was not given to pomp and glamour and celebration. He would not have wanted to see tributes and ceremonies being organised around him," Masekela told me.

When I pointed out that people might be interested in what he has to say because he knew Miles so well, he replied: "Precisely. It is because I knew the man."

This was unfortunate, I thought.

However, Letta Mbuli vividly remembers her first two meetings with Miles: "I went to his house with Hugh Masekela, who had met and befriended Miles. I had just gotten to the United States, so you can imagine the excitement of going to Miles' house to actually meet the man behind the legend.

"I remember the time and care he took to talk to Hugh to give him some tips on how to use the trumpet. I had never heard of the word 'ambusher' and Miles went to great

lengths to advise Hugh on how to use this ambusher. I am sure Masekela gained a lot from Miles."

There were many sides to Miles the man. He could be a fantastic music teacher on the one hand, but there are also the horror stories on the other - especially from people who were close and knew him well. During the 1954 studio recording session that produced the inspired *Walkin'*, Miles is rumoured to actually have slapped Thelonius Monk because, claimed Miles, Monk was trying to upstage him. As a former boxer, his pugilistic skills were well known.

Monk's solos on the title track of this album, as well as on *Bag's Grove* from the same sessions, are considered to be his most colourful performances.

Mbuli remembers the second time she met Miles: "My very first performance in the United States was at the Village Gate. I was opening for Monk. At the end of my set Miles showed up in my dressing-room and asked in that American slang if I had cocaine. Because I was not used to the accent, I thought he said 'Colgate'. I remember him walking away saying: 'Shiit. You think I'd come here and ask for Colgate. What's wrong with you?' But later he came back to my room to congratulate

A group of musicians are coming together on Sunday 6 October to pay tribute to Miles Davis at "Private Affairs", a new jazz venue in Pan Africa House on the first floor on the corner of Bree and Troye streets. The lineup includes some of the best trumpeters in the country, as well as an excellent back-up band. Videos of Miles' concerts will also be shown. Starting time: 8pm.

me on the performance. I also discovered very early that he had a special interest in South Africa."

That interest blossomed later, particularly in the eighties when he participated in numerous South African related causes, including the "Won't go to Sun city" project. One of his albums was called *Tutu*, after the Archbishop, and another *Amandla*.

Miles went about his life carving a place for himself in the music history books. His most distinctive, and maybe less arguable contributions, were made in the late forties and early fifties with the creation of the then controversial jazz invention; Bebop. He had hit the music scene like a whirlwind, stumbling into other young lions of the time, John Birks "Dizzy" Gillespie and Charlie "Bird" Parker. They met in 1944 when Bird and Dizzy came to St. Louis with the Billy Eckstine Band. One of the trumpeters fell ill and Miles was brought in. Later the three meshed a potpourri of new and innovative ideas and came out with a sound that haunted the more conventional jazz players, but was hailed by the public and received instant airplay.

Bird, who died in 1955, was to get most of the credit for the invention of bebop, but Miles was its most outspoken and aggressive exponent. The death of Bird left Miles and Diz to spread the bebop gospel. It would probably not be farfetched to say that Miles did most of the work. Miles came of age in the New York of the fifties. Around mid-town. It was the New York of *52nd Street* - a jazz club that became known as the home of bop - and Miles and Diz and Bird played there. They came to New York together, but Miles became the darling of the Bop bands. By this time he had been involved in a number of historic recordings that today stand as landmarks in the music.

He created bands around him that gave life to his jazz idioms. He seemed to take his time to select sidemen, creating along the way a legacy of men who had played with him and who went on to be great names in jazz themselves. John Coltrane comes to mind.

"Trane" was probably as ambitious as Miles. Unfortunately he did not live as long. But in his short career he took the baton over and spread the jazz gospel far in his own way. Because of this, there was always a suspicion that Miles was resentful of Coltrane. But in a documentary on Trane's life a few years ago, Miles graciously acknowledged his contribution to the music.

He created bands around themes, even when at times it seemed like those themes were defined in his head alone. But out of each recording emerged a statement that either defined the times or the history behind the men he played with. Perhaps the influence of Dizzy Gillespie, the first jazz musician to go outside of North America - he went to Latin America - to find influences to fuse into the idiom of jazz, inspired Miles. Diz's traverses had produced a mixture known as Bossa Nova and other jazz musicians followed suite. Stan Getz recorded the standard *Girl from Ipanema* in that time.

But Miles was not satisfied just influencing a trend. He wanted to be part of the creation. In the fifties he created "cool jazz". Working with arranger Gil Evans, Miles assembled around him orchestras that laid the foundation for a new style that was more restrained than his personal life. This was the time when his heroin addiction became public knowledge. He had a number of luminous recordings, using musicians like Monk, Horace Silver and Sonny Rollins quite frequently.

But the works that were to get him serious attention and respect were probably his last hardcore jazz albums. *Miles Ahead* ('57), *Porgy and Bess* ('58), and *Sketches of Spain* ('60), go down as

classics. Miles walked away from all that.

Probably the most controversial of his recordings was *Bitches Brew*, a mixture of funk rhythms and fusion modes that saw the jazz fraternity branding him a crossover artist. Interestingly, this became the biggest selling jazz album, earning the distinction of being the first jazz album to hit the million mark in sales. It also brought Miles attention from quarters he had not attracted before.

During this time, his music reflected a host of influences, influences that were considered almost heathenish by the discriminating jazz collective then and now. He was the first hardcore jazz musician to experiment with rock and roll at a time when most black musicians regarded this as a white boy's invention. It is said that just before Jimi Hendrix's death, the two of them had gone into the studio a couple of times to experiment on a collaborative effort. Miles listened seriously to other rock

gurus of the time, like Carlos Santana and Bob Dylan, to name a few.

Not only had the experimentation begun, but his mood swings seemed to be in top gear, both musically and personally. His personality on and off stage became the subject of news and music magazines. He turned his back to audiences and became a cult hero to a new generation of young white jazz enthusiasts who were probably discovering jazz for the first time.

His main group, with Wayne Shorter on saxophone, Ron Carter on bass, Tony Williams on drums and Herbie Hancock on keyboards, deserve part of the credit of the innovations of this period. They later went off and did their own recordings, expanding the idiom of jazz fused with funk. Between Shorter with *Weather Report* and Hancock with his *Headhunters*, a new kind of jazz was being brewed. It was to be called fusion.

Without any question Miles reached a far

wider audience base than any of the other jazz greats. This he had achieved with a combination of things. Chief among these being his originality. Miles' trumpet sound was unmistakable. Only Miles played the way Miles played. Critics and admirers alike agreed that the man had become larger than life.

Poor health knocked him out of the music scene for five years in the late seventies. His first major appearance after his illness was at the Beacon theatre in New York as part of the Newport Jazz Festival. The concert was sold out a month in advance, and the album that came out of that engagement says it all: *We Want Miles*. More arguments about whether Miles was the same or not followed this performance. This was the story of Miles' musical life. But there was no argument about the fact that jazz lovers the world over were glad that he was back.

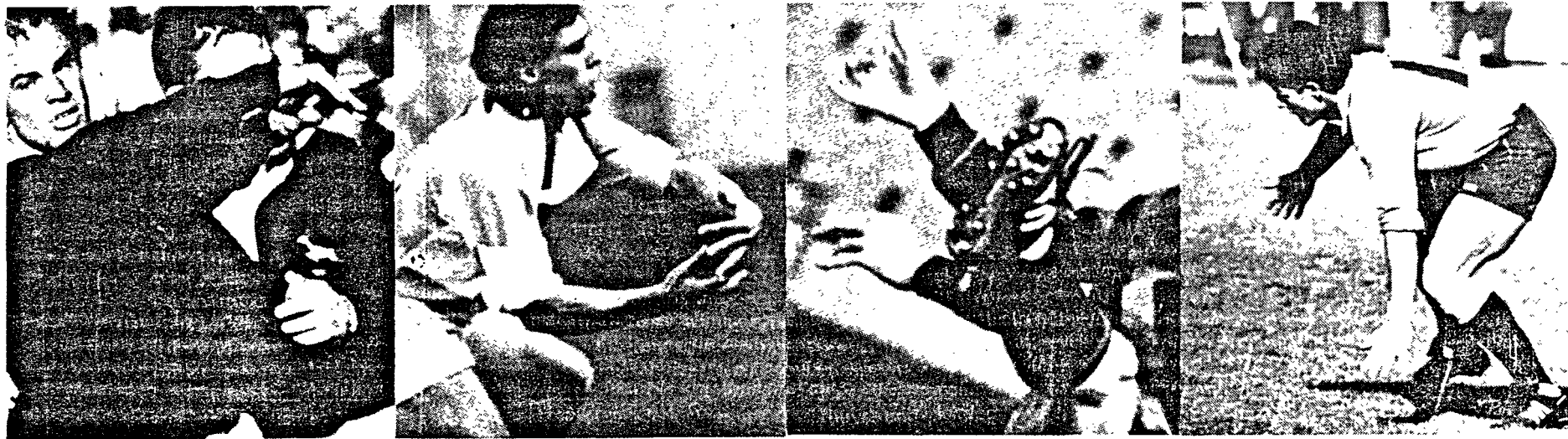
And now Miles is gone.



Miles Davis performing at the Wembley Arena, London, 1986

Rugby? 'n Spel vir sissies

Rugby, meer as enigiets anders, assosieer 'n mens met die bewind van die Afrikaner. Dis 'n bloedspel wat dikwels die ergste in mens na vore bring. Maar dis ook die opwindendste balspel wat daar is, en een van die intelligentstes, wat dieselfde vaardighede as 'n balletdanser vereis. Met sy tongtippie in sy mondstuk skryf HANSPIENAAR hieroor en waarom dit 'n spel vir sissies is



EK sien myself staan in 'n weiveld op my AWB-geneigde swaer se plaas. Dis ná een van daardie kopseer-braaivleise, die dag ná die soveelste Stryd van Loftus, en ons het aanmekaar rugby gesels omdat ons mekaar nie oor politiek in die hare wil vlieg nie.

Ek loop 'n ent die veld in, pluk 'n daisy en trek die blomblare een vir een af: ek is mal oor rugby, ek haat rugby, ek is mal oor rugby, ek haat rugby... tot ek die oorblyfsels neergooi dat die ou blombek van 'n koei my aankyk of ek 'n regse eetstaker is.

Dis my dilemma: Daar is vir my geen opwindender en geen intelligenter spel as rugby nie, maar daar is ook geen aakliger een nie, 'n spel van bedrog en aggressie wat soms die ergste in 'n mens uitbring, wat die assosiasie met stompsinnige, kameelperdvretende, Castlepense 'n regverdige een maak.

Vir baie mense - en ek glo hulle is eintlik reg - is rugby die een simbool, of liever 'n hele stel simbole van die aggressiewe kultuur van die onderdrukker. Sokker, as 'n vergelykbare teenhanger, is die spel van arm mense. Legendes van flenter-kinders (Pele, Maradona) wat hul sokker onder wasgoedlyne in die straat geleer het, is 'n integreerende deel van die sokkerkultuur.

Rugby, daarenteen, is die spel van die

gewapende magte. Op Loftus, so spot hulle, is elke tweede toeskouer om die veld 'n polisieman, en elke tweede speler op die veld ook. Skeidsregters is dikwels mislukte offisiere. Lank voordat universiteite rugby 'n beroepspel gemaak het met beurse, het die weermag en die polisie dit al gedoen deur rugby-offisiere aan te stel.

Deur diensplig dikteer die weermag en polisie die samestelling van spanne, en verseker hulle dat die Curriebeker-stryd elke jaar 'n erg verdraaide een is, met alles in Noord-Transvaal se guns gelaai. Die geskiedenis van rugby word bepaal deur die kere wat Noord-Transvaal of WP nie die beker gewen het nie, en hoe dit gebeur het, is die "stuff of rugby legend".

Dit geld nie net Suid-Afrika nie. Omdat dit inherent so 'n veeleisende spel is, kan dit alleen gedy in 'n dissiplinêre omgewing. As rugby nie in skoolkinders se kele afgedwing word nie, sal dit uitsterf omdat spelers nie die vaardighede sal hê wat nodig is om 'n rugbywedstryd te laat werk nie.

En dat dit gaan om dissipline as deel van die kultuur van die kryger, blyk daaruit dat die Maori's in die opleiding van hul juniors, en die All Blacks se haka-ritueel, hul eie aggressiewe oorlogsrites opgeneem het.

Een van die mites rondom rugby is dat

dit ontstaan het toe 'n skoolseun by die Engelse skool Rugby tydens 'n sokkerwedstryd die bal opgetel en daarmee na die doelhok gehardloop het. Dié verhaal word altyd vertel om 'n soort ongeduld met die primitiwiteit van sokker oor te dra, asof dit nie kompleks genoeg sou wees nie, te vervelig om die bal van die een punt van die veld na die ander te skop.

Maar ná die jongste navorsing en antropologiese denke lyk dit al hoe meer waarskynlik dat rugby 'n lang voorgeskiedenis het wat strek tot lank voor die ontstaan van sokker. As dié idees waar is, is dit duidelik dat rugby sy oorsprong in barbarisme het, en dat die internasionale Barbarians, wat glo dat hulle die eintlike gees van rugby verteenwoordig, nie ver van verkeerd is nie.

In die primitiewe Engeland, geregeer deur die druides, die Engelse ekwivalent van sangomas, was een van die rituele 'n spel waarin die hele dorp se mans en seuns op 'n veld buite die dorp moes deelneem. 'n Sentrale figuur, gewoonlik 'n druide, moes kort-kort 'n langwerpige leergebinde voorwerp in die lug gooi, waarna almal moes probeer om dit in die hande te kry.

Die idee was dan om die man met die "bal" toe te pak tot hy nie meer daarvan ontslae kon raak nie. Om te keer dat almal

hom doodsmoor, moes die besitter van die "bal" so vinnig moontlik weer daarvan ontslae raak. Omdat die "bal" so rondgespring het, het spelers gewoonlik taamlik onverwags in besit gekom daarvan, en het die spel heeltemal goed gewerk.

Die wenner is dan min of meer die een wat die "bal" na die skeidsregter se mening die meeste kere in die hande gekry en weer suksesvol daarvan ontslae geraak het.

Natuurlik het dit rof gegaan, en soos die spel meer abstrak begin raak het, is probeer om dit meer regverdig te maak. Die bal is rond gemaak, om toeval te verminder. 'n Vuishou is uiteraard onregverdig omdat dit soms gebeur dat die ander man nie kan terugslaan nie, want hy is katswink. In die naam van vooruitgang is daar toe begin met die lang proses om dié saak reg te stel.

Die enigste manier om mense te keer om mekaar te slaan, is om hulle arms vas te bind. Dis hoe sokker ontstaan het, en hoekom "handball" so 'n groot misdaad is dat die ander kant 'n strafskop kry, en hoekom 'n "foul" van 'n speler amper 'n misdadiger maak, al was hy dalk maar net oorywerig.

Hoeveel hiervan werklik waar is, is

natuurlik moeilik om te sê. Maar ek herken baie elemente van moderne rugby in die primitiewe vorme daarvan. Daardie verpesting van moderne rugby, die skrum wat inmeekaarsak, losballe wat doodgaan, is nie 'n "necessary evil" nie, rugby het nog altyd daarop gegaan.

Daar is die oppermag van die skeidsregter. Dit is sy vertolking van die reëls wat die vloei van die wedstryd bepaal. Hy is nog steeds 'n soort dolosgooiende sangoma. Want een van die sewe wonders van rugby is die wonder oor die reëls. 'n Skeidsregter is 'n ingewyde in die wetenskap van hermeneutika, hy is soos 'n teoloog wat Bybelversies probeer uitleë.

En dan is daar die vuilspel. Elke jaar is daar die wroeging en histerie oor vuilspel, terwyl dit steeds in wedstryd ná wedstryd voortgaan, en soms net erger word. Die waarheid is dat vuilspel noodsaaklik is vir rugby, omdat geen wedstryd kan werk sonder minstens die wil by sommige lede van 'n span om hul teenstanders leed aan te doen nie.

As jy eers eenmaal in jou loopbaan iemand in die skrum gebyt het, word jy 'n gemerkte man, 'n Kain. En al bekeer jy jouself, sal daar altyd iemand wees wat Gatsha Buthelezi se "pre-emptive violence" op jou sal toepas.

Twee duisend jaar (sê maar) nadat die eerste vuishou geval het, is rugbyspelers nog besig met wraak, weens die "oog om 'n oog"-sindroom. Uli Schmidt is nie 'n vuilspeler nie, hy is maar net 'n tradisionele wapen.

Vuilspel in rugby kan alleen uitgeroei word deur dit sokker te maak. Rugby is nie 'n meer komplekse vorm van sokker nie, sokker is 'n puriteinse weergawe van rugby, 'n reaksie teen primitiwiteit en barbarisme. Dis die progressiewe kultuur van die werkersklas.

SOSIALE RITUEEL

Dat rugby 'n sosiale ritueel is, het ek vroeg reeds in my rugbywaarderende loopbaan agtergekom toe ek so tien jaar oud was en my pa my na Ellispark gebring het om te gaan kyk hoe die Springbokke die Hane opdonner.

Daardie dag is ingebrand in my geheue soos min ander dae in my jeug.

In daardie dae mense het vroegdag al tougestaan vir staanplek. Daar was natuurlik genoeg om te eet en te drink, biltong, appels, en duisende nartjies, alles aangery deur boere wat vir een dag kom groentegriek speel het.

Dit was warm en die vog het gevloei; die grootbekke het begin raas en bullebak. Die swartmense wat verbygestap het Ellisparkstasie toe was senuweeagtig en het stip voor hulle uitgekyk. Toe die eerste nartjie waai, veral omdat die slagoffer van die skrik al sy goed in die lug gegooi het, het hulle nog saamgelag. Dit was maar 'n enkele nartjie.

Nie vir lank nie. Die straat het gou 'n hellevaart geword. Swart werkers het niksvermoedend om die hoek van 'n gebou gestap of gehardloop, reguit in 'n sarsie nartjies in. Die sap het naderhand van die mure afgeloop. Heelparty het wyslik net daar omgesit en met 'n ompad stasie toe gestap.

'n Paar dapperes het deurgedruk, onder aanhitting van die blanke rye, en dit was nie lank nie of 'n paar belhamels het van hulle begin jaag, en geskop, en naderhand begin slaan dat die bloed saam met die nartjiesap by die mure afgeloop het.

Uiteindelik het die polisie ook daar opgedaag. Maar toe 'n paar swart werkers die belhamels probeer uitwys, is hulle, die swartmense, summier in die vangwa geboender, weer eens tot groot vermaak van die rugbykykers.

Teen daardie tyd het ek nie meer so lekker saamgelag nie, ek het aangevoel dat iets baie drasties verkeerd was, maar het ook nie eintlik geweet presies wat nie. Dit

was baie soos rugby self: jy aanvaar die hardheid daarvan, tot die dag dat jy kennis maak met die bloed. Dan skielik is dit 'n skok, en word dit iets so ernstigs dat jy selfs jou lewe daaraan kan wy.

My pa het my aan die ander kant van hom laat staan, waar ek maar teen die heining vasgestaar het en probeer maak het of niks gebeur nie. Tot daar 'n vrou verby gekom het.

Daardie tyd, in die middel sestigerjare, was 'n swart vrou wat lipstifflie en make-up dra, en mooier kleres as baie van die rugbykykers se vroue self, en boonop 'n pruike ook nog, suiwer blasfemie, die inkamasie van boosheid.

Sy het eers vasgesteek en die situasie bekyk. Toe vat sy haar handsak vas en stap doelgerig vorentoe, fier op haar hoëhakskoene. Die witmans het na die boere se lorries gehardloop om nog nartjies te kry. So erg was die eerste sarsie dat die vrou gestruikel en amper geval het.

Een het haar pruike getref en dit het die grond geval om 'n amper kaalgeskeerde kop te ontbloot. Die toeskouers het gekruip van die lag. Sy het gaan staan, die pruike opgetel, afgestof en doodluiters 'n spieëltjie uit haar handsak gehaal om dit weer reg te trek - en net haar oë geknip-knip elke keer as 'n nartjie haar teen die gesig tref.

Sy het deur daardie bombardement geloop asof ons nie bestaan het nie, regop en minagtend, en ek kon nie anders as om iets na aan respek, selfs bewondering te voel nie, 'n gevoel wat ek natuurlik eers later kon identifiseer en verwoord.

Want dikwels daarna het ek aan daardie dag gedink. Jare later het ek besef dat sy

darem omdat dit soos niks anders lyk nie.

Die skrum is die "oond". 'n Goeie wedstryd is "kookwater-rugby". Die voorspelers "kou harde bene". Die verdediger "smeer" sy teenstander oor die gras. Die vleuel "pypkan" die heelagter. Hy is 'n "vetgesmeerde blits". Die bakleier gaan sit in die "koelkas".

Dis dié dat ek sê rugby is 'n spel vir sissies.

Maar waarom sou dit so wees? 'n Mens kan bespiegel: Rugby het in Suid-Afrika begin posvat toe plattelanders, veral Hollandssprekende voorsate van vandag se Afrikaners in hul duisende na die stede en dorpe begin stroom het in Suid-Afrika se kapitalistiese en mynrevolusie van die laat 1870's.

Dit was traumatiese tye. Toe is die Afrikaners se voorsate in hul duisende van hul plase afgelok deur die nuwe Engelse geldmad. Daar was heelwat werkloosheid, baie verlange na die platteland, heelparty vernietigde ego's.

Maar terwyl die mans in die kombuis rondgesit en sulke het, was dit die vroue wat die huis aan die gang moes hou. Dis net natuurlik dat al die depressiewe mans moes hoor hoe sleg hulle is, selfs al het die vroue dit nie altyd hardop gesê nie.

Al wat oorgebly het, was die plaaslike sjebien... of die rugbyveld, waar hulle vir hul daaglikse vemedering kon vergoed deur met die spelers te spot wanneer hulle foute maak.

Rugby leen homself by uitstek hiertoe. Meer as enige ander sport is dit die spel van foute. 'n Groot deel van 'n span se taktiek draai daarom om foute af te dwing. In geen ander spel is die prys vir 'n fout, in die

skaakspel uniek is. Naas Botha se mane-wales van die veld af is na die beste tradisie van Boerepunk, maar op die veld is die manier waarop hy die spel kan "lees", vir my nog een van die sewe wonders van rugby.

(Die ander? 'n Toets tussen die All Blacks en die Springbokke; wanneer die Franse die dag die All Blacks klop; werklik skitterende vleuels, soos Mordt, Du Plessis, Kirwan, Campese, Lagisquet, 'n Fransman wat in trane uitbars op die rugbyveld, en 'n Serge Blanco-beweging.)

Hulle praat van die spel lees. Wanneer 'n rugbywedstryd werk, is dit soos 'n roman (wat ook eers moet werk voor jy dit regtig kan lees). Een van die moeilike dinge van prosa skryf, is om jou "tone of voice" te behou.

Dieselfde gebeur met rugby. As 'n span sy "tone of voice" verloor, gaan hy uitsak, al is hy die beste span op die veld (soos Vrystaat teen Noord-Transvaal laas Saterdag). Rugby gaan nie net oor fisieke dominasie nie, dit gaan oor die afdwing van jou styl op die verrigtinge.

Dit is omdat dit so 'n vinnige spel is. Honderde beslissings word binne minute geneem, sommige binne 'n gesplete sekonde. Jy speel die spel vir 'n groot deel met jou onderbewuste, want niemand kan so vinnig soos 'n rugbyspeler dink nie.

Hiervoor moet jy in die ritme van die wedstryd kom, en in harmonie met jou liggaam en psige, jou eie individuele dans uitvoer en dit dan nog sinchroniseer met die res van die span. Net soos ballet.

Maar dit is ook drama. Die Teater van die Absurde is ingebou in rugby, en dit begin by die vorm van die bal. Daar is niks meer

'Rugby is beslis soos ballet - vir die rugbyspeler is balans, voetwerk, draaibewegings, maar bowenal die tydsberekening van elke beweging die essensie van sy vaardighede.'

oorwin het. Sy is verneder ja - maar iets in haarself kon niemand vernietig nie, eenvoudig omdat sy dit nie wou toelaat nie.

Tot vandag toe haat ek die toeskouers by 'n rugbywedstryd met 'n passie. Nie die mense individueel nie, maar wat hulle word, en ek sluit myself daarby in. As ek ooit weer sal gaan rugby kyk, is dit om soos 'n snob te gaan neerkyk op al die verwerde, verwronge mense om my, en na myself.

VROUEHAAT

Die essensie van dié kollektiewe kranksinnigheid, soos in alle vorme van massahisterie, is vrees, en ek sal my kop op 'n blok sit dis 'n vrees vir... die vrou. Daardie vrou destyds by Ellispark is aangeval nie net omdat sy swart was nie, maar bowenal omdat sy 'n vrou was.

As die leser my nie wil glo nie, luister 'n bietjie na die taal van die toeskouer, die metafore in die uitroep en die beskrywings in die koerante. Dis die taal van die kombuis, waarin die vrou regeer.

As die senter die bal aanslaan, sal iemand skree: "Hy het bottervingers" of hy het "pap in sy hande". As hy die gaping vat, "sny hy soos 'n mes deur botter". Die flou voorspelers kom by die skrum "aangesuiker". Die bal is 'n "eier", maar dit is

vorm van 'n strafskop, so groot as in rugby, daardie sado-masochistiese spel, nie.

SOOS BALLE

Waarom ek dan mal is oor rugby? Hoe kan ek dit geniet as ek so suurgat is daaroor? Toe TV so 'n paar jaar gelede rugby pal begin uitsaai het, het ek weer begin kyk daarna, weg van die "gepeupel". Trouens, ek het my TV om een rede alleen gekoop: om rugby te kan kyk. Daar was niks anders nie.

Onlangs het 'n lid van die Barbarians rugby met ballet vergelyk. Dit is dit gewis - vir die rugbyspeler is balans, voetwerk, draaibewegings, maar bowenal die tydsberekening van elke beweging die essensie van sy vaardighede.

Enigiemand wat al die moeite gedoen het om selfs net 'n kluboefening by te woon, sal verstom staan oor die sofistikasie waarmee liggaamlike posisionerings, die plasing van die voete, die rigting van die druk in lang intense gesprekke uitgewerk word. Dikwels word dieselfde beginsels by die fyn balletdanser se balk en die logge voorrye se skrummasjien toegepas.

Maar rugby is veel meer as dit. As 'n spel van antisipasie is dit vergelykbaar met skaak. Elke rugbywedstryd verskil ingrypend van elke ander een, net soos elke

absurds as die bal wat "reg spring" vir iemand wat afstorm op die doellyn nie. Dit maak van rugby 'n narrespel, slapstick soos die spelers rondduik om die bal te probeer fnuik.

Amper elke wedstryd word bepaal deur die verkeerde of regte sprong van die bal, en tog sal jy nêrens iemand kry wat kla daaroor nie. Die Bounce of the Ball is nie 'n frase uit Alice in Wonderland nie, dis die Eerste Wet van Rugby. Waiting for Godot vind 'n parallel in die heelagter wat wag vir die bounce van die ball.

Dis selde dat dit honderd persent reg spring vir hom. Sonder 'n goeie sin vir die absurde kan jy nie heelagter speel nie. Gerbrand Grobler is waarskynlik vandag die mees opwindende speler in Suid-Afrika, en dis omdat hy so 'n absurde speler is. As hy die bal kry, kan jy sien hoe tiek sy brein: wat is nou die mees absurde ding wat ek op hierdie veld kan aanvang?

Belangriker nog is die Tweede Wet van Rugby, of Murphy's Law: as iets verkeerd kan loop, dan sal dit. 'n Rugbywedstryd is een lang ode hieraan. Dis hoekom rugby so goed vir 'n mens is. Soos Peanuts en Charlie Brown, wat jou leer dat die lewe meestal verkeerd loop en jy selde kry wat jy wil hê, leer rugby jou om die Bounce van die Ball in die lewe te aanvaar.

televisieprogr

VRYDAG 4

- TV1**
- 5.55 Morning Message
 - 6.00 GMSA
 - 9.30 CTV
 - 11.30 Sasol Music Competition
 - 12.00 Larry King
 - 1.00 Headline News
 - 1.30 Business Day
 - 2.03 Telerama
 - 3.00 The Blue Frontier
 - 3.30 Happy Castle
 - 3.55 Bible Story
 - 4.00 Captain Power and the Soldiers of the Future
 - 4.30 Another Life
 - 5.00 The Bushmaster (1) - *New 9-part series on 18-year-old Mike Masters' adventures in the bush*
 - 5.30 Fast Forward
 - 6.00 News
 - 6.15 Compass
 - 6.18 Topsport
 - 6.30 Gillette Sport
 - 7.00 Fly by Night: *Comedy series about crazy pilots*
 - 8.00 Die Nuus
 - 8.35 Koöperasie stories II: Doepa - *Lelike Josef bestel doepa om meisies te vang*
 - 9.00 Die Laaste Uitweg (1) - *Nuwe reeks oor ambisieuse politikus sonder beginsels*
 - 10.00 Spies en Plessié
 - 10.45 Topsport - *Wêreldbeker rugby*
 - 1.45 Oordenking

TV2/3/4

- 1.00 Emthonjeni
- 1.27 Motswedding
- 1.54 Jazz Jazz Jazz
- 2.15 Star Schools: Science
- 2.21 Thina Bantwana (TV2); Anpan Broadman (TV3)
- 3.45 School Talk
- 4.30 Edutaining the English Way
- 5.00 Capitol
- 5.30 The Bold & The Beautiful
- 5.57 Devotion
- 6.00 Imidlalo Ethikozosayo (TV2); Bohloko Baka (TV3)
- 7.00 News
- 7.30 Shopper's Surprise
- 8.11 Circus Series
- 8.30 Soccer
- 8.55 News Update
- 9.04 Kate and Allie
- 9.31 Film: *Manhunt for Claude Dallas - The True story of escaped killer Claude Dallas who became a folk hero.*
- 11.14 Music Special: John Lennon - *Live in New York*
- 11.55 Stasie sluit

M-NET

- INTEKENARE**
- 10.30 Patty Hearst
 - 12.25 60 Second Housecalls
 - 3.00 The Smurfs
 - 3.30 The Chipmunks
 - 4.00 The New Mickey Mouse Club
 - 4.30 Ekoboffins
 - 4.59 Pat Francis Workout
- OOPTYD**
- 5.00 Amen
 - 5.30 Loving
 - 5.58 Hyperama Price Busters
 - 6.00 The Wonder Years
 - 6.30 The Simpsons
- INTEKENARE**
- 7.00 5th Annual American Comedy Awards
 - 7.58 Hyperama Pricefinders
 - 9.00 The Quick and the Dead
 - 10.30 Supersport: Golf - Ryder beker-toernooi, VSA
 - 12.30 Exposed
 - 2.30 Brutal Glory
 - 4.00 A View to a Kill

SATERDAG 5

- TV1**
- 6.25 Oggendboodskap
 - 6.30 Agriforum
 - 7.00 GMSA
 - 9.00 The Angela Day Way
 - 9.05 Skin Care
 - 9.10 Harry's House
 - 9.20 Together We Become
 - 9.30 Similarities in Differences (1)
 - 9.35 Bush School
 - 9.45 Promos and Ads
 - 9.50 Family Camping
 - 9.55 Tellytrip Time
 - 10.05 Onderste Bodem
 - 10.15 Featherfoot Farm
 - 10.25 Mina Moo
 - 10.35 ECI
 - 10.45 Entrepreneurs 2000
 - 11.00 Otto se Avonture (1): *Nuwe kinderreeks oor die hondjie Otto*
 - 11.05 Snuffels Smit en Bennie Grootoog
 - 11.10 Blekie in Speelgoedland
 - 11.30 Oorlewing: Die lewensredder
 - 12.00 Tekkies
 - 12.30 Asterix the Gaul
 - 2.00 Junior Sport
 - 2.30 Topsport - *Curriebeker Finaal*
 - 6.00 Die Nuus
 - 6.15 Kompas
 - 6.20 Noot vir Noot
 - 7.00 ENG (slot): *Verraderlike Vriende*
 - 8.00 News
 - 8.35 Equal Justice II: *End Game*
 - 9.30 Film: *Twilight Zone: The Movie - Taking the eerie TV series The Twilight Zone as basis.*
 - 11.10 Jazz Season (1) - *New 12-part series on jazz, introduced by local jazz fundis.*
 - 12.00 Epilogue
 - 12.05 World Cup Rugby: *Fiji vs Canada*

TV1/2/3

- 9.00 University of the Air
- 9.55 High on Books
- 10.05 Cedric the Crow
- 10.15 Featherfoot Farm
- 10.25 High 'n' Dry
- 10.40 Skin Care
- 10.45 Edutaining the English Way
- 11.30 Educational Rendezvous
- 12.35 Railwise
- 12.55 Agriforum
- 1.25 Road to Health
- 1.35 Cross Over
- 2.00 Sport
- 6.00 Diff'rent Strokes
- 6.30 Devotion
- 6.33 Ngomgqibelo/Ka Mokibelo
- 7.00 News
- 7.30 Ngomgqibelo/Ka Mokibelo
- 8.00 Film: *Lone Wolf McQuade - Chuck Norris plays rough, tough Texas Ranger.*
- 9.49 In the Heat of the Night
- 10.49 Video Juke Box
- 11.49 Sport

M-NET

- INTEKENARE**
- 7.00 Johnson and Friends
 - 7.10 Teddy Drop Ear
 - 7.20 Poddington Peas
 - 7.30 Wake Rattle and Roll
 - 8.45 Alf Animated
 - 9.15 Star Wars Droids
 - 9.40 The Ewok Adventure
 - 10.05 Pound Puppies
 - 10.30 Mac & Muley
 - 11.00 Flair (1)
 - 12.35 Fair (slot)
 - 2.15 Texas-Live at Wembley
 - 3.00 Supersport
- OOPTYD**
- 5.00 Supersport duurvoort
- INTEKENARE**
- 7.00 Road to Avonlea
 - 8.00 Fame, Fortune and Romance
 - 8.30 Scandal
 - 10.30 Supersport
 - 1.00 Lassiter
 - 2.40 Blind Date
 - 5.10 Where are the Children?

SONDAG 6

- TV1**
- 7.00 RTK
 - 8.00 CTV
 - 10.00 Property Market
 - 11.00 Plante van die Bybel
 - 11.30 Pumpkin Patch
 - 11.40 Wiellie Walie
 - 11.50 Zet
 - 12.00 Zapmag
 - 12.30 TV 101 (1)
 - 1.30 Remi
 - 2.00 Swerwerskos
 - 2.30 Hallo, Spencer
 - 3.00 Hayley Mills Storybook Theatre (1) - *The Fisherman and his Wife; Tom Thumb*
 - 3.30 Die Goue Rob - *'n Pa en sy seun stry oor 'n seksame rob*
 - 5.00 Beyond 2000
 - 6.00 Streetwise
 - 6.15 Kruis en Kroniek
 - 6.40 Met Woord en Lied
 - 7.00 50/50
 - 8.00 News
 - 8.15 Agenda
 - 9.00 Mario Lanza: *The American Caruso - A frank portrait of the popular singer, hosted by Placido Domingo*
 - 10.15 No Jacket Required
 - 10.40 Topsport: *World Cup Rugby - Wales vs Samoa; Ireland vs Zimbabwe*
 - 1.40 Epilogue



TV2/3/4

- 10.00 Impressions
- 12.00 Church service
- 12.30 Magnificat
- 1.00 Sport
- 6.00 Lovedale College - *documentary (TV2); Ho lla Noto (TV3)*
- 6.30 Unqambothi
- 7.00 News
- 7.30 In Depth
- 8.00 Masakhane/ Masidumise (TV2); Mahlasedi a Tumelo (TV3)
- 9.04 Hunter
- 9.57 Film: *The Buttercup Chain - Two cousins find two lovers. With Hywell Bennet and Jane Asher. Directed by Robert Ellis Miller.*
- 11.33 Stasie sluit

M-NET

- INTEKENARE**
- 7.00 East-Net open
 - 7.01 Sholay
 - 9.00 Mahabharat
 - 9.30 Essence
 - 10.00 Take Five
 - 10.30 Canal Português open
 - 1.30 Witness to Survival
 - 2.00 Path of the Rain God
 - 3.00 Avalanche Express
- OOPTYD**
- 5.00 Baywatch
 - 6.00 Midnight Caller
- INTEKENARE**
- 7.00 Carte Blanche
 - 8.00 Best of Europe
 - 8.30 The Lonely Passion of Judith Hearne

MAANDAG 7

- TV1**
- 5.55 Morning Message
 - 6.00 GMSA
 - 9.30 CTV
 - 11.30 Santa Barbara
 - 12.00 Larry King
 - 1.00 Headline News
 - 1.30 Business Day
 - 2.00 Telerama
 - 3.00 High 'n' Dry
 - 3.15 Children's Video Bible
 - 3.20 High on Books
 - 3.30 Mio Mao and AEIOU
 - 3.45 Pumpkin Patch
 - 3.55 Bible Story
 - 4.00 Bravestarr (1) - *New series of science fiction adventures*
 - 4.30 Webster
 - 5.00 Santa Barbara
 - 5.30 Rustelose Jare
 - 6.00 6 on 1 - *News, weather and topics*
 - 6.30 Compass
 - 6.33 Katts and Dog (1) - *New series about detective Hank Katts and his dog*
 - 7.00 Telly Fun Quiz
 - 7.30 Major Dad
 - 8.00 Die Nuus
 - 8.30 Agenda
 - 9.00 Peter Strohm, *Privaatspeurder*
 - 10.00 Nuus
 - 10.05 Topsport: *Zandberg Jansen ontleed SA rugby*
 - 11.00 Gosiemore Advokaat - *Fransé reaks oor 'n Paryse advokaat*
 - 11.55 Oordenking

TV2/3/4

- 1.00 Toyota Top 20
- 1.53 Tumisang/ Dumisani
- 2.15 Star Schools Matric: *Romeo and Juliet*
- 3.15 Ezoxosh' Idada, Ujuba ustumtum (TV2); Barbapapa School Talk
- 4.30 Once Upon a Time
- 4.40 ECI - *Programme for the disabled*
- 4.50 Mina Moo
- 5.00 Capitol
- 5.30 The Bold & The Beautiful
- 5.57 Devotion
- 6.00 Superman
- 6.30 Police File
- 7.00 News
- 7.30 Ziyaduma Nge Nknaks (TV2); In-Depth (TV3); Khayaletu (TV2); After 8
- 8.30 Jazz Jazz Jazz
- 8.55 News Update
- 9.01 Head of the Class (1) - *British comedian Billy Conolly takes over from Charlie Moore*
- 9.30 Twin Peaks
- 10.23 Almost Grown (1) - *New 14-episode drama series about a young couple with Timothy Daly and Eve Gordon*
- 11.20 Dancin' to the Hits
- 11.45 Stasie sluit

M-NET

- INTEKENARE**
- 10.30 Mystic Pizza
 - 12.10 60 Second Housecalls
 - 12.15 60 Minutes: *Young at Heart*
 - 3.00 The Smurfs
 - 3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
 - 4.00 Mickey Mouse Club
 - 4.30 Ducktales
 - 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
- OOPTYD**
- 5.00 Too Close for Comfort
 - 5.30 Loving
 - 6.00 Full House
 - 6.30 Working Girl
- INTEKENARE**
- 7.00 She Was Marked for Murder
 - 9.00 Breakheart Pass
 - 10.35 Box Office America
 - 11.00 Stakeout

DINSDAG 8

- TV1**
- 5.55 Oggendboodskap
 - 6.00 GMSA
 - 9.30 CTV
 - 11.30 Santa Barbara
 - 12.00 Larry King
 - 1.00 Headline News
 - 1.30 Business Day
 - 2.03 Telerama
 - 3.00 Videobybel vir Kinders
 - 3.05 Van Kleuter tot Skoolkind
 - 3.15 Pieriewieriepark
 - 3.30 Flikfloovossie
 - 3.45 Wiellie Walie
 - 4.00 Dis Waar
 - 4.05 Polisiepetaljies
 - 4.30 Tekkies
 - 5.00 Santa Barbara
 - 5.30 Rustelose Jare
 - 6.00 6 op 1
 - 6.30 Kompas
 - 6.33 Die Swart Kat III - *Nuwe jeugreeks*
 - 7.00 Agter Elke Man
 - 8.00 News
 - 8.30 Agenda
 - 9.00 Dallas
 - 10.00 News
 - 10.05 The Judge
 - 10.30 Tusitala - *Dramareeks oor Robert Louis Stevenson se lewe*
 - 11.35 Epilogue

TV2/3/4

- 1.00 Barbapapa (TV2); Molomo Radipotso (TV3)
- 1.30 Ngomgqibelo/ Ka Mokibelo
- 2.23 Rock 'n' Roll Palace
- 2.45 Star Schools Matric: *Maths*
- 3.45 School Talk
- 4.25 Lehae la Bana
- 4.35 Cross Over
- 5.00 Capitol
- 5.30 The Bold & The Beautiful
- 5.57 Devotion
- 6.00 Defenders of the Earth
- 6.30 Horizons - *Youth drama series (TV2); Motswedding - Youth drama series (TV3)*
- 7.00 News
- 7.30 In-Depth (TV2); Diaduma ka Nknaks (TV3)
- 8.00 Siyatyela/ Siyazungeza (TV2); Matswakabele (TV3)
- 8.40 Mmino wa Setso
- 8.55 News Update
- 9.01 American Dreamer - *New comedy series about small-town columnist Tom (Robert Ulrich). With Carol Kane.*
- 9.29 Film: *A Fight for Jenny - A Southern couple's interracial marriage starts a Supreme Court battle for the wife's ex-husband to gain custody of their daughter. With Phillip Michael Thomas (Miami Vice) and Lesley Ann Warren. Directed by Gil Moses.*
- 11.12 World Entertainment News
- 12.14 Stasie sluit

M-NET

- INTEKENARE**
- 10.30 Heart of Dixie
 - 12.04 60 Second Housecalls
 - 12.05 The Discovery Programme
 - 3.00 The Smurfs
 - 3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
 - 4.00 Mickey Mouse Club
 - 4.30 Ducktales
 - 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
- OOPTYD**
- 5.00 America's Funniest People
 - 5.30 Loving
 - 6.00 The Hogan Family
 - 6.30 Carol & Company
- INTEKENARE**
- 7.00 To Be The Best
 - 9.00 Supersport: *Best of English Soccer; Perdespring*
 - 11.00 Gandhi
 - 2.15 Stasie sluit

WOENSDAG 9 DONDERDAG 3

- TV1**
- 5.55 Morning Message
 - 6.00 GMSA
 - 9.00 CTV
 - 11.30 Santa Barbara
 - 12.00 Larry King
 - 1.00 Headline News
 - 1.30 Business Day
 - 2.00 Telerama
 - 3.00 People and Places of Antiquity: Iraq
 - 3.30 Adventures of Teddy Ruxpin
 - 4.00 Bible Story
 - 4.05 Normal Life
 - 4.30 Zapmag
 - 5.00 Santa Barbara
 - 5.30 Rustelose Jare
 - 6.00 6 on 1
 - 6.30 Compass
 - 6.33 The Family Man - Widowed fireman Captain Jack Taylor (Gregory Taylor) copes with four kids
 - 7.00 Dick Francis Mysteries (1): Blood Sport
 - 8.00 Die Nuus
 - 8.30 Agenda
 - 9.00 Baaspeurder Faber
 - 10.00 Die Nuus
 - 10.05 Arts on One - Arts and music programme
 - 12.05 Topsport: Wêreldbeker-rugby: Kanada vs Roemenië; Skotland vs Zimbabwe

- TV2/3/4**
- 1.00 Siyatyela/Siyazungeza
 - 1.53 Rock 'n' Roll Palace
 - 2.15 Star School Matric: Science
 - 3.15 Mon Pe - New toddler's series
 - 3.45 School Talk
 - 4.30 Allied Money Talk
 - 4.35 Together We Become - Series on education directed by Annie Basson
 - 4.50 Tellytrip Time - Seaworld
 - 5.00 Capitol
 - 5.30 The Bold & The Beautiful
 - 5.57 Devotion
 - 6.00 C.O.P.S. - Science fiction series
 - 6.30 Emthonjeni (TV2); Thibelo
 - 7.00 News
 - 7.30 Pick a Box (TV2); In-Depth (TV3)
 - 8.00 Ifa Lakwamthethwa III - Drama series (TV2); Ntome Tsebe (TV3)
 - 8.30 Ezodumo
 - 8.55 News Update
 - 9.04 The Trials of Rosy O'Neill
 - 9.55 Night Court
 - 10.23 Taurus Rising
 - 11.15 Kress op die Spoor
 - 12.00 Stasie sluit

- M-NET**
- INTEKENARE**
- 10.30 Scandal
 - 12.14 60 Second House Calls
 - 12.15 60 Minutes: The Spoils of War
 - 3.00 The Smurfs
 - 3.30 Teenage Mutant Hero Turtles
 - 3.57 KTV Competition Time
 - 4.00 Mickey Mouse Club
 - 4.30 Ducktales
 - 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
- OOPTYD**
- 5.00 Three's Company
 - 5.30 Loving
 - 6.00 Perfect Strangers
 - 6.30 Dear John
- INTEKENARE**
- 7.00 To Be The Best (Final)
 - 9.00 The Big Easy
 - 11.00 Can't Buy Me Love
 - 12.35 Stasie sluit

- TV1**
- 5.55 Oggendboodskap
 - 6.00 GMSA/ Ithuba
 - 9.00 Ithuba
 - 6.00 6 op 1
 - 6.30 Kompas
 - 6.33 Brakanjan en die Drie Musketers - Animasereeks
 - 7.00 Die Sonkring
 - 8.00 News
 - 8.30 Agenda
 - 9.00 thirtysomething - Going Limp
 - 10.00 News
 - 10.05 Fathers and Sons: Family saga about two German families - one Jewish - and two World Wars
 - 11.00 A View of Britain - The Spirit of the Cities
 - 11.30 Epilogue



- TV2/3/4**
- 1.00 Shell Road to Fame
 - 1.27 Ntome Sebe
 - 2.15 Star Schools Matric: Biology
 - 3.15 Anpan Breadman (TV2); Ke Batia ho Ba, Ha Mmampita
 - 3.45 School Talk
 - 4.25 Children's Video Bible
 - 4.30 Bush School
 - 4.40 Ikhaya Labantwana
 - 4.50 Road to Health
 - 5.00 Capitol
 - 5.30 The Bold & The Beautiful
 - 5.57 Devotion
 - 6.00 Toyota Top20
 - 7.00 News
 - 7.30 In-Depth (TV2); Reka Mpo
 - 8.00 526 (TV2); Ntshwarele (TV3)
 - 8.30 Tumisang/ Dumisani
 - 8.55 News Update
 - 9.01 The Trials of Rosie O'Neill
 - 9.55 Misdaad In Miami
 - 10.48 The Tracey Ullman Show
 - 11.12 Movie Focus
 - 11.42 Stasie sluit

- M-NET**
- INTEKENARE**
- 10.30 Stakeout
 - 12.29 60 Second House Calls
 - 3.00 The Smurfs
 - 3.30 The Chipmunks
 - 4.00 Mickey Mouse Club
 - 4.27 Snakeboard Tricks Competition
 - 4.30 The Wide World of Kids
 - 4.59 Pat Francis 60 Second Workout
- OOPTYD**
- 5.00 Charles in Charge
 - 5.30 Loving
 - 6.00 The World of National Panasonic
- INTEKENARE**
- 7.00 Revue Plus
 - 8.00 Tak on M-Net at Eight: John Berks
 - 9.00 The Living Daylights
 - 11.05 Mystic Pizza
 - 1.00 Stasie sluit

TOYI-TOYI, DIE QUEEN KOM

DIE hoofnuus is nie dat M-Net die eksklusiewe regstreekse uitsaairegte bekom het om koningin Elizabeth van Brittanje se eerste besoek aan Afrika in dertien jaar uit te saai nie - hoewel dit seker vir die SAUK ietwat van 'n bitter pil is. Wat wel nuus is, is die omvang van nuushoof Paul Tilsley se voorbereidings om dié 'n onvergeetlike uitsending te maak.

Tilsley en tien kameraspans sal die koninklike geselskap Dinsdag op Windhoek se lughawe inwag. Daarna, met *Revue Plus* se Doreen Morris as die anker-aanbieder, sal Anita Visser verslag doen oor die verloop van die koningin se besoek aan die land, word die swierige staatsbanket later in die aand bygewoon, en voer *Carte Blanche* se Derek Watts 'n persoonlike onderhoud met Sam Nujoma, die president van Namibia. Die regstreekse uitsending begin Dinsdagaand om 9nm. Ingesluit hierby is 'n bekendstelling deur Susan Doyle aan die eksotiese woestyn-schoonheid van Namibia. Susan sal in dié insetsel ook die plekke uitwys waar die koningin en haar geselskap tydens hulle besoek gaan kuier.

Die groot toets vir M-Net se *Camera 7*-span gaan wees om dié gebeurtenis lewendig, interessant, maar bowenal boeiend te hou sonder om in die slagat te val van die arme Clarence Keyter, wat in die lang wag vir Nelson Mandela se verskyning voor die tronkdeur, met groot geesdrif begin uitwei het oor die graad van hitte, die kinders wat na hulle tone kyk en die lekker driuwe waarvoor die omgewing bekend is. Daar is nou een maal nie vreeslik méér wat 'n erg middeljarige koningin soos Elizabeth kan doen as om vriendelik te glimlag en met die hand verste van die skare fyntjies te waai nie. Daarom ook maar goed die program word opgevolg deur insetsels oor die natuurskoon en politiek...

Buiten die uitsending Dinsdagaand sal M-Net se *Camera 7*-span kykers Woensdag- en Donderdagaand steeds op hoogte hou van die koninklikes se doen en late in Afrika.

AFRIKA SE ANTWOORD OP MACGYVER

En van Afrika na 'n Afrika-MacGyver. Jason Roberts van *Graffiti*, later *Antenna*, kan van vanmiddag 5nm gesien word as Suid-Afrika se antwoord op MacGyver. *The Bushmaster*, 'n soort MacGyver in die bos, is nommer pas geskeduleer. Hoewel dit dieselfde sjarme het as sy Amerikaanse eweknie en 'n eweneens fassinerende gebruikmaking van natuurlike hulpmiddels is die boewe egter sommer Boere-boewe: baie lelik, baie dom en nie vreeslik skrikbaar nie - behalwe miskien as hulle 'n vuurwapen rondswaai. Die reeks kort dus soms die spanning van die Amerikaanse reeks se bemoeienis met Hannibal die Cannibal-kloon, brandbomme, dreigende kernontploffings, en dwelmsmokkelaars uit die Verre Ooste. Nietemin is daar 'n paar spannende episodes, een in besonder waar Mike Masters (Jason) voor 'n veldbrand uitvlug.

Die karakter van Mike Masters, 'n jong man wat in 'n wildreservaat grootgeword het en onderskeidelik deur sy pa (Paddy Lister), swart oppasser (Nomhle Nkonyeni) en 'n swart kruie- en toordokter (Ken Gampu) in die geheimenisse van helende kruie, eetbare plante en die gewoontes van diere en voëls ingelei is, het ontstaan nadat die twee skrywers, Harriet Meier en Robert Cheetham, in 1985 'n dokumentêre program beplan het met 'n regte "boskenners": 'n man wat feitlik sy lewe lank in die wildernis van Afrika deurgebring het. Harriet en Robert het die man gevra of hy sal kan oorleef as hy 'n maand lank in die bos gelos word sonder klere, toerusting of wapens.

Die man het ingestem tot die eksperiment met 'n kameraspans wat hom heeltyd gevolg en sy vorder-

ing verfilm het. Mike Masters daarenteen hou darem sy klere aan en kan, soos MacGyver, staatmaak op sy kapmes en soms selfs 'n dosie vuurhoutjies. Die rede hoekom Mike so alleen in die bosse rondswaai, word eers aan die einde van die agtste episode duidelik wanneer 'n krisis hom aan 'n kleintydse trauma herinner.

Die kunsies waarvan Mike in die reeks gebruik maak, soos om sy tande met wilde aarbeiblaar te "borsel", self 'n vislyn en tou te vleg, en sy eie hoek en visstok te maak asook die verskeie salwe en "pleisters" wat hy uit plante en bessies tower, is elkeen wetenskaplik getoets en bevestig. Die hoofkarakter waarsku egter steeds jonger kykers om nie sy toertjies na te aap nie, omdat net hy weet wat is die veilige en korrekte manier om dit te doen.

Die regisseur van *The Bushmaster* is Tamara Semefski, 'n Rus van geboorte, met balletopvoeding en ondervinding in die vervaardiging en regie van verskeie TV-programme vir die SAUK, onder meer dansdramas soos *The Soldier's Tale* en - as vervaardiger - die regisseur David Lister se *John Ross - An African Adventure*. *The Bushmaster* is haar eerste vollengte-dramareeks vir TV1 en was 'n opdrag wat haar terselfdertyd geboei en geamuseer het. Sy het nou nie juis die standaard-agtergrond vir 'n projek nie, het sy gereken.

Jason bied deesdae die jazz-, soul- en fusion-program, *The Quiet Storm*, aan oor Radio 5. Vir die rol van Mike moes hy glo gereeld gaan spiere oefen in die gimnasium en met die resultate van dié oefensessies, 'n onvermoë om harde liggaamlike werk met 'n hemp aan te doen, en sy warmbruin spanjoeloë gaan dié bosheld binne die eerste week elke tiennermeisie se droomheld word!

ONDERWERP MAAK NIE 'N REEKS NIE

Interessant hoe 'n onderwerp nie 'n reeks maak nie. *The Judge*, *Equal Justice* en *LA Law* het al drie die reg as onderwerp, maar die eindresultate verskil hemelsbreed. *The Judge* is loodswaar, met akteurs wat klink of daar net agter die kamera 'n papegaailens is waarvan hulle woord vir woord die teks aflees. *Equal Justice*, wat *LA Law* Saterdag vervang het, kan net sowel as thirtysomething in die hof beskryf word, behalwe dat dié reeks nie naastenby die geloofwaardigheid het van laasgenoemde se situasies óf karakters nie. *Equal Justice* se hoofkarakters is 'n spul selfingenome mooi mense, wat lammerig hul sake argumenteer en verder mooi lyk in aandrokke en strikdasse. Die sake self is flou, flou geskryf en flou aangebied. Dit neem 'n ganse episode om een saak en 'n paar persoonlike ervarinkies uit te beeld. Die heel beste deel van die eerste episode het trouens niks met die saak uit te waai nie, maar was die toespraak wat die blondine die groep snobistiese woonsteleienaars toegesnou het. Bisarhede soos Amie en Roxanne se onderklere-val deur die dak op Rosalind Shays se groen gebeeldhoude kop sal nooit eens by die skrywers van *Equal Justice* opkom nie - daarvoor is die karakters heeltemal te yuppie. Sake wat kykers weke daarna nog aan die praat gehad het, bestaan nie, soos Jonathan se dilemma dat hy nie vir 'n ouerpaar kan sê waar hulle vermoorde seun se lyk lê nie, omdat die bekentenis van die moordenaar 'n beskermde mededeling van 'n kliënt aan 'n advokaat was...

Nee, *Equal Justice* kon sy Emmys gewen het, maar ná *LA Law* is dit 'n tweedeklas-keuse.

kleinadvertensies

Om 'n advertensie in hierdie kolom te plaas, bel vir Cathy by (011) 836-2151, faks (011) 838-5901, of skryf aan Kleinadvertensies, Posbus 177, Newtown 2113. Die spertyd vir kleinadvertensies is 5 nm op die Dinsdag voor publikasie.

PERSOONLIK

VERBLIF

Dorsbult Vakansieplaas Kom spandeer 'n paar rustige dae op 'n vakansieplaas ongeveer 10 km Noord van Duiwelskloof in die Noord-Oos Transvaal. Selfhelp-vakansiehuise en -chalets beskikbaar. Toegeruste kombuise en privaatbraaigeriewe - bring u eie kos. Bediendes is behulpzaam. Ten volle gemeubileerd. Kussings en komberse word voorsien. Bring eie linne saam. Ontspanningsgeriewe sluit o.a. in: tennisbaan, trampolien, hengelterrein. Ideaal vir stappers. T.V. en telefoongeriewe by kantoor. Naby Magoebaskloof, Fanie Bothadam, Modjadji Broodboomwoud en -natuureservaat, Debengeni watervalle en publieke swembad te Duiwelskloof. +/- 1,5 uur van Kruger Wildtuin. Inligting oor ons omgewing word telefonies op aanvraag voorsien. Pryse: R25 per nag per persoon buite seisoen. R32 per nag per persoon binne seisoen. Kinders halfprys. Besprekings: Mev Annie Jordaan Tel: (01523) 3057. Tye: 08h00 - 13h00, 14h00 - 19h00

One person 22 - 30 required to share lovely semi- with two others in Kensington. R450 including domestic and electricity. Tel: Candice (w) 442-8982 or (h) 614-1765. Occupation as soon as possible.

Huis te huur vanaf 1 November. Roosevelt Park - JHB. 2 Slaapkamers, TV kamer/kantoor, 1&1/2 badkamers, kombuis, sitkamer, ruim ingangsportaal, swembad, tuinwoonstel & onder-

dakparkering vir 3 motors. Stil woongebied naby skole, crèche, brandweer/ambulans, ontspanningsentrum & oefen-gholfbaan. R1 800 pm. Skakel (011) 782-0787.

DIENSTE

If your HUMAN RIGHTS have been VIOLATED while under the treatment of a PSYCHIATRIST, call Citizens Commission on Human Rights NOW! Tel: 833-7271 or P.O. Box 710, Jhb, 2000.

ACCESS COLLEGE RANDBURG Training people with disabilities. Courses available:

- * Computer Courses
 - * Clerical
 - * Secretarial
 - * Typing
 - * Bookkeeping
 - * Accounting
- Students elected NOW for courses starting 2 Sept 1991. Tel: (011) 787-0275

TIK- EN VERTAALWERK Bel Louise by (012) 46-6577

DIENSPLIG ADVIESDIENS Vir gratis en onafhanklike advies op enige navrae oor diensplig, skakel: Durban - (031) 301-5663 Richard (w) Pietermaritzburg - (0331) 944079 Mark (h) Kaapstad - (021) 689-1194 (5:30nm tot 7:30nm) Grahamstad - (0461) 26067 Rudi (h) of gaan na die Metodistekerk, Pritchardstraat 79 op Dinsdae vanaf 4:30nm tot 7:00nm

POWA (People Opposing Women Abuse) is 'n ondersteuning- en inligtingsdiens vir mishandelde en verkragte vroue. Ons bied ook werkinkels en opleid-

ingsprogramme aan oor geweld teen vroue. Vir verdere inligting skakel (011) 642-4345

VISUAL ART COURSES

Learning to see. Eye training to look at shape, form, colour, dimension translated into drawing, painting, sculpture and crafts. Classes available day and evenings for children and adults. Phone Maggie van Wezel at 614-7297 after 5pm

MARK

PHAMBILI BOOKS: Huge selection of Academic Titles 22 Plein Street Tel: (011) 29-4944 WANTED: Second-hand, Left Wing Books in good condition. Phambili is buying Open: Mon-Fri 9h00-17h30 Saturday 9h00-13h00 Sundays 13h00-17h00

STET STET STET

Die wet maak dood Stet (6:4) het 'n (hele) rukkie gelede verskyn. Stuur 'n tjek of posorder van R6 aan: Stet, Posbus 39400, Bramley

Kashgar

Handgeweeide dhurries (gestrepte katoensakke) en silwer juweliersware van Nepal, Indië en Thailand te koop. Winkel 68, The Firs, Rosebank. Tel: (011) 880-3566



Om by te bly met die **vinnig veranderende** tye is deesdae nogal moeilik. Om vóór te bly, het jy *Vrye Weekblad* nodig. Teen net 30,8 sent per dag. So: vul dié vorm nou in en stuur saam met 'n tjek of 'n posorder vir R110 (vir 'n jaar, AVB en aflewering ingesluit) of R50 (vir ses maande, alles ingesluit) aan:

Vrye Weekblad Verspreiding, Posbus 177, Newtown 2113. Vandag nog.

Naam.....
Adres.....
.....Poskode.....

TARIEF:

R15 VIR 25 WOORDE OF 'N GEDEELTE DAARVAN

Rushdie,

fundamentalistiese terreur en die Appèlraad oor Publikasies

Die nuwe sensuurbaas, Dan Morkel, het onlangs gesê die ver-



Salman Rushdie

bod op **The Satanic Verses** van *Salman Rushdie* was "korrek". Suid-Afrika het hom met die verbod aangesluit by net vier of vyf ander lande - Irak inkluis - wat die boek verbied het. HANS PIENAAR kyk na wat regtig agter die skerms gebeur het en hoe dit veel eerder 'n triomf vir die mag van terreur was

ONLANGS is mense wat verbind kon word met Salman Rushdie - as verkoopsagente of vertalers van *The Satanic Verses* - weer aangerand en in een geval doodgeskiet.

Dieselfde soort fanatisme het ook in Suid-Afrika uitgeslaan. In die tyd net voor die Ajatolla Khomeini se doodsvonnis op hom, is hy genooi om die *Weekly Mail* se Boekeweek te kom open, en deur die Congress of SA Writers genooi om die land te besoek.

Helaas, tot die ontugtering van veral die progressiewe organisasies, is die uitnodiging teruggetrek, omdat Cosaw nie Rushdie se veiligheid kon waarborg nie. Dit was nadat 'n histerie in die Moslem-gemeenskap losgebars het en doodsdreigemente, bomdreigemente en anti-Semitiese boodskappe in alle rigtings geflits het.

As iemand wat betrokke was by die reëlins vir die Boekeweek, kan ek getuig van die absolute vrees, tot op die rand van paniek, wat posgevat het by die mense wat namens die *Weekly Mail* met die fanatici gaan probeer praat het.

Sommige skrywerlede van Cosaw het begin met 'n subtiele boikot wat mettertyd in 'n verlamende apatie ontwikkel het. In dieselfde tyd is die *Weekly Mail* vir 'n maand toegemaak, en het 'n bittere redakteur, Anton Harber, verklaar:

"For me, it was the clearest indication yet that the democratic movement in this country has not given serious thought and commitment to the notion of freedom of expression."

Toe skielik bedaar die storm soos 'n

koppie tee op 'n windlose dag in 'n tuin in Houghton. Wat het gebeur? Eenvoudig, die boek is verbied - SA het een van net vier ander lande geword om tot dié stap oor te gaan.

Vandag, drie jaar later, het die wêreld verander. Etnisiteit, multikulturalisme, groepsregte is van Wladiwostok tot Phoenix in Arizona die sentrum van die politieke en filosofiese debat.

Oral het die Moslems met hul felle godsdienstige fundamentalisme die probleem die beste gedemonstreer: Moet daar voldoen word aan hul wense om hulself as minderheidsgroepe uit te leef, al lei dit byvoorbeeld tot die ernstige onderdrukking van vroue?

In Suid-Afrika kry die vraag 'n ander vorm: As die voldoening aan hul eise lei tot die ontloning van 'n plofbare situasie waarin mense selfs kan sterf, is die prys van die sensurering van 'n boek wat in elk geval "moedswillig" is, wel te groot?

Is die verligte sensuurstelsel van Kobus van Rooyen - wat in elk geval alles met verdienste deurlaat - dan nie eintlik 'n meganisme vir die ontloning van konflik wat elders ter wêreld nagevolg behoort te word nie?

Etniese inspraak is op die oog af ingebou in ons sensuurstelsel - as die gevoelens van enige etniese of godsdienstige gemeenskap skade aangedoen word, kan 'n publikasie verbied word.

Kyk 'n mens egter in fyner besonderhede na die prosedures wat gevolg is met die verbod op *The Satanic Verses*, blyk die

teendeel: daar was geen etniese inspraak nie, bloot 'n siniese manipulasie wat waarskynlik meer gedraai het om 'n politieke winsie vir die apartheid-establishment.

Dit word algemeen aanvaar dat bepaalde lede van die Moslem-establishment wat destyds die Driekamerbedeling gesteun het, die regering oor *The Satanic Verses* genader het en dat hulle na die Direkoraat van Publikasies verwys is.

Hulle wou 'n summiere sitting van 'n publikasiekomitee hê. Dié moes op grond van uittreksels wat uit Londen gefaks is, die boek verbied (LW: die boek was toe nog nie in die mark nie!) Om die sensors te "help", is die gesamentlike beswaar van 'n stuk of veertig organisasies aan die Direkoraat voorgelê.

Dr Braam Coetzee, hoof van die Direkoraat, het hulle heel korrek daarop gewys dat die komitee nie na uittreksels kan kyk nie, maar 'n eksemplaar van die boek moes krom om dit in die geheel te beoordeel.

Binne 'n kort tydjie is aan sy versoek voldoen. Waar die eksemplaar vandaan gekom het, wou dr Coetzee egter nie sê nie, wel dat dit uit Suid-Afrika gekom het. Die alleen-verspreider, Viking Penguin, ontken dat hulle eksemplare aan enigiemand gegee het, juis omdat die boek nog onder embargo was.

Die intrige daargelaat, is 'n glurende onreëlmatigheid reeds duidelik. As die boek net aan 'n publikasiekomitee beskikbaar was, hoe kan die seergemaakte gevoelens van 'n hele groep in die gemeenskap ter sprake wees?

'n Verder onreëlmatigheid blyk uit die volgende stap, in navolging van die Appèlraad oor Publikasies se gebruik om 'n literêre komitee aan te stel om die literêre verdienste van 'n boek te bepaal.

Volgens dr Coetzee was daar egter geen advieskomitee nie, net 'n enkele kenner in die "Islamkunde", 'n nie-Moslem en 'n blanke. Afgesien van die twyfelagtige paternalisme, spring die vlak van irrasionaliteit, arbitrariteit en absurditeit met 'n paar kwantum, want daar is soveel reaksies op 'n komplekse boek soos *The Satanic Verses* moontlik as wat daar individuele lesers is.

Alleen 'n komitee bestaande uit tientalle sou 'n behoorlike oordeel kon vel. So 'n komitee sou die GEHELE verloop van die breë verhaal, en die "intertekstuele" invloed van die stuk of dosyn verskillende verhale in die boek in ag moes neem.

Daar sou moes verwys word na die genre van magiese realisme, en die meta-morfiese tipe skryfmeganisme in *The Satanic Verses* wat alles in hul teenoorgesteldes verander, die droomraamwerk wat enige moontlike blasfemie relativer, die feit dat die karakter wat die blasfemie droom, aan die einde as 'n waansinnige boosaard sterf, en les bes die Sataniese tradisie van 'n John Milton en William Blake in die Engelse letterkunde waarbinne Rushdie skryf.

Dit is te betwyfel of daar genoeg deskundiges in Suid-Afrika is om al dié aspekte tydens so 'n komitee se ondersoek behoorlik te behandel.

Dit wys eintlik op die sentrale fout in die Van Rooyen-stelsel. Die strewe na regstegniese objektiwiteit lei 'n mens eintlik op 'n dwaalspoor, want dit is lank reeds literêre dogma dat geen objektiewe betekenis moontlik is nie - 'n sentrale leitmotiv in *The Satanic Verses* self.

Eintlik moet die SUBJEKTIEWEIT rondom 'n werk die teiken van enige sensuurondersoek wees - die gevoelens van 'n gemeenskap is tog ter sprake. Trouens, dr Coetzee moes eintlik die uittreksels en die versoekskrifte aan die komitee oorhandig het (wat dan die uittreksels, of die maak daarvan, kon verbied het!)

In die Middeleeue was die hoofverweer van beskuldigdes in hofsake dikwels 'n

poging om te bewys dat daar 'n komplot teen hulle is (treffend uitgebeeld in die rolprent *The Return of Martin Guerre*). So 'n beginsel sal uitstekend te pas kom in 'n stelsel wat so geredelik misbruik kan word soos ons sensuurstelsel, soos bewys deur die Moslems se mobilisasie teen 'n boek wat niemand gelees het nie.

Die stelsel is juis hervorm ná die volgehoue fanatieke veldtogte teen al wat 'n boek is deur Eddie van Zyl van Aksie Morele Standaard en sy morele bendes.

Kan 'n mens die Direkoraat se optrede as manipulasie sien? Indien wel, wat lê eintlik daaragter?

In Suid-Afrika is daar net een akademiese instituut vir die bestudering van die Islam wat deur nie-Moslems beman word, die Departement van Islamkunde aan die RAU. Die enigste akademiese departementslid is prof Kobus Naudé.

In 'n nuusbrieff het prof Naudé Rushdie verwyrt dat hy die fyn balans aan die einde van die Iran-Irak-oorlog bederf het, en dus die wêreldvrede bedreig het. Dit het ook op TV weerklink toe die destydse *Netwerk* se Marietta Kruger hom oor die Rushdie-sage uitgevra het (nadat hy volgens haar die boek van 546 bladsye gou die naweek gelees het.)

Was dié stukkie idiosinkrasie verantwoordelik vir die Suid-Afrikaanse verbod op die boek? Prof Naudé ontken dat hy die "kenner" was wat die Direkoraat ingespan het.

Of dit so was of nie, is nie ter sake nie - belangriker is dat dieselfde soort argumentasie op verskillende plekke herhaal is, en dat 'n soort konsensus in dié trant in regeringsondersteunende kringe begin versprei het.

In *Netwerk* is die vinger so half na die onverantwoordelikheid van die skrywer gewys, 'n refrein op artikels deur rubriekskrywers en kunsberiggewers in koerante soos *Die Burger* wat Rushdie in 'n slegte lig probeer stel het.

Toe prof Naudé in *Netwerk* gevra is of hy die verbod op *The Satanic Verses* steun, het hy verwys na Matthéus 18:8: "En as jou hand of jou voet jou laat struikel, kap dit af en gooi dit weg van jou af; dit is vir jou beter om in die lewe in te gaan, kreupel of vermink, as om twee hande of voete te hê en in die ewige vuur gewerp te word."

Hier is nie meer enige erkenning van die regte van 'n etniese groep ter sprake nie. Dit gaan hier om 'n ander soort eenheid, van enersdenkendes oor godsdienstige grense heen oor die geregtigheid van verdrukking, ter wille van die suiwering van die gemeenskap tot op dieselfde vlak van fanatisme as in die revolusionêre Iran.

Daar was inderdaad geen poging om Goolam Hoosen Agjee van die Sentrum vir die Bevordering van Islam ingevolge die noodregulasies aan te kla nie. Oor dreigemente teen Penguin het hy in die *Weekly Mail* gesê:

"Discretion is the better part of violence. Islam must first constitute itself as a major world power. Then we will be able to implement our law. Until then, what people want to call terrorism will have to play its part."

Sonder dié terreur, teen die onskuldige werkers by Penguin-Viking, sou die verbod nie moontlik gewees het nie. Want dan sou Viking die boek aan die Appèlraad oor Publikasies kon voorlê, wat die boek moeilik sou kon verbied nadat hy pas die rolprent "Cry Freedom" vrygestel het, of so gou nadat die verbod (weens beweerde blasfemie) op John Miles se *Donderdag of Woensdag* opgehef is.

As 'n mens dus wil beweer dat die huidige sensuurbedeling konflik ontloot het, dan moet jy in dieselfde asem byvoeg dat die geldigheid van terrorisme terselfder tyd aanvaar is - iets wat in die lig van die afgelope drie jaar se onthullings vir baie mense seker nie so moeilik was nie.



VERSKONINGS, VERSKONINGS

Wanneer 'n mens 'n Curriebeker-eindstryd tegemoet gaan, het jy die volgende nodig:

- * 'n Goeie pak voorspelers. In eindstryde is daar nie tyd vir fieterjasies soos agterlynbewegings nie. Die slag word in die skrum gelewer.

- * 'n Skopper wat sy skop ken. Vra maar die Transvalers wat in 1987 op Ellispark in die reën met agt skoppe geklop is.

- * 'n Stewige stel verskonings, as jy nie oor bogenoemde beskik nie.

Transvaal se ondersteuners het deur die jare geleer dat laasgenoemde soms die belangrikste van die lot kan wees. Omdat Transvaal se spelers hulle met ander dinge moes besig hou, het VWB vandeeweek self gaan kyk wat alles teen die Rooibontes tel.

Almal weet dit is laakbaar om 'n skeidsregter die skuld vir 'n nederlaag te gee. Dis 'n verskoning wat jy net moet gebruik wanneer alle ander moontlikhede reeds oorweeg is.

Maar feite is feite en vroeër vandeeweek was daar 'n beroering in die Transvaal-kamp met die nuus dat Freek Burger al die hele week lank Noord-Transvaal se oefeninge en spanpraatjies bywoon.

Dis nie dat ons Freek wantrou nie; 'n mens voel net effe kiewelrig oor die feit dat hy Uli Schmidt op 'n keer persoonlik onder hande geneem het.

Ons spioen het 'n gesprek tussen hulle probeer af luister, maar kon net een sinnetjie duidelik uitmaak: "Nee, Uli, nie jou vuus nie, jou elmboog. Dan lyk dit soos 'n ongeluk."

En dan is James Small se spierbesering 'n groot slag. Nee, nie die een wat hy teen die Vrystaat opgedoen het nie, die een wat hy môre teen Noord-Transvaal gaan opdoen.

Ten slotte, 'n brokkie raad aan Noord-Transvaalse ondersteuners wat afgeskeep voel omdat hier geen melding gemaak is van verskonings wat hulle kan gebruik as hul span verloor nie: Lees Maandagoggend *Beeld*.

'N BOKSPAN VIR CRAVEN SE RUGBY-TUISLAND

Môreand word daar vir die eerste keer in twee jaar 'n Springbok-rugbyspan gekies. Hulle speel volgende Saterdag teen die junior Springbokke.

As 'n mens na Danie Craven luister, wonder jy hoe lank ons spelers nog vir toetsrugby sal moet wag. Twakpraatjies soos "ons sal op ons eie aangaan", laat 'n mens amper na PW terugverlang.

Dit gaan niemin interessant wees om te sien hoe die keurders se koppe werk, ingeval ons beampies voor volgende jaar wakker skrik.

Die span kan só lyk:

Heelagter: Alles hang van Gerbrand Grobler se spel in die eindstryd af. Hy en André Joubert het dieselfde sterk punte: 'n Oorvloed "ball sense" en vaart. En dieselfde kwesplekke: Wanneer hulle moet verdedig, is hulle altyd êrens anders. En van hoë balle hou hulle nie.

Regtervleuel: Deon Oosthuysen. Hy verdien nie werklik 'n Springboktrui nie, maar wie anders is daar?

Senters: Michael du Plessis, wat in die Noord-Suid-wedstryd gewys het hy is twee keer so goed soos enige ander senter in die land, en FA Meiring, wat 'n ster sal wees as iemand anders sy dinkwerk vir hom doen.

Linkervleuel: Pieter Hendriks. Soos Oosthuysen haal hy die span vanweë 'n gebrek aan kompetisie. Jacques du Plessis moet leer om die doellyn eerder as die kantlyn aan te val.

Loskakel: Naas - dalk vir die laaste keer. Sy briljante oomblikke vergoed deesdae net net vir sy blapse.

Skrumskakel: Robert du Preez. Hy gaan deur 'n allemintige krisis, maar Craig Jamieson en Freddie Ferreira kan tog nie ernstig oorweeg word nie.

Loskopstut: Guy Keble. Die sterkste voorryman in die land. Party ouens hoef nie goeie balspelers te wees nie.

Haker: Uli Schmidt. Niemand kom naby nie.

Vaskopstut: Piet Bester. Wie is teen dié buksie bestand? Ons kan maar net hoop hy spring nie met 'n skêr in en verander sy Springboktrui ook in 'n Rambo-frokkie nie.

6-flank: Wahl Bartmann. Soos Uli kies hy homself. As die keurders anders dink, moet hulle gefire word.

Slotte: Die "ou manne" Adolf Malan en Rudi Visagie lyk maar na die beste roep. Nuwe talent is hier bitter skaars.

7-flank: Ian Macdonald. Mac het nie vanjaar 'n swak wedstryd gespeel nie en sy grootte maak van hom die natuurlike opvolger vir Gert Smal.

Agtsteman: Jannie Breedts. Ons het min genoeg spelers wat hul koppe op die veld gebruik. (Nee, Adri, jy tel nie). As 'n mens een raakloop, kies jy hom.

STADIG, BRIAN

Brian Mitchell se oorwinning oor Tony Lopez het toe ongelukkig 'n lélieke newe-effek gehad: Ons kampioen se yslike ego is groter as ooit tevore.

As 'n akteur of skrywer homself so sou prys (dis "my brilliant win" voor en "my excellent performance" agter), sou 'n mens jou besimpeld lag. Brian moet begin besef hy is besig is om 'n gek van homself te maak.

Hy het in 1986 sy eerste titel gewen en 'n mens sou dink dat hy teen hierdie tyd aan die roem gewoond moes wees. Dis skynbaar nie die geval nie.

Hy blaas nie net sy eie beuel nie, hy speel 'n hele orkes.

Ons kinders sonder rugbyhelde

EK het verlede week 'n groep eerstejaar-sielkundestudente van die RAU toegesprek. Om die ys te breek en 'n aanknopingspunt te vind, het ek die volgende grappie vertel:

Het julle gehoor van die ou wat te paranoïes was om rugby te gaan kyk op Ellispark? Elke keer as die manne sak om te skrum, dink hy hulle skinder van hom.

Ek is begroet deur stilte - geen sweempie van 'n glimlag kon ek bespeur nie. Die grappie is nie onsaaks nie en 'n mens moet immers 'n sin vir humor hê as jy van voornemens is om die res van jou lewe in ander mense se psiges rond te krap.

Tot my skok kom ek agter dat hulle die grap nie snap nie. Nie omdat hulle RAU-studente is nie, maar omdat hulle woordeskat gebrekkig is. Hoewel hulle weet wat "paranoïes" beteken (hulle glo vas hulle prof gaan hulle vermoor as hulle die woord nie opswot nie) en die dames die woorde "skinder" en "manne" baie goed ken, was "rugby", "Ellispark" en "skrum" vir hulle so vreemd soos die woord "tackle" vir Naas.

So op die voorraand van die Curriebeker-eindstryd en die Suid-Afrika-lose stryd om die Wêreldbeker het die nuwe insig my so onverwags soos 'n linkerhaakhou van Armand du Preez getref. Dit het my genoop om deur middel van 'n steekproef ondersoek in te stel.

Ek het blitsig 'n verteenwoordigende groep saamgestel wat 'n 18-jarige lid van elke taal, etniese en kerkgroep, sowel as geslagtelike deviasie - of kombinasie van die twee - sou insluit. (By 'n Afrikaansprekende, Venda-, Hindoe-trassie.)

Aan dié groep is vroeë rondom rugby en sekere Suid-Afrikaanse spelers gestel. Wat volg, is 'n aantal ongeredigeerde responsies op die vraelys.

Op die vraag "Wie was Mof Myburgh?" is die volgende gewaag: Hy's 'n sanger, soort van soos Boy George of Nataniël. Volgens 'n ander respondent was Tom van Vollenhoven verantwoordelik vir die skryf van Die Stem en het Errol Tobias die Taungskedel ontdek.

"Wie was Gerald Bosch?" het die reaksies ontlok: "Dis 'n universiteit in die Kaap." en "Sover ek weet, ontwerp hy meubels."

Nie een van die 2 091 respondente het geweet dat minister Dawie de Villiers ook 'n Springbok-skrumskakel en kaptein was nie. Dit het net weer bewys: Mense onthou net jou slegte punte.

Om te dink: Dié kinders het twaalf jaar op die skoolbanke deurgebring.

Met die identifikasie van huidige provinsiale spelers het dit nie veel beter gegaan nie. Vleis Visagie is beskryf as 'n dis, "...iets soos Beef Stroganoff."

Naas Botha het net effens beter gevaar: "O ja, hy't mos *Rapport* se voorblad gehaal omdat sy vrou se trourok so aaklig was."

Wahl Bartmann is beskryf as 'n stoute geel strokiesprentkarakter met pennetjies-hare.

Die feit dat een jong dame Pote Fourie as "n cute outjie" beskryf het, het duidelik getoon dat sy nie regtig weet wie hy is nie.

Min het getoon dat hulle bewus was dat Brian Baenhoff steeds die rekord hou vir die kortste optrede in 'n Curriebeker-wedstryd. Ander was weer onder die indruk dat die einste kaalnaeler die loskakel, Henry Coxwell was ... of was dit nou Tolla Fourie?

Sommige jeugdige het gemeen "rugby" is 'n dorp in Engeland, terwyl ander onder die indruk verkeer dat dit 'n privaat skool is.

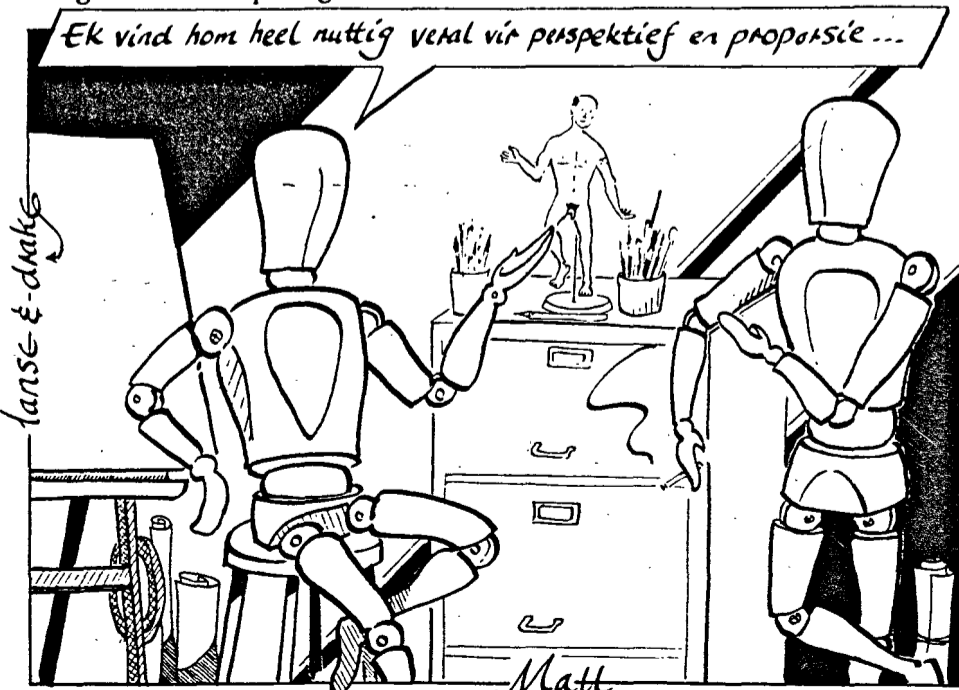
Glo dit of nie, maar sekere kinders weet nie dat 'n drie eintlik 'n vier is nie. 'n "Drop" is onder meer as " 'n soort liquorice all-sort" beskryf. En as dit wat jou kerel/meisie doen wanneer iemand beters opduik.

Verskeie verklarings vir die begrip "laagvat" geopper: "Dis iets wat jy nie al op 'n eerste date probeer nie." "Dis iets wat jy doen wanneer jy net jou sokkies aan het en goed geswaai is." En: "Dis 'n onregverdige belasting vir 'n nuwe Suid-Afrika."

Loftus Versfeld is deur een student beskryf as "een of ander hogere digbundel". Ellispark is deur een van die konserwatiewe studente (Zoeloe, Engelsprekend, NG, biseksueel) as die tuisveld van Kaizer Chiefs geïdentifiseer. Hierteenoor het 'n ander (wit, Griekssprekend, Rhema, selibaat) gemeen dat Ellispark 'n vonkprop is en dat Nuweland 'n rowwe voorstad in Johannesburg is.

Die vroeë rondom die behoud van die Springbok as embleem vir Suid-Afrika se topsportspanne pla die jeug glad nie. Intendeel, die meeste van hulle weet nie wat 'n springbok is nie. "Dis een van daardie meisies op kampus wat nie bang is vir sports nie."

Ja, mense, dis hoe arm ons geword het. 'n Nasie wat sy helde verloën, 'n nasie wat stemreg bo brood en spele ag.





SKOOLPRAATJIES

VOEL JY DIE MAGTIGE DREUNING?

deur HENNIE SYMMINGTON

"TEACH me to dance!" sê die Afrikaner vir die swart kind. Leer my om te dans soos jy wanneer jy oor jou swaarkry heen voete stamp en opskop op die maat van uitbundige gesange en ululaties.

Leer my om te sing soos jy selfs wanneer die slagkrete jou die oggend uit die "township" op pad skool toe begelei. Leer my om te sing soos jy, so gemaklik in beurtsang met enigeen wat die liedjie ken as voorsanger. (Vir jou is dans soos jou daaglikse brood. Niks keer jou om op 'n ritme wat net jy kan hoor deur die dag te gaan nie.)

Dié spontane dans en sing van die kinders verwar my soms. Hoe kan hulle dans te midde van hulle omstandighede? Hoe kan hulle sommer so sing vir die lekker. Probeer hulle my 'n rat voor die oë draai oor hoe diep hulle voel oor die geweld wat hulle kinderoë elke dag sien? Of is dit hulle manier om hulle gevoelens op te vrolik?

Dans loop soos 'n leitmotief deur hulle lewens. As hulle hartseer is, dans hulle. As hulle gelukkig is, dans hulle. As hulle die beduidenis van 'n stukkie musiek hoor, dans hulle. Miskien het dit te doen met hulle gevoel vir lewensritme. Dis asof hulle veel meer as ons besef dat daar 'n tyd is om te lag; 'n tyd om te huil; 'n tyd om te bou en 'n tyd om af te breek; 'n tyd om te leef en 'n tyd om te sterf.

Ek verstom my dat feitlik elke kind met oorgawe kan dans, tot die skaamstes in die klas. Dit was vir my eienaardig dat hulle

almal die verskillende danse ken. Toe ek hulle vra watter nou eintlik Zoeloe-danse en watter Xhosa- of Sotho-danse is, weet hulle nie. Leer dit maar so saam in die townships - met die verskillende swart tale saam.

Die danse is iets om te aanskou. Groot en klein, vet en maer kry 'n beurt om die vloer te vat en sy of haar passies uit te haal terwyl die ander die maat markeer en die solodanser aanhits tot groter hoogtes. Daar is geen selfbewustheid nie. As die boude moet wip dan wip dit. As die romp opgetrek word en die bene moet opskop, dan skop dit. Daar's niks van skugter geloer onder 'n kappie uit nie. Op 'n gegewe oomblik tree die volgende een weer na vore en so kan dit amper tot vervelens toe aangaan.

Die meer gesofistikeerde kinders het die tradisionele danse verfyn tot 'n hoogs vermaaklike "rap dancing". "Ma, jy moes gesien het hoe dans Tsepo by die partytjie," vertel my dogtertjie nou die dag. "Ons het so 'n kring gemaak toe dans al die

swart seuntjies 'rap',", vertel sy in vervoering en nie bietjie afgunstig nie.

Eenkeer toe een van die klasse by my aanhou om hulle een periode te laat dans, gaan ons saal toe want as hulle in die klaskamer dans, klink dit vir die ou wat onder klasgee soos die "magtige dreuning". Hulle het so 'n paar nommertjies gedoen toe vra hulle: "Maar hoe dans julle dan? Het julle nie ook volksdanse nie?" "Ja," sê ek huiwerig toe ek terugdink aan my volkspele dae in die destydse Rhodesië rondom die jare van die "Wonder van Afrikaans". (Vir dié wat te jonk is om daarvan te weet, dis vrek lank gelede.)

Ken ek nog "Aanstap Rooies" of hoe dans 'n mens nou weer "Jan Pierewiet?" wonder ek so by myself. In my gedagtes probeer ek my voorstel hoe die kinders sal reageer op die Victoriaanse volkspele-roke en die emosies wat so onder "wraps" gehou word in volkspele.

"Ken julle 'Afrikaners is plesierig?' vra ek uiteindelik. Ja, hulle ken hom. Seker maar 'n krummeltjie van die Dietse erfenis

wat deurgesypel het na die meer inheemse bevolking. Ek kry toe vir my 'n maatjie en demonstreer die passies van die volkspeleliedjie wat ons as kinders soveel plesier verskaf het.

Hulle geniet die tiekiedraai gate uit, maar uiteindelik eindig die hele ding in totale chaos. Skielik is die volkspele vir my so "gemaak" - so bestudeerd. Het die Voortrekkers rêrig so gedans? As hulle gedans het, het hulle seersekerlik 'n lekker vasttrap op die maat van 'n konsertina al in die rondte gedans.

Vir my was volkspele nooit 'n spontane uitvloeisel van die Afrikaner se kultuur nie. Dit is rondom die Voortrekker-monument gebore om die Afrikaner se nasietrots aan te wakker, die stappies sorgvuldig op die Dietse lees geskoei.

Waar is die bokspring en die vreugde, die uitdrukking van 'n mens se diepste gevoelens?

Maar, vertel ek myself, dis tog nie eintlik in ons aard om so uitbundig op te skop en voete te stamp nie. Heeltemal te oncalviniesties. Hoekom, vra ek myself af, jeuk my voete dan so elke keer as ek die "beat" hoor? Hoekom moet ek myself telkens keer as die ritme van die dans my klas binnedring? Miskien is dit juis die begin van 'n magtige dreuning wat uitdrukking gee aan die strewe van 'n volk om eenheid, vrede en 'n plek vir elkeen - om te dans!

(Hennie Symington is 'n onderwyseres by 'n privaatskool in Johannesburg.)

REGSPRAATJIES

DIE Dinsdag is 'n gewone dag in die plaaslike landdroshof van 'n groot stad. Dit is die middag - die tyd wanneer al die jeugdige wat tot lyfstraf gevonnisd is hul straf ontvang.

Vyf en twintig kinders word in 'n ry staangemaak om hul "cuts" te ontvang. Die swart offisier aan diens verwys na 'n dertienjarige wat vier houe moet ontvang vir verkragting, as "daardie een" en hy beduie met sy hand - duim en vingers saam gepunt en die handpalm opwaarts. Dit beteken dis 'n klein kind wat nog groei.

My kliënt is 17 en is 'n straf opgelê van ses houe met 'n ligte rottang deur die polisieman in beheer van die hofselle. Hy is gevonnisd weens die besit van 'n pistool wat hy by sy broer, 'n lid van Umkhonto we Sizwe, gekry het.

Lyfstraf word selde opgelê wanneer sake verdedig word. Dit is gewoonlik die onverteenvoerdige jeugdige wat lyfstraf ontvang - ek het daarom nie veel ondervinding met dié soort straf nie.

Die landdros se redenasie was vir my nie baie duidelik nie, maar ek het verstaan dat my kliënt tot lyfstraf gevonnisd is omdat hy nie geld gehad het om die boete te betaal nie. 'n Boete - R800 is die normale boete vir dié tipe oortreding - sou die kind se familie finansiële baie swaar laat kry. My kliënt se ma is die enigste broodwinner vir haar twee kinders. En lyfstraf is binne 'n paar minute verby - of altans die fisieke pyn. Die ergste van lyfstraf is die geestelike foltering - wat begin

wanneer die beskuldigde gevonnisd word en ophou wanneer die eerste hou val.

Ek was gelukkig; my kliënt se lyfstraf is dieselfde dag as sy vonnisoplegging toegedien. Indien daar probleme met vervoer is by die afgeleë landdroshof waar baie van die jeugdige gevonnisd word, moet die kinders dikwels die nag in die plaaslike polisie-kantoor deurbring - waar hulle hulle gedurig bekommer oor die pyn wat gaan kom. Vir my lyk dit na 'n volslae onwettige praktyk, maar dis blykbaar alledaags.

Voor die kinders geslaan word, word hulle deur 'n distriksgeneesheer in die prokureurs en advokate se konsultasie-kamers ondersoek. Die dokter kyk of hulle fisiek die lyfstraf sal kan ondergaan sonder dat hul gesondheid erg geknou word.

Die kinders (seuns) word dan deur die sersant aan diens geslaan. Ingevolge die wet kan die hof nie lyfstraf opleë sonder om te bepaal watter mens dit moet toedien nie. Eintlik berus dié reël op gesonde verstand - dit keer dat die plaaslike sadis-polisieman altyd die een is wat aanbied om die lyfstraf toe te dien en plesier daaruit put om so hard as moontlik te slaan.

Die burokrasie het egter 'n manier gekry om dié reël te omseil deur te stipuleer dat die lyfstraf deur die polisie-amptenaar aan diens toegedien moet word. In die bepaalde selle wat ek besoek het, was sowat 'n halfdosyn polisiemanne aan diens. Dit het vir my gelyk - en ek kan natuurlik verkeerd wees - of die polisieman

Die euwel van lyfstraf



JURIE DE WET

wat in die bui daarvoor is, die werk doen.

Die kamer waar die lyfstraf uitgedeel word, is klankdig gemaak sodat hofverrigtinge nie onderbreek word deur die kinders se geskree nie.

Die vonnis het "matige koreksie" deur die toediening van ses houe met 'n ligte rottang bepaal. Die houe het allesbehalwe matig geklink. Dit het geklink asof die polisieman so hard moontlik slaan sonder om die vleis van die kind se sitvlak af te ruk. Ses houe sowat vier sekondes uitmekaar en elkeen klink soos 'n geweerskoot.

Die gille nadat elke hou geland het, was s6 verskriklik dat ek moes loop voordat die 25e kind

geslaan is. Die gegil is onaangenaam en die aanhoorder weet hy hoor 'n opregte uitdrukking van pyn.

Wel, ten minste is dit nie so erg soos die tronke nie. Daar word gevangenes wat lyfstraf opgelê word (daar is daagliks duisende) met rieme aan 'n slaan-raamwerk vasgebind - met hul bene oopgesper en half kaal. Die slaan-raamwerk is byna soos 'n kruis gevorm en die skuldige se enkels en polse word met leergordels vasgebind. Dié raamwerk sou groot genot kon verskaf aan S&M-liefhebbers. Die rottangs word gebêre in 'n metaalsilinder aan die muur wat met soutwater gevul is.

Die soutwater-hou die rottangs soepel - en hulle is merkwaardig buigbaar. Hulle voel soos rubber, eerder as hout. Hulle maak ook nie splinters soos hout nie. Die rottangs draai wreedaardig om die boude en veroorsaak 'n diep driehoekige wond waar die punt van die rottang om die bobeen draai.

Ek het dit nog nie gehoor nie, maar die geskree tydens tronklyfstraf moet iets verskrikliks wees. Jy sien, dáár word nie net minderjariges geslaan nie en die slanery word nie gekwalifiseer deur die woord "matig" nie.

Lyfstraf is onwettig in Namibia, Zimbabwe en heel moontlik ook in Bophuthatswana. In Bophuthatswana is egter nog nie 'n finale reël neergeleë nie. In Amerika word lyfstraf as "Cruel and Unusual Punishment" bestempel.

Lyfstraf walg my beslis, maar

aan die ander kant het ek ook al kliënte gehad wat eerder geslaan wil word as om 'n swaar boete of tronkstraf te kry.

'n Gerug doen die ronde oor 'n bekende strafreg-advokaat wat gevra het dat sy kliënte geslaan word.

Wanneer die landdros toegee en lyfstraf opleë, appelleer hy teen die vonnis - wat tot gevolg het dat die straf uitgestel word totdat die appèl gefinaliseer word.

Later sou dié advokaat die appèl terugtrek en reëlings tref dat sy kliënt by die polisie-selle rapporteer om geslaan te word.

Die oggend van die slanery sou die kliënt egter reël om 'n vriendelike dokter te besoek wat sy boude dan met 'n swaar dosis verdowingsmiddel behandel. Wanneer hy geslaan word, voel hy dan niks nie.

Lyfstraf is 'n afskuwelike praktyk - 'n oorblyfsel van die dae toe marteling die gebruik en geregtigheid die uitsondering was. Lyfstraf in ons tronke is 'n absolute euwel. As daar 'n probleem is met geregtigheid in ons gewone howe, is dit nie aanwesig in ons tronke nie.

Lyfstraf is sleg. Nie noodwendig omdat dit meer ontbering veroorsaak as 'n swaar boete of tronkstraf nie. Dit is sleg omdat dit wreed is, omdat dit onbeskaaf is en omdat dit sadiste die kans gee om hulself uit te leef.

Dit hoort nie in 'n beskaafde gemeenskap nie.

(Jurie de Wet is die skuilnaam van 'n bekende Johannesburgse prokureur.)

HOE OM LEWE TE BLAAS IN 'N LYK

VWB se teater-kritikus in die Kaap, **ARNOLD BLUMER**, berig oor die **TEATER AKSIE-GROEP** se seminar waar die kwessie van standarde, waardes en estetika of die afwesigheid daarvan ter sprake gekom het

DIE teater lê op sterwe - lank lewe die teater! Dit was die slotsom van 'n teaterfees op UK se drama-kampus waartydens 13 produksies te sien was en wat afgesluit is deur 'n dag lange bespreking oor dié halwe lyk se kans op beterskap.

Soos dit met sulke feeste gaan, verloop nie alles volgens plan nie - maar juis dit het daarvoor gesorg dat 'n informele stemming ontstaan wat die so dringende nodige gesprek tussen teaterbelangstellendes met wyd uiteenlopende agtergronde aan die gang help sit het.

Eunice Malan, senior navorser by die RGN se Kontemporêre Kultuurstudieprogram, sit op die laaste dag die bal aan die rol met 'n sprankelend intelligente referaat: *The Good, the Bad and the Beautiful: Principles, Criteria and Values for Evaluating and Guiding the Development of Theatre in South Africa Today*. Sy sien teater as 'n vorm van diskoers en pleit vir 'n holistiese benadering wat wegdoen met binêre opposisies soos goed versus sleg, elitisties versus populêr. Teater moet eerder beoordeel word op grond van sy funksie en sy konteks in 'n bepaalde gemeenskap.

Die eerste respondent, Ralph Lawson, mede-hoof van die Kruiik Toneel-geselskap, praat toe oor die probleem van geld wat oral te kort skiet en daarvan dat standarde wat baie te doen het met vaardighede nie sommerso geïgnoreer kan word nie. Adrienne Sichel, teaterjoernalis by *The Star*, wys op punte waar sy nie met Malan se referaat ooreenstem nie en sy lewer 'n pleidooi vir 'n nuwe soort kritiek. Ook Ashraf Jamal, dosent in Engels aan die UK en lid van The Makeshift Moon Theatre Company, gaan puntsgewys deur Malan se referaat en stem hier en daar saam, maar verskil op ander plekke.

Nou is die sowat 40 deelnemers aan die seminar veronderstel om in groepe te verdeel en op grond van wat hulle gehoor en gesien het, moet hulle die drie beste opvoerings van die fees uitwys. Soos dit met sulke feeste gaan, besluit die deelnemers anders. Hulle wil eerder gesamentlik gesels oor wat hulle nou net gehoor het en oor wat hulle pla. En daar trek hulle los onder die bekwame voorsitterskap van Mike van Graan.

Ek wil twee belangrike kwessies uitlig. Vir eers, die rol en funksie van resensente/kritici: Daar is hewig beswaar gemaak dat daar vir teaterpraktisyns geen kanale bestaan om hulle teen onregverdigde kritiek te verdedig nie. Maar hoekom oortree die teatermense nie die ongeskrewe wet wat sê hulle mag nie in die lesersbriefkolomme op 'n resensie antwoord nie? Doen dit en eis dat die resensente stelling moet inneem. Vergeet van die moontlike "suur druiwe"-verwyf. Sodoende word resensente op hul tone gehou, tegelyk word die publiek/lesers ingelig en boonop word 'n openbare gesprek gevoer, iets wat in Suid-Afrika nog

te kort skiet.

Die tweede kwessie het te doen met die befondsing van die uitvoerende kunste. Die bums-on-seats-formule is totaal onaanvaarbaar. Dit moet afgeskaf word. Hoe? Deur die vorming van drukgroepe, en weer eens moet dié druk in die openbaar - dit wil sê deur medium van die pers - uitgeoefen word. Dit geld ook veral die duisende kunstenaars wat buite die sfeer van die kunsterade hulle koppe bo water probeer hou.

Ná middagete is daar toe wel twee groepe gevorm. Groep een het in heerlike lentesonskyn op 'n grasperk in die Tuine probeer bestek opneem van die opvoerings wat aangebied is. Twee tendensies het uitgekristalliseer: Daar was heelparty stukke wat as narratiewe toneel beskryf sou kon word, wat stories vertel deur middel van 'n speler wat meer as een rol tegelykertyd vertolk, soos Antoinette Pienaar wat saam met die Vuka Afrika-dansers *Under the Stars* opgevoer het, of Mark Hoeben se voorstelling van Lewis Carroll se *The Hunting of the Snark* waarin hy manalleen 10 tot 15 personasies op die verhoog optower, of Chris Truter se weergawe van gedeeltes van Dario Fo se *Mistero Buffo* waar hy dieselfde doen, maar met die musikale begeleiding van Mariette Hopley, Melissa James en Rochelle de Villiers, of Lungile Maninjwa se *From Gugs to Obs. Geskiedenis van 'n Perd*, 'n verwerking van 'n Tolstoi-storie deur Ben de Haeck se Breughel Teatergroep, val in dieselfde kategorie hoewel hierin heelwat meer spelers optree - wat dit amper nie gemaak het nie omdat hulle kombi op pad van Mosselbaai na die Kaapse fees in 'n ongeluk betrokke was.

Die ander tendensie is wat ek sou noem 'n post-modernistiese teaterstyl: die spelers bevraagteken op die verhoog en saam met die toeskouers hul eie spel. Ver al Mike van Graan se stuk *Says Who?* oor spelers, resensente en gehore het hier die toon aangegee en dit het telkens in die bespreking opgeduik. Ook Karin van der Laag, Victoria Wilson en Jana van Niekerk se *Play Brontë* oor die lewens van die Brontë-susters onder John Caviggia se regie is só 'n spel.

Dan was daar die Getwize Players se vertolking van Gladys Thomas se stuk *The Time is Now*, wat probeer verduidelik hoe moeilik dit is om 'n staking georganiseer te kry. Maar weens spelers wat nie opgedaag en ander spelers wat nie hulle teks geken het nie, was dit 'n taamlike deurmekaarspul wat nie juis bevorderlik was vir dit wat die opvoering wou meedeel nie.

Met min woorde, eerder met musiek en liggaamstaal, vertel 'n saxofoonspeler, 'n vrou en 'n kind in *Community Reflections* hoe dit voel as 'n gesin uitmekaargeskeur word. Vier dramastudente onder leiding van David Haynes ondersoek in *Fragments* - sonder woorde - die verskillende

stadia en emosies gedurende 'n liefdesverhouding. Twee van hulle, half gekleed en grysgesmeer, vergestalt die onbewuste/psige/onuitgesproke gedagtes/subteks van die twee geklede figure - wat nogal 'n opwindend nuwe manier is om die binnekante van mense uit te beeld. Geoff Hyland se produksie van Karel en Josel Capek se *Insect Play* was 'n baldadige, some visueel oorweldigende uitbeelding van die insekagtige bestaan van die mens - vreet en word gevreet.

En dan was daar - vir my 'n hoogtepunt van die naweek - Jazzart se dansdrama *Short Stores* wat met sensuele liggaamstaal van die hoogste artistieke gehalte meer sê as wat woorde kan uitdruk, sodat ek bewus word van die beperkings van die gesproke/geskrewe woord. Dit is opgevolg deur Mark Hoeben (self 'n danser van

formaat) se "kabaret" wat ons by tye laat huil het van die lag.

Groep twee het in die koelte van die Klein-Teater besin oor die voortbestaan van TAG en oor die vierletterwoord "cash". Die afsluitende plenum-vergadering het voorstelle van dié groep goedgekeur, onder meer dat TAG moet voortgaan om die belangrike rol te vervul as fasiliteerder vir dié soort ope gesprek wat ons in dié naweek beleef het.

Om op te som: Dit was jammer dat baie van die spelers nie kans gesien het om te bly en hulle kollegas se werk in oënskou te neem nie. Maar dit was oneindig lekker, vrugbaar en bevredigend dat dié wat wel gebly het sonder vooroordele, angs of verskuilde agendas openlik kon gesels oor die toekoms van 'n lewendige teater in 'n nuwe Suid-Afrika.

DIE CRITIC IS DOOD

Almal se tame critic, **ANDREA VINASSA**, was ook by die TAG-seminaar. Sy bring haar eie, subjektiewe, egosentriese, semi-ingeligde, wit, Anglo-Boerse, middel(dominante)klas, stedelike, eksentriek, romanties-idealistiese, K(k)atolieke, vroulike perspektiewe

HIERDIE resensent ('n oneerlike poging om 'n afstand tussen my en my onderwerp te bewerkstellig) het Dinsdag druiptert uit die Kaap teruggekeer ná 'n seminar oor teater-estetika en 'n uiteensetting van moontlike beginsels, kriteria en waardes vir die evaluering van teater. Daar sou ook riglyne opgestel word vir die ontwikkeling van teater in Suid-Afrika.

In een stadium was daar 'n soort stille konsensus dat kritici nie noodsaaklik is nie en dit het my oortuig dat kritici juis noodsaaklik is, nou meer as ooit.

Nou ja, ek het lank geworstel oor watter taal ek sou gebruik om my reaksies op die gebeurde te beskryf. Doen ek dit op Afrikaans (my tweede taal), verloor ek die subtieler moontlikhede van Engels tot genuanseerde. Doen ek dit op Engels,

verloor ek die poëtiese en visceral (daai maaghou-gevoelte) krag van Afrikaans. Met Engels sal ons weer polite gesprekkies vol eufimismes voer en met Afrikaans krimp my audience. Mens kan nie weg kom van estetika nie, besef ek toe, want die eienskappe van 'n medium, of dit taal of verf is, bepaal die aard van 'n kunsproduk.

En dis hopelik waaroor teaterpraktisyns ook dag en nag wroeg: die soektog na die oortuigendste manier om die boodskap by die grootse hoeveelheid mense tuis te bring. Dis waar beginsels, kriteria en waardes inkom.

Vir my is dit nutteloos om te neul oor die kritici waarmee ons opgeskeep sit. Hulle is produkte van hul tyd en plek.

Histories het die Afrikaanse koerante tot

so vyf-ses jaar gelede hoër (eng westerse) standaard in kunsoordeelings gehandhaaf as die Engelse koerante. Die rede is tog voor die hand liggend: hulle was die kulturele vaandeldraers van die ideologie van Afrikaner Nasionalisme en Afrikaanse kapitaal. Toe Nasionale Pers aan die begin van die eeu ontstaan het, sou dit dien as "wapen vir die stryd". Die instelling het committed intellektuele gelok. Om 'n aanstelling as kritikus by een van Nasionale Pers se koerante te kry het gepaard gegaan met min geld en baie prestige en status in die gemeenskap. Simplisties gestel moes resensente by die Engelse koerante, aan die ander kant, die belange van Engelse kapitaal dien. Nare goeters soos myngeld, Coca-Cola en consumerism moes hulle tot groot skeppende hoogtes begeester en terwyl daar geen politieke status in die job package was nie, was daar darem invloed... getalle. Standaard was dus nie 'n kwessie van "national pride" nie.

Dit is geensins ironies nie dat vir enkele dekades reeds weersprek Nasionale Pers se kunsblaai die politieke inhoud van die koerante. Hoof-redakteurs het hul kunsredakteurs outonomieit gegun. Omdat baie mense wat by kuns betrokke was, gewoonlik 'n liberaal-humanitêre houding teenoor apartheid ingeslaan het, het die "useful intellectuals" en die Nasionale bondgenote geword. Dit was noodsaaklik vir die Afrikaner Nasionale se kulturele oorlewing om 'n uitlaatklep vir die "dis-senting voice" te bied. Die skynbaar radikale stemme is gekoöpteer om die druk te verlig, terwyl die res van die redaksie rustig die hegemonie voortgesit het.

Toe almal in die middel-tagtigs sien hier kom 'n ding, het die kunsblaai skielik 'n insinking beleef en nou is voltydse kritici by *Beeld of Die Burger* so skaars soos hoendertande.

Vir die Engelse koerante was dit nie nodig om hierdie paradoks te weerspieël nie: hulle het in elk geval 'n soort liberaal-humanitêre houding ingeslaan en die stem van die Engelstalige kritikus was gewoonlik Anglosentries en "ideologie-loos". Ons sit nou met die probleem dat liberal humanitarianism covers a multitude of sins.

En dit is hierdie souties wat die teatermense so omkrap. Omdat teater in dié land gedomineer is deur die Engelse taal (ondanks die feit dat die Kunsterade uitvloeisel is van Afrikaner Nasionalisme), is dit die kritici by die Engelstalige koerante waaraan die teaterpraktisyns van die Wes-Kaap dié naweek hul pleidooie wou rig. Maar die kritici van die Wes-Kaap het by die huis gelê en wyn gedrink en na Mozart geluister op hul CD's. While Rome burns...

KRITIESE DENKE

Ek het my nie laat oorweldig deur die tirannie van verwagtinge nie: dat die debat uiteindelik uitgeloopt het op 'n breëbespreking van die krisis in teater, was vir my 'n aanduiding van Suid-Afrikaners se vrees vir kritiek. Dat lefties al hoeveel jare lank 'n kritiese standhouding teenoor die status quo gehandhaaf het, beteken nie noodwendig dat hulle werklik in kritiese denke belangstel nie.

Die gedagte dat 'n gepraterij deur 'n klomp intellectuals en teaterpraktisyns oor "riglyne vir die ontwikkeling van teater in Suid-Afrika vandag" het my nogal gepla.

Swart intellektuele en wit liberals knoei al lankal paternalisties saam (sedert King Kong en Athol Fugard se vroeë vyftigstukke saam met, interessant genoeg, die swart joernaliste van Drum wat verknog was aan Eurosentriese waardes) om beheer oor die ontwikkeling van teater te behou. Ek wonder dikwels of hul vertolking van "die behoeftes, aspirasies en begeertes van die mense" enigins met die werklikheid ooreengestem het. Gibson Kente se werk in die townships en die werk van Swart Bewussyns-kultuurorga-

nisasies was 'n poging om hierdie tendens teen te werk. Dalk kan Mbongeni Ngema ook hier inval, aangesien die Amerikaanse geldelike steun wat hy vir Sarafina ontvang het, hom van wit inmenging gevrywaar het.

Net 'n dom (hoe's dit vir 'n bielig van 'n waarde-beoordeling?) kritikus sal wil voor-gee dat die oorlewing en die primêre ontwikkeling van ware meerderheidsteater van kritici afhang. 'n Kultuur-teorie vir die tydperk van rekonstruksie is egter beslis noodsaaklik en seminare soos dié is 'n goeie begin. Praktyk en teorie behoort mekaar aan te vul, soos die visionêre die rasionele behoort aan te vul.

Ongelukkig kan geleentede soos die TAG-kongres oorgaan in 'n soort gemoedelike verlamming waar "ideologies korrekte" vooroordele, terminologie en vooronderstellings ook onbetwis wortel skiet.

Dit wil voorkom uit baie van die produksies dat nie genoeg bevraagtekening in die repetisie-lokaal plaasvind nie. Niemand sal met Eunice Malan wil stry dat funksie die primêre oorweging behoort te wees in die skepping van teater nie - ek dink dit geld in elk geval selfs vir sogenaamde bourgeois-teater - en dat vorm, inhoud, doel en estetiese kriteria 'n gevolg is daarvan nie. Wanneer spelers en regisseurs nie hul stof krities ondersoek nie, belemmer hulle die funksionering daarvan.

Enigiemand wat verder daarvoor wil lees kan by die Afrika-sosialis en teoretikus Robert Kavanagh se *Theatre and Cultural Struggle in South Africa* gaan inloer. Kavanagh het nou met 'n praktiese handleiding vir teaterpraktisyns getiteld *Making Popular Theatre: A Practical Manual* vorendag gekom. Dit word eersdaags deur Cosaw en College Press uitgegee.

THE NITTY GRITTY

Practitioners concerned with the destructiveness of critics of "the old order" who have for so long imposed their perceptions and cultural values on the rest of us, asked what could be done to rid theatre of this terrible scourge. Those seeking to replace unsympathetic critics with sympathetic critics should think twice. An ideologically sympathetic stance does not ensure an aesthetically sympathetic one.

In the past year or two I have witnessed displays of cerebral acrobatics on the part of many "intellectual practitioners" in all corners of the cultural sphere who, when faced with extinction have evinced remarkable chameleon-like adaptability to adopt new values and ideas.

One hopes is that somewhere, somehow a notion of good criticism and bad criticism can exist - this a very unpopular and unfashionable idea when applied to theatre itself - and that good and bad are not recognisable merely as prejudices we approve of and prejudices we don't. Criteria can be regarded as a kind of insurance policy against a repetition of the present state of affairs. For when the time comes for theatre to once again foist its irreverent and dissenting commentary on those in positions of authority, intellectual chameleons are of no use. (Or have I got it all wrong? Is this thing called majority theatre to be used as a tool to assist in our submission to the powers that be?) And let us not forget Meyerhold and Mayakovski.

Whether theatre needs critics must be prefaced by the question whether anyone needs theatre, for criticism can be seen as a validation of the fact that an ethereal, intangible theatrical activity has taken place. And if theatre is a form of discourse, critics are part of that discourse. Perhaps the alienation of the play from the critic is part of the apartheid legacy and the antagonism between critic and theatre practitioner a result of dreary old advanced capitalism.

Then again, perhaps we are better off

with the innocuous critics we have. At least we are spared the excesses of the likes of a Frank Rich. Theatre practitioners can probably be thankful that they have been spared the violence implicit in the interpretive methods of the so-called new literary critics.

CRITS CRITS CRITS

It is my experience that artists thrive on honest feedback and to deprive them of "quality control" is to patronise them and to diminish their considerable efforts. Hence this not very comprehensive critique of the pivotal production of the seminar, Mike van Graan's *Says Who?*, an examination of the role of ideology in the making and evaluating of cultural products.

The assiduous avoidance of value judgements prevented seminar-goers from utterances of a more critical nature than that the play was thought-provoking and that it focused the debate.

Unfortunately compliments work in the same way as disinformation: they are not helpful beyond their affirmative function, and tend to obfuscate the real issues. The critical question is never Is this good or bad? but How can one ensure that the impact of the work is maximised?

Says Who? is structured to approach the relationship between the media, critics, theatre practitioners and audiences from various angles, at the same time leading the audience towards greater participation.

The first section is a naturalistic exposition of an interview between a mainstream critic and a member of the progressive cultural movement. Van Graan uses irony to expose the prejudices of his characters; he turns turgid jargon into humour via the juxtaposition of characters; he mixes styles and forms. *Says Who?* is sight specific and one presumes his aim is didactic: to tell us that what has evolved into western, colonial theatre is not absolute, but relative and dependent on historical context.

Van Graan undermines his argument by stereotyping both his characters (it is difficult to tell whether out of self-deprecation or self-irony). The critic is a blonde bimbo who forgets her tape-recorder (read: the mainstream press is in it for the power and they couldn't give a shit for the oppressed). The sexist bias goes beyond his attitude to the female character: he castrates the male character at the political level by making him look like a horny opportunist with no integrity.

This aspect disturbs me more than the more obvious sexism of the initial juxtaposition... or is Van Graan acknowledging the death of morality in the late 20th century?

Discrediting characters by giving them "weaknesses" strikes me as somewhat counter-productive. Van Graan could have reversed this impression by having the two

actors change roles, further confounding us as to the vicissitudes of dialogue within a context.

The two satirical interludes in which an editor hires his critics from the ranks of the unemployment queue (naturally, the least qualified candidates are hired) have little function beyond pure entertainment. The section in which Van Graan quotes directly from reviews was potentially powerful; you don't need unhappy actors and playwrights to point out the inadequacies of critics, if you give them half a chance, they'll damn themselves.

Van Graan's penchant for ambiguity and paradox is effectively illustrated with a bravura torture scene which gives us the critic as victim of his need for a sympathetic platform for his ideas. Ever the devil's advocate, Van Graan unfortunately falls into the same trap as many a reactionary playwright in his equation of liberal values with, lets call it, "a lack of virility".

It was possible to derive much pleasure and insight from every play presented at the festival, but one always balks at having to present a shopping list of highlights. Having witnessed the productions, I am more convinced than ever that technical proficiency does not guarantee impact and that audiences have a boundless capacity for comprehending the worlds and experiences of other people.

JAZZART

Good critics should have antennae for boundary-breaking work such as that of Alfred Hinckel and Jay Pather at Jazzart. Hinckel informs me that a truly radical transformation of an artform has taken place. In the classroom he has achieved not a superficial mixing of traditional, ballet and contemporary dance styles, but a total integration resulting in the development of a "technique" which makes it possible for exponents of various styles to train together.

Their performance, *Short Stores*, which was collectively choreographed by the company, was a bit rough at the edges at a previous viewing. Nevertheless, the work bears witness to a desire on the part of artists to apply rigorous standards of excellence to their own work, standards more rigorous than any critic could ever dream up.

TRANSFORMATION

It is unrealistic to expect bourgeois critics to adapt. Ultimately, the generation of a new form of criticism is contingent upon the transformation of the media and the evolution of a critical discipline from within the same context as the "new" theatre, the critic and the play representing two poles of the same activity.

PRETORIA TECHNIKON

FILMFEES

11 Oktober tot 2 November

Verdere besonderhede volgende week, of skakel

(012) 318-5497

Min soprane kan Drivala dít nadoen

Truk se opvoering van **Les Contes d'Hoffmann** deur Offenbach is 'n belewenis wat mens meer as een keer wil ervaar, skryf **HENNING VILJOEN**

TRUK se aanbieding van Offenbach se *Les Contes d'Hoffmann* is 'n heerlike opera-belewenis waarin musiek, ontwerpe en regie saamsmelt om 'n oorkoepelende skouspel vir die oog, die oor en die siel te verskaf. Dis 'n produksie wat soos *Der Fliegende Holländer* en *Die Zauberflöte* vroeër vanjaar niks agteruit hoef te staan vir produksies op die internasionale operaverhoë nie. In atletiek-terme sou dit prestasies van wêreldrekordgehalte verteenwoordig - voorwaar geen geringe prestasie om drie sulke produksies in een jaar op die planke te bring nie!

Neels Hansen en Andrew Botha se uiters verbeeldingryke regie en ontwerpe slaag uitmuntend daarin om die moeilik opvoerbare opera se dramatiese handeling sinryk te ontplooi. Dis egter jammer dat die program geen aanduiding gee van watter weergawe gebruik is nie, want dit lyk op die oog af of dit 'n kompromie is tussen die Oeser-uitgawe van 1977 waarin die Antonia-toneel die Giulietta-toneel voorafgaan en die tradisionele Berlyn-weergawe, wat nie al Oeser se geherstruktoreerde musiek bevat nie.

Musikaal behoort die aand aan die besielde musikale leiding van Robert Maxym as dirigent, die briljante vertolking van Keith Olsen as Hoffmann en Jenny

Drivala se fenomenale kragtoer-vertolkings van die drie vroulike rolle Olympia, Antonia en Giulietta. Olsen beskik nie net oor 'n pragstem en die stamina om dié veeleisende rol enduit met die grootste deurleefdheid te bemeester nie, maar is ook 'n uitstekende akteur.

Drivala se driekuns is 'n uitdaging wat deur min soprane nagedoen word, omdat die rolle sulke uiteenlopende stemtipes vereis. Met haar ongelooflike tegniese beheer en musikaliteit slaag sy daarin om oortuigende vergetslatings van die drie rolle te gee, ten spyte daarvan dat die Giulietta ongemaklik laag in haar stem lê.

In sang en spel is Michelle Breedt 'n uiters geslaagde Nickklause. Die ander kleiner rolle, wat almal optimaal beset is, getuig van die diepte in die sangtalent wat plaaslik beskikbaar is, soos byvoorbeeld Bob Borowksy se deurwinterde vertolkings van Lindorf en Miracle, Rouel Beukes se deurleefde Coppeliuss en Crespel, Brain Miller se skreeusnaakse Spalanzani, Frantz en Pittichinaccio, die baie belowende vertolkings van Jannie Moolman as Nathanael en Cochenilla en Hanre Lass se resonante sang as die stem van Antonia se moeder. 'n Opera wat 'n mens beslis meer as een keer wil beleef.

MUSIEK

sonder grense

Die jaarlikse Galakonsert ten bate van die Staasteater Operastigting het gewys hoe die nuwe Oos-Europese vryheid tot interkulturele kruisbestuwing kan lei, skryf **HENNING VILJOEN**

DIE Suid-Afrikaanse Lugdiens en Truk se jaarlikse Galakonsert ten bate van die Staasteater Operastigting was nie net soos gewoonlik 'n baie luisterryke geleentheid nie, maar het vanjaar ook getoon dat musiek 'n universele taal is wat soos vliegtuie internasionale grense transendeer.

Met jong sangers uit Rusland, Hongarye, Bulgarye, Tsjeggo-Slowakye, Hongarye, Poland en Suid-Afrika staan die Gala-aand in die teken van die groter vryheid en beweeglikheid wat die wêreld tans oorspoel ná die val van die Berlynse Muur, apartheid en die kulturele boikot. Dié vryheid en beweeglikheid kan net ten goede tot interkulturele kruisbestuwing lei, soos die Gala-aand getoon het.

Wat 'n groot lekkerte was dit nie om 'n werklike Russiese bas te hoor, soos Aleksander Anisimov, met sy ontroerende vertolking van Gremm se aria uit *Eugene Onegin* en sy meesterlike sang in "La Calunnia" uit *Il Barbiere di Siviglia*.

Nie dat Suid-Afrika se Hanlie Stapela enigsins agteruit hoef te gestaan het met haar verbysterende vertolking van die virtuose aria "Bel ragio" uit Rossini se *Semiramide* nie. Hier is Suid-Afrika se eie Joan Sutherland of Sheryl Studer in wending. Ja dis 'n mondvol, maar dit was 'n vertolking wat so 'n mondvol verdien!

Daar was ook 'n ryke oes aan wonderlike mezzo-soprane in Mariana Pentcheva

(Bulgarye) en Lenka Smidova (Tsjeggo-Slowakye) wat die gehoor oorrumpel het met arias van Donizetti, Saint-Saens, Mascagni en Verdi. Dis jammer dat Lenka Smidova nie "O don fatale" gesing het soos op die oorspronklike program aangedui is nie, want sy het 'n stem met die nodige krag vir dié aria.

Adam Kruszewski (Poland) het 'n sjarmante verhoogspersoonlikheid gekombineer met uitstekende bravura sang in "Largo di Factotum" uit *Il Barbiere di Siviglia*. Dis egter jammer dat sy tweede aria - Giovanni se sjampanje-aria - nou nie juis ideaal is vir 'n konsert van dié aard nie.

Minder gelukkig was die Hongaarse sopraan Rose-Marie Farkas se bydrae uit Norma en Ernani met 'n stemproduksie wat voortdurend ratte verander en sodoende geen musikale lyn vorm nie. Ook Andre Howard het 'n minder gelukkig aand beleef met Enrico se aria uit *Lucia di Lammermoor* wat glad nie lekker in sy stem lê nie. (Hy het hom tewens ook as Dapartutto in die Verhale van Hoffmann ook versing. Is hy dalk besig met 'n fachwisseling of 'n stemkrisis?)

Die Gala-konsert is op 'n hoogtepunt afgesluit met die bekendmaking van Hanlie Stapela as vanjaar se wenner van die Staasteater Operastigting-prys en die SAL-trofee asook 'n Goudklasretoerkaartjie van die SAL om oorsee te gaan studeer.

die week by die MARK-TEATER

DIE BAXTER-TEATER

bied aan
Robert Kirby bied aan
Panics

Met Robert Kirby, Graham Hopkins, Frantz Dobrowsky, Selle Maake Ka-Ncube en Michelle Scott

Maan - Vry: 8nm, Sat om 6 en 9nm.

UPSTAIRS BY DIE MARK

Die Mark-teater Company
bied aan

Fatima Dike se So What's New

Regisseur Barney Simon

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15nm. Laaste drie vertonings
So what's new? deur Fatima Dike eerste voorskou 19 September

DIE LAAGER-TEATER

Die Market Theatre Company
bied aan

Rainshark

regisseur Neil McCarthy

met Jamie Bartlett, Kate Edwards, Ramolao Makhene, Judy Broderick and James Whyte

Maan - Vry: 8.15nm Sat 6.15 en 9.15.

KIPPIES

Tone Colours

Dins - Don R10, Vry - Son R12

MARK GALERYE

David Goldblatt foto's en Dumisani Khumalo se skilderye

VLOOMARK

9 vm-4nm Saterdag

Telefoon(011) 832-1641

Besprek by Computicket

H/v Breë- en Wolbuterstrate, Newtown, Johannesburg.

Design a waterfront sculpture

THE Dock Road Waterfront Sculpture Project has just launched a competition for the first public art work in Cape Town's vibrant Victoria & Alfred Waterfront. The aim of the competition - which is open to all - is to find a suitable public artwork to be placed on Alfred Square in front of the Dock Road Venue.

The project is jointly sponsored by the Dock Road Theatre/Cafe/Venue complex and the Victoria & Alfred Square in front of the Dock Road Venue.

R20 000 will be available as artist's fee, which includes the design, execution and erection of the sculpture. The organisers have also undertaken to seek sponsorship for the cost of the materials.

The organisers have set no limits to the nature or appearance of the sculpture, but have indicated a "design approach". They would like artists to consider the possibility of a "user-friendly" piece which may be directly or indirectly participatory in nature and seek to engage the public.

Also as far as the choice of materials is concerned, the organisers feel that the Victoria & Alfred Waterfront environment should be considered: "Materials should be sympathetic to the character of the waterfront, which is that of a working harbour. Intrinsically expensive materials such as bronze, marble should be avoided. Materials should be robust and durable such as hard wood, concrete, brick, iron, steel, fibreglass, aluminium, or replaceables such as canvas, rope."

Sketch proposals must be submitted by December 15, 1991. These will be judged and considered for a short-list made.

The sculpture competition will be judged by Neville Dubow, professor at the Michaelis School of Fine Art, and Marilyn Martin, director of the South African National Gallery.

More details are available from Melvyn Minnaar on 021-254334, PO Box 6874, Roggebaai 8012.



Motshabi Tyelele, Nomsa Xaba en Maphiki Maboe in *So What's New?*

SUSTERLIKE ONDERONSIES

TEATER: SO WHAT'S NEW?

Deur Fatima Dike

Regie: Barney Simon

Met Maphiki Maboe, Doris Sihula, Nomsa Xaba en Motshabi Tyelele

Mark-Teater tot 26 Oktober.

LAETITIA POPLÉ

DORIS se sjebien is die daaglikse kuisplek van vier vroue wat al skinderend na Amerikaanse sepië kyk. Hul lewens is net so vol intriges as dié van die kleurrike TV-karakters - al verskil is die geweld op hul voorstoep.

Hulle is selfmade women, met motors en eiendom en geen man het hulle gehelp tot waar hulle is nie. Dit beteken nie dat hulle sonder mans oor die weg kan kom nie. Elkeen moes al haar bitter dosis teleurstellings en ontroue mans wegsluk. Daar's nie sprake van romanse nie: mans hou net die bed vir 'n aand of twee warm, dan is hulle vort.

Die vroue baklei voortdurend met mekaar, maar hul liefde vir mekaar is duidelik. Die wisselwerking tussen hulle belig talle fasette van vroue se verhoudings - soms ongenaakbaar. Die verhouding tussen ma en dogter, die wedywing tussen susters, die verhouding tussen man en vrou en die onderskraging van die susterhood word uitgebeeld.

Die sjebien-queen Doris (Doris Sihula) regeer haar sjebien en haar dogter, Mercedes,

met 'n ysterhand. Sy verwag van haar dogter om 'n graad huis toe te bring, nie 'n geboortesertifikaat nie. Dis duidelik dat Doris geen idee het waarom Mercedes se lewe gaan nie - al kommunikasie is ongelyke, tipiese ma-dogter gesprekke. Die gehoor weet méér van Mercedes, want sy vou in 'n stadium politieke pamflette en hulle hoor haar gesprekke met haar aktivis-boyfriend. Tesame met die gerugte van geweld skep dit 'n spannende teenhanger vir die ouer vroue se lewens, wat onverpoos voortgaan. In een toneel, byvoorbeeld, bekommer Thandi haar meer oor haar motor as oor die geweld. Motshabi Tyelele is 'n lewendige Mercedes, 'n wulpse, ontluikende tiener met 'n besige kop.

Pat (Maphiki Maboe) en Thandi (Nomsa Xaba) was voorheen die Chatanooga Sisters en deel van die glansryke showbiz-wêreld. Pat is nou egter 'n rigtinglose eiendomsagent wat sukkel om die pot aan die kook te hou en die flambojante Thandi dryf handel met dwelms. Hulle ontnugtering met hul lewens blyk soms uit hulle susterlike onderonsies.

Die stuk word in kort grepië aangebied. Sommige van die monoloë het ek egter vervelig gevind. Die stuk is geskryf deur die Kaapse dramaturg Fatima Dike en die karakters is deur Simon verder ontwikkel in die Mark se laboratorium.

Mens kan die produksie ervaar as 'n yl komedie, met 'n lag of twee om die lyf. Jy kan ook vaskyk teen die alledaagseheid en vra wat is nuut. Maar as jy agterna die terloopsheid van sekere voorvalle onthou, besef jy hoeveel liefde en moed die vroue het. Dié insig verander die prentjie.

Agter die masker van nasionalisme

ROLPRENT: LE BRASIER

Met Maruschka Detmers, Jean-Marc Baïr en Wladimir Kotliarov

Regie: Eric Barbier

CHARL-PIERRE NAUDÉ

LE BRASIER - "Die Helleput" - handel oor die haglike lewe en uiteindelijke repatriasie van Poolse trekarbeiders in Frankryk in die vroeë jare dertig, net voor die Tweede Wêreld-oorlog.

Ek kan dié rolprent onvoorwaardelik aanbeveel as regstreeks ter sake in die geskiedenis van Suid-Afrika. As iemand ooit gewonder het waarom Europa so gal braak oor apartheid - dié rolprent laat jou in verwondering oor hoe ons hier so suksesvol 'n mikrokosmos kon skep van die heel belangrikste foute wat Europa voor die Tweede Wêreld-oorlog self begaan het.

Le Brasier vertel die geskiedenis van die trekarbeiders vanuit hulle hoek. Daar is natuurlik meer as een soort verhaal oor dieselfde gebeure wat vertel kan word - maar jy kry oortuigende en onoortuigende verhale. Probeer hierdie een omseil.

Kunstenaars wat graag wil preek - gaan

kyk asseblief hoe dit gedoen moet word. Die verhaal is eenvoudig: 'n Poolse werker (die man) raak verlief op 'n Franse werker (die vrou), maar hul liefde word wreed gekelder deur Frans/Poolse nasionalistiese rassisme teenoor mekaar.

Dié tragedie is simbolies van wat verkeerd geloop het met die Wes-Europese werkerstryd teen die skynheilige en wrede geldbase: die werkers was in hul ware stryd - die werkerstryd - verdeel deur sentimente wat ten opsigte van hul lewens eintlik kunsmatig was: nasionalistiese gevoelens.

Nasionalisme is die ideologie van die bourgeoisie wat deur dié klas behendig en sinister ontplooi word om die werkers se aandag van hul werklike lyding af te trek en sodoende deur 'n verdeel-en-heers taktiek ewigdurend in boeie geslaan te word.

Almal wil tot iets behoort, des te meer as mens tot die dood toe arm en moedeloos is, want sulke gevoelens gee die lewe betekenis. Net jammer nasionalisme gee aan 'n ander - die kapitalis - se lewe sy ryke en gesteelde betekenis en aan die werkers 'n vals tuiste.

Glad nie 'n wonder nie dus dat apartheid

- wat vir 'n meedoënlose trekarbeiderstelsel verantwoordelik is - die Kommunisteparty verban en die Totale Aanslag uitgedink het. En g'n wonder nie ons het nou, meer as ooit - om 'n ou slagspreuk buite konteks op te roep - mense nodig wat na die "onderste klasse" se belange wil omsien.

Met *Le Brasier* kry jy nie die gevoel die waarheid word ter wille van die storie ooreenvoerdig nie, soos bv in *Salvador* van Oliver Stone. Miskien omdat die verhaal van werker-uitbuiting in sy basiese vorm die eenvoudigste verhaal is sedert Adam en Eva.

Die lot van die Poolse trekarbeiders toon miskien waarom Pole ná die nasionalistiese eksesse van die Tweede Wêreld-oorlog so maklik voor Rusland se kommunistiese allure geswig het. Jammer die Poolse werkers se lot het toe nie verbeter nie - die liewe Rusland het maar gemaak soos die Franse: die Poolse werkers onderwerp.

Le Brasier is 'n klein kunswerk - sterk beïnvloed deur *Germinale* deur Emile Zola, maar laat die kyker met allerlei uitkringende nadenke - oor die wêreld se politieke erfenis.

Dit gaan hier oor nasionalisme versus die werkerstryd. 'n Siening wat *Le Brasier* voorstel, was dat Europa aan die Tweede Wêreld-oorlog uitgelewer is omdat die magshebbers in die onderskeie lande nasionalistiese gevoelens so gevaarlik hoog aangeblaas het ten einde middelklasbelange teen die eise van die werkers te beskerm. Hulle moes oplaas oorlog maak. Met wie se bloed? Merendeels die werkers s'n natuurlik.

Die "helleput" van die titel is nie slegs 'n verwysing na die werkers se lot nie, maar ook die straf van vals politiek. Die hele wêreld ly nou nog aan die nagevolge van die Tweede Wêreld-oorlog.

Die ontstellendste is dat die sinistere verhouding tussen nasionalisme en werker-uitbuiting dalk nie oor is nie - as gekyk word na die opkomende nasionalisme in die Sowjetunie. Sonder om nasionalisme 'n sondebok te maak, moet 'n mens darem sy slaggate betyds besef.

Dis nie moeilik om 'n korrelatief vir *Le Brasier* se gebeure in die geskiedkundige én die hedendaagse Suid-Afrika te vind nie. Aanbevole kykstof vir Pik Botha wat so sleg sy mas teen Joe Slovo opgekom het op TV onlangs - asook die res van ons.

Onamanklike rolprenteteaters

JOHANNESBURG

MINI CINE - Pretoriastraat 49, Hillbrow. (011) 642-8915:
 Vandag en more: The unbearable lightness of Being
 Dinsdag tot Donderdag: Manon of the Spring
 Vertonings om 3nm, 6nm en 9nm.
 Spesiale vertoning Woensdagaand: Rocky Horror en Some Like It Hot. Kaas-en-Wyn
SEVEN ARTS: Grantlaan, Norwood. (011) 483-1680:
 Franse filmfees

CINE CORLETTE Bramley, (011) 786-0324.

Cine 1: Vandag tot Maandag: Rescuers down under
 2.30nm, 6nm, 9nm
 Cine 2: Oliver and company
 2.30, 6 en 9nm.
 Too hot to handle tot volgende Donderdag

NU METRO THEATRES
 4-10 OCTOBER BOOK AT COMPUTICKET
 (EXCEPT MITCHELL'S PLAIN)

ALL SHOWS R6.50
 EXCEPT 7.45 PM SHOW R9.50
 (FISH HOEK/BRACKENFELL 7.45 PM R8.50)
MITCHELL'S PLAIN: MORNINGS & MATINEES R4.00
 EVENING SHOWS R5.00

NU METRO CLAREMONT 1-6
 THE ATRIUM 683-1123

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

ZANDALEE
 Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO BRACKENFELL 1-4
 CHECKERS CENTRE 981-8100

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NU METRO OSCAR
 ADDERLEY STREET 45-2585

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NU METRO RONDEBOSCH
 MAIN ROAD 685-4569

LAWRENCE OF ARABIA
 The Magnificent Classic in its Restored Glory
 Peter O'Toole, Anthony Quinn (A)
 DAILY: 9.30, 2.00, 7.45

NU METRO 1-2
 MITCHELL'S PLAIN 32-2040

KINDERGARTEN COP
 Arnold Schwarzenegger (2-8 PG)
 PLUS
THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 MON-FRI: 9.30, 2.00, 7.30, SAT: 11.00, 3.30, 8.00

AMERICAN COMMANDO'S
 PLUS
KILLER'S ROMANCE
 MON-FRI: 9.30, 2.00, 7.30, SAT: 11.00, 3.30, 8.00

BACKDRAFT
 Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-10 VILLAGE WALK 883-9558

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

COMMUNION
 Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

OSCAR
 Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

OLIVER & CO
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

DRUGSTORE COWBOY
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

WHITE FANG
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NEVER ENDING STORY 2
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NIKITA
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-6 HYDE PARK 447-3091

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TREASURE ISLAND
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

GREMLINS 2
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KINDERGARTEN COP
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NIKITA
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO CITY 1-8
 Cnr. CLAIM/PLEIN ST. 337-3033/5871

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

OSCAR
 Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

COMMUNION
 Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

ZANDALEE
 Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

HENRY AND JUNE
 Fred Ward, Uma Thurman (2-21)
 DAILY: 10.00, 2.15, 5.15, 8.00, 10.30

NU WORLD CENTRE
 1-8 BARAGWANATH ROAD 494-3001
 ALL ADMISSIONS R5.00
 PLEASE NOTE NEW SCREENING TIMES
 MON-THURS: 2.30, 5.15, 7.45
 FRI-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BACKDRAFT
 Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

ZANDALEE
 Nicolas Cage, Erika Anderson (2-19)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

TOO HOT TO HANDLE
 Alec Baldwin, Kim Basinger (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-7 HILLBROW 725-1095

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BACKDRAFT
 Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
 DAILY: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

COMMUNION
 Christopher Walken, Lindsay Crouse (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-2
 BALFOUR PARK 887-8548

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THE LITTLE MERMAID
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

THELMA & LOUISE
 Susan Sarandon, Geena Davis (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

KING RALPH
 John Goodman, Peter O'Toole (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NEVERENDING STORY 2
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

IN BED WITH MADONNA
 Plus 'Justify My Love' (Music Video) (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

OSCAR
 Sylvester Stallone, Tim Curry (A)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-2
 ALBERTON 907-2362

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO
 RANDBURG 787-0340

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO
 7 ARTS NORWOOD 483-1680

UTA FRENCH FILM FESTIVAL AND SUNDAY CINEMA
 See 'whats on' for details

LEBA KLERKSDORP (018) 462-4564

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO
 MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266

THE NAKED GUN 2 1/2
 Leslie Nielsen, Priscilla Presley (2-10 PG)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

A KISS BEFORE DYING
 Matt Dillon, Sean Young (2-18)
 DAILY: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO
 MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266

BACKDRAFT
 Kurt Russell, Rebecca De Mornay (2-16)
 MON-FRI: 7.00, 9.00, SAT: 5.00, 7.00, 9.00

CLEAN AND SOBER
 Michael Keaton (2-18)
 MON-FRI: 7.00, 9.00, SAT: 5.00, 7.00, 9.00

MEGACITY NU METRO
 MMABATHO (0140) 2-3553
 MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
 SUN: 12.15, 2.45, 5.15, 7.45, 10.00

GOLDEN ACRE 25-2720

DYING YOUNG
 THE SCREENS MOST DYNAMIC STAR IN HER BEST ROLE YET (2-16)
 JULIA ROBERTS
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 FRI/SAT: 9.30, 11.30 am, 1.15, 2.30 pm
 MON-THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30 pm
 Sparkling new Animated Entertainment (All)

ROCK * a * DOODLE
 Sparkling new Animated Entertainment (All)
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15 pm
 RETURN TO BLUE LAGOON
 HOLIDAY ENTERTAINMENT (P.G. 2-10)

WHAT ABOUT BOB
 ZANY, HILARIOUS, COMEDY (All)
 DAILY: 7.45, 10.00 pm
 NIGHTLY: 7.45, 10.00 pm

THE COMMITMENTS
 NIGHTLY: 7.45, 10.00 pm

MONTE CARLO
 25-3052
 DAILY: 10.00 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 JOHN CANDY • MAUREEN O'HARA
ONLY THE LONELY
 A comedy for anyone who's ever had a motto (P.G. 2-10)

HENRY V
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.15, 8.00, 10.15 pm

AUNT JULIA AND THE SCRIPTWRITER
 AN OUTRAGEOUS COMEDY (2-13)

PROTEA CLAREMONT
 61-7979
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 JULIA ROBERTS
DYING YOUNG
 THE SCREENS MOST DYNAMIC STAR IN HER BEST ROLE YET (2-16)

ONLY THE LONELY
 A comedy for anyone who's ever had a motto (P.G. 2-10)

ROCK * a * DOODLE
 Sparkling new Animated Entertainment (All)
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 MON-THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45 pm
 WED/THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
 LESLIE NIELSEN

AUNT JULIA AND THE SCRIPTWRITER
 AN OUTRAGEOUS COMEDY (2-13)

MAYNARD MALL WYNBERG
 761-0131
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 JULIA ROBERTS
DYING YOUNG
 THE SCREENS MOST DYNAMIC STAR IN HER BEST ROLE YET (2-16)

ONLY THE LONELY
 A comedy for anyone who's ever had a motto (P.G. 2-10)

ROCK * a * DOODLE
 Sparkling new Animated Entertainment (All)
 DAILY: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
 MON-THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45 pm
 WED/THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
 LESLIE NIELSEN

AUNT JULIA AND THE SCRIPTWRITER
 AN OUTRAGEOUS COMEDY (2-13)

STELLENBOSCH
 (022) 31-4434
 FRI/SAT: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
 MON/TUES: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45 pm
 WED/THURS: 9.45 am, 12.00, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
 JOHN CANDY • MAUREEN O'HARA
ONLY THE LONELY
 A comedy for anyone who's ever had a motto (P.G. 2-10)

ROCK * a * DOODLE
 Sparkling new Animated Entertainment (All)
 DAILY: 9.45 am, 12.00,

STER-KINEKOR

4 OKT - 10 OKT
TOEGANGSPRYS
R6,50 ALLE VERTONINGS BEHALWE
R10,00 VIR HOOF-AANDVERTONING
(TUSSEN 19H30 & 20H30)
R2,25 VIR PENSIONARISSE (1 DAG VERTONINGS MAAN-DOU)

ROLPRENTGIDS VIR DIE GROOT SKERM

KREDIETKAARTE AANVAAR

STER-KINEKOR

SENTRAAAL

SK KINE ENT CENTRE
1-10 331-3841/2/3

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)
'N SKREEUSNAAKSE KOMEDIE MET
LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)
KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N
ROERENDE DRAMA OOR LIEFDE EN
OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)
'N LAGWEKKENDE KOMEDIE!

THE COMMITMENTS (2-16)

TOO HOT TO HANDLE (2-18)

OSCAR (A)

**FX2 - THE DEADLY
ART OF ILLUSION** (2-13)

ZANDALEE (2-19)

Maan-Don: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
11 Okt - NEW JACK CITY (2-19)
11 Okt - ANGEL TOWN (2-16)

ONDERDAK PARKERING BESKIKBAAR
BY VOORSTE INGAANG NA KINE CENTRE
NA 4 NM MAAN-VRY, SAT, HELE DAG

SK CARLTON
1-5 331-2332

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
ONLY THE LONELY (VV2-10)

THELMA & LOUISE (2-18)

OUT FOR JUSTICE (2-19)

Maan-Don: 8.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.30 nm
Dinsdag: 8.30, 12.00, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
BACKDRAFT (2-16)

Maan-Don: 8.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
Vry-Sat: 8.00, 10.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

SHORT TIME (2-13)

ONDERDAK PARKERING BESKIKBAAR

SK HILLBROW
1-3 725-3134/725-2061

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
DYING YOUNG (2-16)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

THE COMMITMENTS (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
11 Okt - ANGEL TOWN (2-16)

SUID

SK SOUTHGATE MALL
1-7 942-2036/7

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

ONLY THE LONELY (VV2-10)

Maan-Don: 8.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 8.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

Maan-Don: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
11 Okt - ANGEL TOWN (2-16)

NOORD

SK SANDTON CITY
1-9 783-4430/1

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
ONLY THE LONELY (VV2-10)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

L.A. STORY (2-14)

THE GRIFTERS (2-16)

Maan-Don: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
Dinsdag: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

**FX2 - THE DEADLY
ART OF ILLUSION** (2-13)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
THE COMMITMENTS (2-16)

Maan-Don: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
POINT BREAK (2-16)

SK CRESTA RANDBURG
1-3 476-3802

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 nm
DYING YOUNG (2-16)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 8.00, 10.15 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

SK RANDBURG
1-2 787-5446

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ONLY THE LONELY (VV2-10)

Maan-Don: 8.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
Dinsdag: 8.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 7.45, 10.00 nm
Vry-Sat: 8.00, 10.15 nm
L.A. STORY (2-14)

SK NORTHCLIFF
1-2 787-6816

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ONLY THE LONELY (VV2-10)

THE COMMITMENTS (2-16)

SK THE MALL ROSEBANK
STER-KINEKOR'S WORLD OF DIFFERENCE
1-10 880-2866/7

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
**WHAT HAPPENED
TO SANTIAGO?** (A)

(LO-QUE-LE-PASO-A-SANTIAGO -
SPAANSE DIALOOG/ENGELESE BYSKRIFTE)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
**WHERE ANGELS
FEAR TO TREAD** (A)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 nm
HENRY V (A)

Maan-Don: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
HAMLET (A)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
**AUNT JULIA & THE
SCRIPTWRITER** (2-13)

THE GRIFTERS (2-16)

THE ROAD TO MECCA (2-12)

MILOU IN MAY (2-14)

(MILOU EN MAY - FRANSE
DIALOOG/ENGELESE BYSKRIFTE)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
FLIRTING (2-12)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
DANCES WITH WOLVES (2-12)

VOLGENDE AANBIEDING
A DAY TO REMEMBER (A)

SK CONSTANTIA ROSEBANK
1-2 788-4300

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 nm
DYING YOUNG (2-16)

THE COMMITMENTS (2-16)

OOS

SK GOLDEN WALK
1-4 GERMISTON 825-8326

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

MIDDERNAG VERTONING WOENS 9 OKT
- A NIGHTMARE ON ELM STREET 5

Maan-Don: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
Dinsdag: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 5.30, 7.45, 10.00 nm
WHAT ABOUT BOB? (A)

VOLGENDE AANBIEDING
11 Okt - NEW JACK CITY (2-19)

SK EASTGATE
1-6 622-3617/8

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE DRAMA
OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

ONLY THE LONELY (VV2-10)
'N ROMANTIESE KOMEDIE MET JOHN
CANDY & ALLY SHEEDY!

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)
KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)

THE COMMITMENTS (2-16)

Maan-Don: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
Dinsdag: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
18 Okt - ANOTHER YOU (2-14)
18 Okt - A NIGHTMARE ON ELM
STREET 5 (2-18)

SK FLORA
1-2 472-1658

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)
(WOENS 9 OKT - DYING YOUNG)
(OM 5.30 & 7.45 NM)

Maan-Don: 10.00, 12.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15 nm
SHORT TIME (2-13)

Maan-Don: 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

SK HIGHGATE
1-5 474-2013

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)
'N BETOWERENDE MUSIKALE
KOMEDIE STROKIESPRENT!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)
'N SKREEUSNAAKSE KOMEDIE MET
LESLIE NIELSEN & PRISCILLA PRESLEY!

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

WHAT ABOUT BOB? (A)

Maan-Don: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 8.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
11 Okt - ANGEL TOWN (2-19)
11 Okt - NEW JACK CITY (2-19)

SK KRUGERSDORP
1-2 665-5330
Alle kaartjies R6,50 elk

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

ONLY THE LONELY (VV2-10)
'N ROMANTIESE KOMEDIE!

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)

VOLGENDE AANBIEDING
18 Okt - ANOTHER YOU (2-14)

SK POTCH

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.30, 9.45 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.30, 9.45 nm
DYING YOUNG (2-16)

ONLY THE LONELY (VV2-10)

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

Maan-Don: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
Dinsdag: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDING
18 Okt - ANOTHER YOU (2-14)

WES

SK WESTGATE
1-6 764-2530

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
DYING YOUNG (2-16)
JULIA ROBERTS IN DIE ROERENDE
DRAMA OOR LIEFDE EN DAPPERHEID!

ONLY THE LONELY (VV2-10)
'N ROMANTIESE KOMEDIE MET JOHN
CANDY & ALLY SHEEDY!

THE NAKED GUN 2 1/2 (VV2-10)
'N SKREEUSNAAKSE KOMEDIE!

**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)
KEER TERUG NA DIE PARADYS. 'N
ROERENDE DRAMA OOR LIEFDE EN
OORLEWING!

WHAT ABOUT BOB? (A)

Maan-Don: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
Dinsdag: 9.30, 11.00, 12.30, 2.00, 3.30, 5.30 nm
ROCK-A-DOODLE (A)

Maan-Don: 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 7.45, 10.00 nm
POINT BREAK (2-16)

VOLGENDE AANBIEDINGS
18 Okt - ANOTHER YOU (2-14)
18 Okt - A NIGHTMARE ON ELM
STREET 5 (2-18)

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
**RETURN TO THE
BLUE LAGOON** (VV2-10)

Maan-Don: 10.00, 12.15 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15 nm
SHORT TIME (2-13)

Maan-Don: 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
Dinsdag: 2.30, 5.30, 8.00, 10.20 nm
POINT BREAK (2-16)

SK SOUTHGATE
1-5 474-2013

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
ROCK-A-DOODLE (A)
'N BETOWERENDE MUSIKALE
KOMEDIE STROKIESPRENT!

Maan-Don: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 nm
Dinsdag: 10.

vryekeusefilms



Julia Roberts in Dying Young

**** VOORTREFLIK
 **** STERK AANBEVEEL
 *** SIEN GERUS
 ** SO-SO
 * VERMY AS JY NUGTER IS

*** A KISS BEFORE DYING

Sien oorkantste bladsy vir Charl-Pierre Naudé se sensensie.

**** DRUGSTORE COWBOY

Almal is nuuskierig om te sien of Matt Dillon kan voortgaan met die briljante spel wat hy in dié vernieuende prent geopenbaar het. Dis 'n drug-movie wat 'n mens presies vertel waarom drugs so lekker is en waarom gevaar so aantreklik is. Dillon speel die leier van 'n dwelm-bende wat aptekers beroof. Die visuele styl van die prent asook die verskyning van William Burroughs as 'n priester is boelend. "There's nothing more life-affirming than having the shit kicked out of you," is een lyntjie dialoog wat ek nooit sal vergeet nie. ANDREA VINASSA

**** IN BED WITH MADONNA

What you see is what you get. Madonna is eintlik 'n kuis Katolieke meisietjie wat voor elke show bid. Sy is 'n verloopte ellendeling in 'n onstuimige wêreld. Sy is nog verlief op Sean Penn. Sy is insecure. Sy is 'n loner. Sy is 'n perfeksonis. Ek dink nie sy breek hier 'n lansie vir vroue-regte nie... sy is 'n superster en hoef haar nie te bekommer oor ekonomiese sake nie. Aan die ander kant is haar lewe so banaal soos die res van ons s'n. Sy verklaar alles en niks in hierdie tegnies uitmuntende toerprent. 'n Mens sien die koon van die 90's sonder make-up, maar hoe kan sy ooit regtig sonder make-up wees? Sien 'n mens deur een fasade, besef jy daar is nog een of geen fasade. AV

***** HENRY V

Kenneth Branagh word alom beskou as Laurence Olivier se opvolger as Engeland se voorste Shakespeariaanse akteur. Hy is ook 'n fenomeen: hy het in die ouderdom van 28 (Henry se ouderdom toe hy derduisende Franse met enkele honderde Engels soldate by Agincourt verslaan het) dié merkwaardige prent gemaak. Henry V is merkwaardig juls omdat dit Shakespeare se teks so eenvoudig en helder aanbied. Moet dit nie misloop nie. AV

** DYING YOUNG

Daar is geen sin om mense af te raal om hierdie sentimentele prent te sien nie: Julia Roberts se haarstyl is belangwekkend. Met Campbell Scott, die mooi kêrel van Longtime Companion. Sêde storie as Pretty Woman. AV

** ONLY THE LONELY

Nog sentimentaliteit met John Candy in 'n komedie oor wat gebeur as 'n middeljarige polisie-man verlief raak. Probleem is, Danny woon nog saam met sy onaangename ma. AV

**** THELMA & LOUISE

Danksy die vertolkings van Susan Sarandon en Geena Davis, word dié middelmatige prent verhef tot iets diepers. Thelma en Louise is gewone vroue, maar hulle word gedwing om van die polisie te vlug nadat Thelma 'n verkragter doodskiet. Dis 'n road-movie wat 'n mens laat dink oor die subtiliteit en alomteenwoordigheid van vroue-hatery. AV

**** WHAT ABOUT BOB?

Yea, what about him? Richard Dreyfuss speel 'n sielkundige wie se ywerige pasiënt hom mal maak. Die draaiboek is geskryf deur Tom Schulman - hy het Dead Poet's Society geskryf. Frank Oz, die regisseur van The Dark Crystal, maak hier weer 'n bulging in die regisseursstoel. Almal wat vriendskap en gemoedelikhed haat, sal dié prent geniet. Dit gaan oor 'n dikvellige neuroot met derduisende fobes, gespeel deur Bill Murray... hy is 'n dogter se ergste nagmerrie. AV

*** LE BRASIER

Toe Maruschka Detmers so sewe jaar gelede deur Jean-Luc Godard gekies is om Isabelle Adjani in Prenom: Carmen te vervang, het sy oombliklik 'n soort sterstatus behaal sonder om enigiets te doen. Dié Nederlandse aktrise het daarna in verskeie Franse en Duitse prente gespeel wat ons nooit hier te sien gekry het nie. Detmers is deur kritici geloof as iemand met uitsonderlike talent. Ons het haar uiteindelik in die middelmatige, soetsappige Cannon-prent Hanna's War gesien en sy het ons nie juls gelimponeer nie. Nou gee ons haar nog 'n kans met Le Brasier, 'n Pools-Franse ko-produksie oor 'n gesin wat in 1931 na Frankryk toe emigreer. Die prent speel in 'n koolmyn-gemeenskap en is 'n soort moderne Romeo & Juliet. AV

*** KING RALPH

Daar's al weer 'n oorvloed komedies en Peter O'Toole kan deesdae net snaaks wees. Die oorgewig John Goodman (nie almal se gunsteling-komediant nie) speel teenoor dié grootste Britse akteur in 'n produksie wat probeer om Amerikaanse en Britse humor te meng. 'n Eenvoudige klavierspeler volg die Royal Family op as heerser van die hedendaagse Britse Ryk. Skielik moet hy sy Hawaii-hemp vir 'n uniform verruil. Die Britse pers is natuurlik daar om Ralph se verleenheid aan dié massas uit te blaker. AV

** SHORT TIME

Net vir die verveeldes. Dis 'n deurmekaar komedie oor 'n cop wat een week voor hy aftree hoor hy het 'n terminale siekte. AV

* STOCKADE

Die Sheen-gesin kom toe nie die mas op nie. AV

*** NAKED GUN 2.5

The Smell of Fear. Die eerste Naked Gun het my verveel. Ek verwag nie veel meer van die tweede een nie. AV

*** DREAMS

Akira Kurosawa se pragtige drome het my nie aangestaan nie. Sy apokaliptiese visie is eenvoudig te estetis. AV

*** THE COMMITMENTS

Dis mag Alan Parker se beste en meesondermynend prent wees, maar ongelukkig gaan die verhaal van 'n musikergroep se ontstaan en einde gebuk onder herhaling en voorspelbaarheid. Die pikante taal, die strake vol local colour, Parker se duidelike tegniese vaardigheid en die vurige vertolkings van die jong muskante is nie genoeg om die prent van oppervlakkigheid te red nie. AV

***** KORCZAK

Dis byna ongehoord dat 'n verspreider 'n prent 'n tweede kans by die loket gee. Dit het met dié uitsonderlike een gebeur. Andrzej Wajda se prent oor die Poolse dokter, skrywer en kampvegter vir kinderregte, Janusz Korczak, is in swart en wit gemaak... wat bydra tot die prent se oorweldigende trekkrag. Dit is beslis die beste prent wat ek nog oor die Holocaust gesien het. AV

*** NOCE BLANCHE

Die Franse verkies om hul huidige politieke onstuimigheid te ignoreer en te fokusseer op hul seksuele fantasieë oor jong meisies. Frankryk het te oordeel na die hoeveelheid prente oor die seksuele ontwaking van Franse meisies, 'n oorvloed jong Franse aktrises met mooi gesigte wat nie kan toneelspeel nie. In Noce Blanche raak die 17-jarige Mathilde geobsedeerd verlief op een van haar onderwysers, die 49-jarige Francois. 'n Franse Fatal Attraction. AV

***** AUNT JULIA AND THE SCRIPTWRITER

'n Pragtige prent wat nie misgeloop moet word nie. 'n Fees vir die gees. Verbeeldingryk en end-uit boelend. Dit handel oor Pedro, legendariese skrywer van radlosepies in die jare vyftig in New Orleans. Sy 20-jarige appie is verlief op sy 35-jarige tante (gespeel deur Barbara Hershey). Pedro het sêgoed soos "Art is two cannibals. Eat or be eaten." Die prent wys hoe melodramaties die lewe self is. My gunsteling-rolprent van die jaar. CHARL-PIERRE NAUDÉ.

** POINT BREAK

'n Surfing-movie met 'n verskil... dis deur 'n vrou gemaak, dis 'n konserwatiewe onderskraging van al die lelike dinge in die Amerikaanse samelewing en al Amerika se mooiste mans. AV

** TRIUMPH OF THE SPIRIT

Daar's altyd nog 'n Holocaust-storie om te vertel en die Hollywood-masjien verorber hulle. Willem Dafoe speel die Griekse werker en bokser Salamo Arouch, wie se boksegevegte SS-offisiere in die ghetto's vermaak het. Die verhaal handel oor 'n groep Joodse gevangenes in Auschwitz wat daarin slaag om 'n krematorium op te blaas. AV

***** THE ROAD TO MECCA

Woorde is ontoereikend om die rolprentweergawe van The Road to Mecca te beskryf. Dis 'n intense prent. 'n Spel van menslike emosies, 'n bye bevestiging van die lewe en kreatiwiteit. Yvonne Bryceland is Miss Helen. 'n Verstote enkeling. 'n Vrou wat die durf het om haar eie realiteit te skep te midde van 'n bekrompe gemeenskap wat geen verwysingsraamwerk het waarbinne hulle haar kan verstaan nie. Dis 'n magiese en begeesterende prent met talke fasette. LAETITIA POPE

***** HAMLET

Mel is ons man. Die man van die twintigste eeu. HANS PIENAAR

***** LA STORY

Steve Martin op sy heel beste as draaiboekskrywer en ster in 'n briljante komedie oor die lewe in Los Angeles. Richard E Grant speel ook in dié skouspel van die banale. AV

***** THE GRIFTERS

Dis duidelik waarom prente soos dié en Martin Scorsese se GoodFellas nie die paal haal in die Oscar-wedren nie: hulle is eenvoudig te sien. Iets soos Kevin Costner se Dances with Wolves bied 'n idilliese, "positiewe" en volslae oneerlike beeld van die mensdom... daarom word sulke prente deur die Amerikaanse rolprentbedryf aangeprys. The Grifters - Scorsese is toevallig die vervaardiger daarvan - bied 'n beeld van 'n amorele mensdom wat enigiets sal doen om te oorleef. Die terrein is aan die Britse regisseur Stephen Frears bekend: hy het Dangerous Liaisons en My Beautiful Laundrette gemaak. The Grifters het opslae gemaak omdat dit kwansuis oor bloedsbande gaan, maar dis 'n briljante verbeelding van die Oedipus-verhouding. AV

***** BACKDRAFT

Robert de Niro, Donald Sutherland, William Baldwin, Rebecca de Mornay, Scott Glenn en Kurt Russell is die spelers in dié extravaganza vir brandstigters. Hulle speel almal brandweermanne in Ron Howard (Cocoon) se jongste prent wat in Chicago speel. 'n Mens staan verstom oor die feit dat die prent gemaak is - dis rérige vuur, nie spesiale effekte nie, maar dapperheid is nie genoeg nie. AV

** FX II

FX is die rolprentbedryf se jargon vir spesiale effekte. Bryan Brown keer terug as die spesiale effekte genie wat moeilikhed kry, al soek hy dit nie. AV

** MILOU EN MAI

As 'n mens hier in die Derde Wêreld sit, begin die begravinge in Europese prente vir jou amper soos die dood van die Eerste Wêreld lyk. Nietemin, Louis Malle bly een van die gevoelvolste Franse regisseurs wat sy xenofobie laat staan het en na ander kulture kon kyk. Maar Milou en Mai is 'n grootse komedie na die Franse tradisie, vol subtiele humor oor menslike swakhed... maar dit kan ook vervelig raak. Malle steek die draak met die bourgeoisie se vrese tydens die 1968-opstande in Parys. Ongelukkig het hy veels te veel medelye. 'n Sietjie meer van 'n kritiese houding sou my nie gepla het nie. AV



Louis van Niekerk en Nomhle Nkonyeni in Harry Kalmer se jongste stuk, *Watercolour Days*, wat in die Momentum-Teater, Staatsteater Pretoria, op die planke is. 'n Resensie van die stuk sal aanstaande week verskyn.

Spanningsvolle riller vermaak met sensuele Sean Young in

ROLPRENT: A KISS BEFORE DYING

Met Matt Dillon, Sean Young, Max von Sydow
Regie: James Dearden

VERSKOON die kitsch titel - die blikdraadloos-weerklankie wat iewers tussen Springbokradio op die agterstoep en Agatha Christie 'n snaar laat losspring.

Hier het ons 'n suksesvolle riller wat ondanks 'n eenvoudige storielyn en onoorspronklike tema die spanning deurgaans behou, as jy skrik vir psigopate en hul doen en late.

A Kiss Before Dying gaan oor 'n reeksmoordenaar en kom in 'n tyd wat al hoe meer sulke misdadigers oplewer.

Matt Dillon speel die klassieke een: aantreklik op 'n konvensionele manier en die soort ou wat 'n meisie se ma graag wil hê sy moet huis toe bring. Vermoedelik het so 'n ou iets in sy blik wat mal lief sal oortuig hy stel eintlik in iets anders as net haar dogter se all-American-lyfie belang.

Doodreg. En doodgevaarlik ook. Dis pappie se geld wat dié jong man se hormone opklits - so van 'n slap riem gepraat. Sean Young speel die goedgeelowige meisie, Ellen.

So meisies wat hou van slegte, aantrekklike ouens pleks van blinkronde bierpens-seuns met bibberende skuimsnorre en rooi kalfie-oë wat 'n mens kan vertrou - pas op!

Ellen se pa is Thor Carlsson, 'n Amerikaanse multi-miljoenêr met 'n ongelukkige geskiedenis. Sy vrou het selfmoord gepleeg, en met sy erfgenaam-seun is dit ook mosterd ná die hiernamaals. Nou word sy kollege-dogter ook nog grusaam vermoor. Die pers praat al van die "Carlsson-vloek".

In kom die gewetenlose Jonathan vir wie so 'n "vloek" die ideale dekmantel bied. Dis net nie heeltemal seker presies waar in hierdie ketting van "selfmoorde" hy al sy intrede gemaak het nie... Jonathan - alias Jay - wil Thor Carlsson se maatskappy hê en niks gaan hom stop nie.

Van die begin weet jy Jonathan is die moordenaar. Maar hoe werk sy kop? Waarom Ellen Carlsson? Die leidrade word oordeelkundig opgestapel en die rolprent stuur op 'n onafwendbare hoogtepunt af. Die Hollywood-truiks is daar - soos die moordenaar wat sommer skielik soos 'n goëlklip uit die niet verskyn, maar oortuig danksy die knap draaiboek wat sulke foefies goed ondersteun. *Sleeping With the Enemy* se draaiboekskrywer kan met vrug 'n paar lessies hier kom leer.

Sean Young se Ellen oortuig. Eers lyk dit of sy nie dramatiese krag het nie, maar sy gee geleidelik 'n onderbektomende charisma aan 'n saaiëre karakter.

'n Interessante ontrafeling van die ware mens agter die masker. Die prent is egter nie eintlik 'n sielkundige riller, so moenie soek vir redes waarom Jonathan is soos hy is nie - behalwe dat sy ma 'n pyn is en hy langs 'n spoorlyn grootgeword het. Die geraas kan mens tog mal maak.

Jonathan moor met 'n doel voor oë, nie uit plesier soos sommige reeksmoordenaars nie. Daar is ooreenkomste en verskille met reeksmoordenaars wat onlangs in die nuus was, so *Kiss Before Dying* behoort 'n bietjie padkos vir kriminoloë en ander afwykendes te wees.

Dearden het *Fatal Attraction* se draaiboek ook geskryf, vandaar die obsessie-tema. Aangename, soet vermaak - in die sin dat die prent hom nou nie juis verstout om te vra om nadenke nie.

fynproe

NETTIE PIKEUR

Kos teen die krisis of: Ontdooi daai pizza

VOORUIT beplan en maaltye vries teen een of ander krisis is mos nie onse manier van doen nie, hoewel ek stom beïndruk is deur die Mormone in Amerika, wat 'n jaar se voorraad van alles moet aanhou - just in case.

Ons Pikeurs glo as daar 'n krisis is, gee jy vir die kinders brood en kaas van die kafee, en veld toe met hulle.

Maar soms werk dit nie so nie. Af en toe is daar rêrig niks om te eet nie, soos toe ek ná 'n salige week op Montagu in die Karoo teruggekom het Kaap toe, and the cupboard was bare. Niks. Nada. Oppela.

Gelukkig het ek die pot groentesop wat oorgebly het ná Sondag-lunch verlede week net so in die vrieskas gestop, skaars tien minute voor die Transkaroo vertrek het. Die sop het 'n halfuur lank op die stoof staan en ontdooi, waartydens ek by die kafee gaan brood en kaas koop het - en dié kafee-en-TV-maaltyd was topklas.

Dit bring ons vadag by bevrore kos. Jare lank skop ons vas, maar buig dan die knie, want vries is donders nuttig. Neem as voorbeeld bevrore ertjies. Tensy jy jou eie kweek en met die grootste moeite afdop, kry jy nooit varser ertjies as uit die vrieskas nie. Blik-ertjies proe soos papier maché met groen verf om.

Ná die eksperiment met die groentesop, en nog een met hoenderstew, bring ek nou trae maar oortuigde hulde aan die vrieskas.

Maak die sop van jou basiese bestanddele soos groen groente, blomkool, uie of preie en dies meer, maar onthou 'n vrieskas hou nie van aartappels nie. Heel aartappels lyk en proe snaaks ná 'n sessie in die vrieskas - voeg hulle liever by terwyl die sop ontdooi en kook. Enige hoenderstock (bene en blokkies) maak die mooiste jellie wat perfek vries en ontdooi.

Die volgende voorstel vir 'n vrieskas het hewige stryery ontken, maar ek wêét dit werk: bevrore pizza. Maak dit self, want supermark-pizza is okay vir TV-kyk - maar ná 'n week of wat in die vrieskas dooi dit maar stowwerig uit.

PIZZA-VIR-VRIES

Maak brooddeeg met meel, water, gis en sout, en 'n tinsel olie. Rol uit, nie te dun nie, en plaas daarop jou gunsteling-vulsel. Begin met tamatie-mush en regte mozzarella-kaas, nie cheddar nie, en voeg dan na smaak by: olywe (ontpit), repies sout ansjovis, flenters salami of Italiaanse wors, soos die Amerikaners maak, en dalk 'n korrel of twee kapers en kruie soos tiemie.

Wag tot jou pizza-deeg net-net gerys het, en vries dit dan oop op 'n stuk foelie. Draai toe in plastiek en vries tot dit benodig word. Jy verhit die pizza in 'n blitswarm oond tot dit borrel en die randjies deeg bruin is. Sit voor met flair. Dit smaak meer soos topklas-toast as pizza, maar wie gaan kla ná 'n naweek van kampeer met toppers?

Hier is nog 'n geheim: pizza wat oorbly, kan weer gevries word. Dis nog meer soos toast wanneer dit warm is - hard en crunchy, delicious.

Onthou die meeste bredies met baie vloeistof vries goed. Die twee bestes wat ek ken, is osso bucco en kerrie. Moenie jou geregte te fyn en keurig maak nie - vries neem daardie fyn smaak weg. Werk maar rof met die goed, en onthou dis teen hongersnood, nie vir jou diplomatieke gaste nie.

Jy is veronderstel om kalfsvleis te gebruik vir osso bucco, maar my Italiaanse vriendin, hemels genaamd Serafina, sê mense is te grand vir haar, sy kook al jare met beesskenkel en dit werk net so goed, maar dit moet langer prut.

OSSO BUCCO MET BEES

Koop sowat 800g beesskenkel, en rol hulle in meel gegeur met sout en peper. Braai die skenkels in olie in jou swaarboompot tot bruin. Giet 'n halfbottel droë wyn oor (rooi of wit) en dan twee blikke heel tamaties, asook 'n fyngekapte stok vars seldery, 'n ui, drie gekapte wortels en kruie en knoffel na smaak.

Prut dié bredie tot die vleis sag is - dit duur lank en dit moet stadig kook, anders word die skenkels taai, sowat drie uur. Proe en voel of hulle sag is en voeg nog vloeistof by.

Skep die hele gereg uit in 'n dieperige vriesbak. Laat afkoel, en druk in die vrieskas. En soos die vries-lady sê, moenie vergeet om die etiket op te plak nie, sodat jy weet wat op dees aarde dit is, ses weke later.

Vir kerrie maak jy jou eie beste reseep, masalas en speserye en 'n skeut suurlemoenasap. Maar ek deel een geheim uit die Pikeur-tradisie: moenie bodder met duur lamsvleis nie. Gebruik maalvleis, braai die vet uit en gooi af, en maak verder jou kerrie na smaak.

Maalvleis vries wonderlik, veral as jy 'n loperige kerrie gemaak het, en dit ontdooi in 'n japtrap.

Sit voor met baie rys en Mrs Ball's, en skryf dan 'n gedig vir haar.



KOM ONS GAAN DIE TOEKOMS IN TESAME

Southern-Lewens het 'n leiersrol gespeel om seker te maak dat werknemers se werknemersvoordele-pakkette in hul ware behoeftes voorsien.

Die enigste manier om hierdie vereistes te identifiseer, en daaraan te voldoen, is openhartige en deurlopende kommunikasie.



SOUTHERN

1891 ♦ 1991

Werknemersvoordele

Volgehoue kommunikasie maak dit moontlik om saam 'n toekoms te beplan wat op begrip gegrond is.



Saam, bereik ons meer

Reg Nr. 01.02186.06



9 771015 964007